

BURMISTRZ MIASTA ŁAŃCUTA

ul. Plac Sobieskiego 18
37-100 ŁAŃCUT
OA.0050.162.2016

**Zarządzenie Nr 162/2016
Burmistrza Miasta Łącuta
z dnia 7 lipca 2016 roku**

**w sprawie przedłożenia pod obrady Rady Miasta Łącuta projektu
uchwały w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Miasta Łącuta na lata 2016-2019**

Na podstawie art. 30 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016. 446) oraz art. 87 ust. 1, 2, 3, 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 r. 1446 z późn. zm.) - zarządzam co następuje:

§ 1. 1. Przedkładam pod obrady Rady Miasta Łącuta projekt uchwały w sprawie uchwalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łącuta na lata 2016-2019, stanowiący załącznik nr 1 do zarządzenia.

2. Uzasadnienie do projektu uchwały, stanowi załącznik nr 2 do zarządzenia.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się kierownikowi Wydziału Architektury.

§ 3. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

wz. BURMISTRZA MIASTA
Joanna Rupa
Zastępca Burmistrza Miasta

Pismo przygotowała: Beata Kałamarz-Tworek - Kierownik
Wydział Architektury

tel. +48 17 249 04 66
e.mail: architektura@um-lancut.pl

Data sporządzenia pisma: 2016-07-05

Podpis sporządzającego pismo:

B. Tworek

Podpis akceptującego pismo:

ZASTĘPCA BURMISTRZA

Joanna Rupa

Kierownik Wydziału
Organizacyjno-Administracyjnego
Marek Sowa

Załącznik nr 1
do Zarządzenia Nr 162/2016
Burmistrza Miasta Łańcuta
z dnia 7 lipca 2016 r.
projekt

**Uchwała Nr   /2016
Rady Miasta Łańcuta
z dnia   lipca 2016 r.**

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta
Łańcuta na lata 2016-2019**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016r. 446) oraz art. 87 ust. 1, 2, 3, 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 r. 1446 z późn. zm.) - Rada Miasta Łańcuta uchwała co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta na lata 2016-2019 w brzmieniu stanowiącym załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Łańcuta.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Pismo przygotowała: Beata Kałamarz-Tworek - Kierownik
Wydział Architektury

tel. +48 17 249 04 66
e.mail: architektura@um-lancut.pl

Data sporządzenia pisma: 2016-07-05	Podpis sporządzającego pismo: 	Podpis akcentującego pismo: ZASTĘPCA BURMISTRZA Joanna Rupa
-------------------------------------	--	---

Kierownik Wydziału
Organizacyjno-Administracyjnego

Marek Sowa

RADCA PRAWNY

Agata Mazur

*Załącznik nr 1
do Uchwały Nr 2016
Rady Miasta Łańcuta
z dnia lipca 2016 r.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁAŃCUTA NA LATA 2016-2019

Opracował
Bartosz Podubny
mgr historii sztuki

Leżajsk, 2016 r.

SPIS TREŚCI:

SPIS TREŚCI:	1
I. WSTĘP	3
II. PODSTAWA PRAWNA I CELE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	5
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	9
IV.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:.....	9
IV.2. Relacje <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta</i> z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	12
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	20
V.1. Relacje <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta</i> z dokumentami opracowanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych Miasta)	20
V.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta Łańcut.....	30
V.2.1. Zarys historii miasta	30
V.2.2. Krajobraz kulturowy	35
V.2.3. Zabytki nieruchome z wyszczególnieniem obiektów o istotnej wartości i znaczeniu dla miasta.....	37
V.2.4. Zabytki ruchome.....	51
V.2.6. Zabytki archeologiczne	52
V.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	58
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	60
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	62
VII.1. Priorytet: Ochrona dziedzictwa kulturowego i układu urbanistycznego	62
VII.2. Priorytet: Opieka nad zabytkami nieruchomymi, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla Łańcuta	63
VII.3. Priorytet: Opieka nad zabytkami ruchomymi.	64
VII.4. Priorytet: Opieka nad zabytkami archeologicznymi.	64
VII.5. Priorytet: Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach.....	65

VII.6. Priorytet: Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego – rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne itp.....	65
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI I ZASADY OCENY REALIZACJI <i>GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁAŃCUTA</i>	67
IX. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA <i>GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁAŃCUTA</i>	68
X. ANEKSY	69
X.1. ANEKS nr 1 – Wykaz obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Łańcuta	69
X.2. ANEKS nr 2 - Wykaz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na obszarze Miasta Łańcuta na podstawie AZP.....	82
X.3. ANEKS nr 3 – Wykaz obiektów proponowany do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Łańcuta.....	84
X.3. ANEKS nr 4 – Wykaz obiektów proponowany do wyłączenia z Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Łańcuta.....	85

I. WSTĘP

Obecny *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta* jest już drugim tego typu dokumentem opracowanym dla miasta. Obowiązek sporządzania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami wprowadziła *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z 2003 r. Ustawodawca zaznaczył, że mają one być przygotowywane na okres czterech lat.

W stosunku do pierwszego *Programu* zmienił się kontekst w jakim dziś dziedzictwo kulturowe funkcjonuje w dokumentach strategicznych zarówno na poziomie kraju, województwa, jak i samego miasta. Z roku na rok wzbogaca się także zasób wiedzy o zabytkach, co również skutkuje innym ich odczytywaniem. Powyższe aspekty zostały uwzględnione w niniejszym opracowaniu. Ważnym działaniem przeprowadzonym w związku z przygotowaniem *Programu...* była wykonana przez autora weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków, która jest podstawą przy powstawaniu tego typu dokumentacji. Jej przeprowadzenie pozwoli na pewne usystematyzowanie wiedzy na temat zabytkowego zasobu miasta Łańcuta.

Zasadniczy układ *Programu* nie uległ zmianie. Dotyczy on zasobu zabytków miasta Łańcuta i zawiera analizę prawną ochrony zabytków oraz analizę dokumentów, które odnoszą się do ochrony i zagospodarowania dziedzictwa kulturowego. Następnie został opisany zasób zabytków znajdujących się na terenie Miasta z wykorzystaniem wcześniejszego tekstu. Kolejnym ważnym punktem *Programu* jest dział zawierający sformułowane konkretne działania mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego Miasta oraz jego praktyczne zagospodarowanie. Do dokumentu dołączono aneksy zawierające Gminną Ewidencję Zabytków, wykaz stanowisk archeologicznych, wykaz obiektów proponowanych do ujęcia w GEZ oraz wykaz obiektów proponowanych do wyłączenia z GEZ.

II. PODSTAWA PRAWNA I CELE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek opracowania *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* został zapisany w uchwalonej w 2003 r. *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568; tekst ujednolicony dostępny m.in. na stronie Narodowego Instytutu Dziedzictwa <http://www.nid.pl/idm,55,prawo-ochrony-zabytkow.html>).

Podstawę prawną opracowania *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta* stanowi Art. 87 *Ustawy o ochronie zabytków*, określający obowiązek gminy dotyczący sporządzania i uchwalania *Gminnego programu opieki nad zabytkami*, który:

- winien być opracowywany na okres 4 lat;
- służy celom określonym w ustawie;
- przyjmuje Rada Miasta po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Z realizacji *Programu* Burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miasta.

W Art. 87 pkt. 2 *Ustawy...* zawarte są także najważniejsze cele opracowania programu opieki nad zabytkami, tj:

1. „Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.”

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy Program został opracowany w oparciu o wymienione poniżej ustawy:

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;**
- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;**
- **Ustawa z dnia 26 marca 2012 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej**

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (zwanej dalej *Ustawą*) określa czym właściwie jest zabytek (Art. 3 pkt. 1):

„zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”

Jest niezmiernie ważne świadome odczytanie tej definicji i jej propagowanie, gdyż w ogólnym odczuciu społecznym nadal żywa jest definicja, wg której kryterium określania czy obiekt jest lub nie jest zabytkiem jest jego metryka czyli minimum 50 lat.

Artykuł 4 opisuje formy ochrony sprawowanej nad zabytkiem przez organy administracji publicznej, a w następnym art. 5 ustawodawca definiuje obszar opieki właściciela nad zabytkiem: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury”

W kolejnym artykule - art. 6.1 i 6.2 - określa podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejsze ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

„1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej”.

Dodatkowo „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Natomiast art. 7 *Ustawy* definiuje formy i sposób ochrony zabytków. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, (...).

Ustawa określa również obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków Miasta należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (art. 22. p. 4)
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87);
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19).

- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

Artykuł 19 *Ustawy* określa konkretne działania, które odnośnie zabytków Gmina podejmuje wykonując własne zadania:

„1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

We wspomnianej gminnej ewidencji zabytków powinny znaleźć się:

- 1) Zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) Inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) Inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. (art. 22. p.5)

Szczegółowo określone obowiązki Gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których Gmina jest właścicielem lub posiadaczem zapisane są w *Ustawie* w art.: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72).

Do najistotniejszych (i co ważne: jej tylko przypisanych) kompetencji Gminy w zakresie ochrony zabytków należy możliwość utworzenia (na mocy uchwały rady gminy) parku kulturowego, stanowiącego jedną z form ochrony zabytków (art.16 i 17).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym określa zadania własne gminy. Wymienione w ustawie zadania obejmują także zagadnienia odnoszące się wprost, bądź pośrednio do ochrony zabytków. Należą do nich w szczególności zadania, które obejmują kwestie:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;

- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Ustawa z dnia 26 marca 2012 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej precyzuje, iż działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1, ust. 1); działalność kulturalna instytucji kultury nie stanowi przy tym działalności gospodarczej w rozumieniu odrębnych przepisów (art. 3, ust. 2). Mecenat nad nią sprawuje państwo oraz organy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ich właściwości; polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opiece nad zabytkami (art. 1, ust. 2 i 4).

Ustawa precyzuje, iż formami organizacyjnymi działalności kulturalnej są w szczególności: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury (art. 2). Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym, przy czym prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9). Organizator (w tym np. jednostka samorządu terytorialnego) zapewnia instytucji kultury środki niezbędne do rozpoczęcia i prowadzenia działalności kulturalnej oraz do utrzymania obiektu, w którym ta działalność jest prowadzona (art. 12).

Ustawodawca przewidział również możliwość przyznania przez Miasto nagrody lub stypendia osobom zajmującym się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury oraz ochroną kultury / opieką nad zabytkami.

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

IV.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

- *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* uchwalony przez Radę Ministrów Uchwałą nr 125/2014 z dn. 24.06.2014 na lata 2014-2017
- *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wraz z Uzpełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Narodowy Program Kultury „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego” i Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”*

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest pierwszym tego typu opracowaniem w historii Rzeczypospolitej.

W *Krajowym programie*, w ramach trzech obszarów, zdiagnozowano sposób funkcjonowania administracji związanej z ochroną zabytków, stan zabytków oraz obszar omawiający współpracę na rzecz ochrony zabytków. Następnie przeprowadzono analizę SWOT oraz skonfrontowano z dokumentami strategicznymi dla kraju. Jednym z istotniejszych rozdziałów, jest ten poświęcony kierunkowi rozwoju. Zawarto w nim trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
- Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
- Cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W kontekście ochrony zabytków na poziomie samorządowym ważne są zagadnienia horyzontalne zdefiniowane w *Krajowym Programie*:

- (...)
- dostosowanie prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – m.in. wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych – jako jednej z kluczowych form ochrony zabytków,
- wzmocnienie realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, w szczególności w odniesieniu do zadań realizowanych przy zaangażowaniu obywateli lub skierowanych bezpośrednio do nich,
- zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego – poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu,
- zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków,
- działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych – likwidowanie barier i łagodzenie uciążliwości związanych z niepełnosprawnością ma istotne znaczenie dla przeciwdziałania

wykluczenia tej grupy społecznej z dostępu do dóbr kultury, w tym dostępu do zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. Wskazują jednak tematy priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2017 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta a Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Narodowy Program Kultury „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego” i Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury [dalej: NSRK] obejmuje wszystkie sfery i zagadnienia jakie wiążą się z funkcjonowaniem kultury w Rzeczypospolitej Polskiej. Cechą charakterystyczną jest horyzontalne ujęcie wielu zagadnień, które znalazły swój odpowiednik w Narodowych Programach Kultury, będących podstawowymi dokumentami programowymi realizowania przyjętej strategii. Wśród działań określonych w Strategii znalazły się tylko takie, które w bezpośredni sposób przekładają się na rozwój kultury. Z punktu widzenia systemu wdrażania Strategii, a poprzez to kształtowania warunków opieki nad zabytkami, bardzo istotne znaczenie ma fakt, iż po raz pierwszy docelowym obszarem działania państwa w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego jest region.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wskazuje także bardzo ważną przemianę w kształtowaniu podejścia do sposobów ochrony dziedzictwa kulturowego. Współczesna ochrona zabytków powinna skupiać się bowiem na powiązaniu kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów ponieważ m.in. „Kultura wraz z przemysłami kultury staje się sektorem generującym dochody, nowe miejsca pracy, a także czynnikiem zwiększającym atrakcyjność lokalizacyjną regionów dla inwestorów i mieszkańców”.

Warto podkreślić, że autorzy Uzupełnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 dostrzegli dużą dysproporcję w rozwoju kultury w różnych regionach kraju, zauważając przy tym dominację w tej dziedzinie Mazowsza oraz Małopolski. Z tego powodu w dokumencie wyznaczono jako cel strategiczny zrównoważenie rozwoju kultury w regionach, któremu towarzyszy 12 celów cząstkowych/uzupełniających:

- 1) Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
- 2) Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
- 3) Wzrost udziału kultury w PKB.
- 4) Zachowanie dziedzictwa kulturowego zabytków.
- 5) Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
- 6) Wzrost uczestnictwa w kulturze.
- 7) Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
- 8) Efektywna promocja twórczości.
- 9) Promocja polskiej kultury zagranicą.
- 10) Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.

- 11) Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
- 12) Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Strategia w perspektywie lat 2004 – 2020 wyznaczyła następujące obszary strategiczne, z których jedno wprost a inne pośrednio mogą odnosić się do zachowania dziedzictwa na poziomie samorządowym:

- a) promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw,
- b) ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków,
- c) (...)
- d) wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej,
- e) (...).

Natomiast cele częściowe będą realizowane w ramach pięciu obszarów priorytetowych którym odpowiadają Narodowe Programy Kultury [NPK]. Wśród nich najważniejszym dla ochrony zabytków jest:

„Dziedzictwo kulturowe *NPK Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego*”

Wspomniane Narodowe Programy Kultury zostały uszczegółowione i rozszerzone w programach operacyjnych Ministra Kultury, których jest 11. Programy operacyjne, skierowane m.in. do samorządów są ogłaszane decyzją Ministra Kultury wraz z alokacją finansową na dany rok budżetowy.

Najważniejszym dla tematyki tego opracowania jest program *Dziedzictwo kulturowe*, w ramach którego istotne dla Łańcuta wydają się następujące zagadnienia:

- ochrona zabytków
  - wpieranie działań muzealnych
  - kultura ludowa i tradycyjna (także w kontekście ratyfikowanej w ostatnich l. przez Rzeczpospolitą Konwencji UNESCO w sprawie ochrony dziedzictwa niematerialnego)
- a w mniejszym stopniu - ochrona zabytków archeologicznych

IV.2. Relacje *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta* z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

- *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014-2017*
- *Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020;*
- *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego;*

W skali województwa podkarpackiego najistotniejszym dokumentem dotyczącym zabytków jest *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014-2017* przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr XLII/846/14 z dn. 27.01.2014 r.

Należy podkreślić, że w opisie zasobu zabytków województwa, tuż po obiektach wpisanych na listę UNESCO znajdują się dwa zespoły ujęte na liście Pomników Historii - najważniejszych zabytków w skali kraju, a wśród nich zespół zamkowy w Łańcucie, który pojawia się także wielokrotnie przy omawianiu różnego rodzaju aspektów działalności muzealnej najczęściej w kontekście jej o bardzo dużej wartości w przypadku Łańcuta.

Łańcut został wyszczególniony jako jeden z wartościowych przykładów średniowiecznego rozplanowania urbanistycznego. Zauważono również jego niezwykle cenny zespół zabytkowych willi i wymieniono wśród Jarosławia, Krosna, Mielca i Przemyśla - jako najważniejsze w skali Podkarpacia. Niezwykle ważna jest również Łańcucka synagoga, unikatowe w skali województwa są oba założenia folwarczne - Folwark na Dolnym i na Górnym, wyróżniają się założenia parkowe - park zamkowy oraz Dębnik, czy aleje. Łańcuckie zabytki zostały również wymienione w kontekście występujących na terenie województwa zespołów koszarowych, budownictwa użyteczności publicznej (zabytkowy sąd, budownictwo szkolne, Kasyno Urzędnicze), budownictwa przemysłowego (budynki związane z ordynacją). Przy omawianiu zasobu muzealnego oprócz wspomnianego już powyżej Muzeum - Zamek w Łańcucie, zwrócono także uwagę na wartościową, specyficzną ekspozycję Muzeum Gorzelnictwa w Łańcucie.

Miasto wraz ze swoimi zabytkami, a w szczególności zespołem zamkowym zostały wymienione w ocenie stanu dziedzictwa kulturowego województwa jako jego mocne strony.

Należy zwrócić uwagę, że miasto Łańcut ze względu na zwoje zabytkowe walory zostało uwzględnione w zawartych w *Programie...* priorytetach:

- Priorytet I Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego zawiera 5 kierunków działań, wśród nich kierunek działań 1 *Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych i ochrona układów ruralistycznych* wprost odnosi się do Łańcuta - jego historyczny układ urbanistyczny proponowany jest do ochrony w Wojewódzkim Planie Zagospodarowania Przestrzennego. Postulaty zawarte w innych punktach także można odnieść do Łańcuta, ale już w sposób pośredni.

Kierunek działań 2: Zachowanie tożsamości regionalnej i lokalnej oraz historycznej wielokulturowości regionu

Działania:

1. Ochrona obiektów zabytkowych stanowiących pozostałość po dawnych kulturach i narodach.
  - 1.1. Utrzymanie wielokulturowego bogactwa, tożsamości lokalnej i regionalnej m.in. poprzez działania o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim, w tym wspieranie folkloru i sztuki ludowej oraz ochronę wartości niematerialnych,
2. Prowadzenie działań związanych z „ochroną” niematerialnego dziedzictwa kulturowego - „»ochrona« oznacza środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności poprzez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.” (zgodnie z Konwencją UNESCO z 2003 r.)
3. Ochrona dziedzictwa niematerialnego w tym tradycji oraz produktów regionalnych i lokalnych:
  - 3.1. Wspieranie tradycyjnego rzemiosła i ginących zawodów oraz tradycyjnych form działalności gospodarczej
  - 3.2. Promocja produktów regionalnych i lokalnych
  - 3.3. Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania, kultywowania wartości niematerialnych (pieśni, podania, legendy, tradycje związane z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi jak śluby czy pogrzeby, tradycje związane ze świętami, potrawy regionalne, nazwy miejscowe).
  - 3.4. Wspieranie archiwizacji cyfrowej zasobów niematerialnego dziedzictwa (...)
4. Wsparcie działań dotyczących upamiętnienia ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp. poprzez działalność wydawniczą (regionalia), organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji itp.

Kierunek działań 3: Tworzenie parków kulturowych jako forma ochrony krajobrazu kulturowego

Działania:

1. Promowanie działań zmierzających do tworzenia parków kulturowych jako skutecznej formy zintegrowanej ochrony cennych obszarów kulturowych województwa podkarpackiego.
a bardziej bezpośrednio w zapisie
2. Parki kulturowe proponowane do powołania na terenie województwa podkarpackiego gdzie wprost wymieniono Łańcut

- Priorytet II Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym jako czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego województwa
zawiera 5 kierunków działań oraz zadania odpowiadające celom wymienionych w *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Art. 87. ust.2). Wskazane

do realizacji działania i zadania przyczynić się mają przede wszystkim do: ochrony obiektów o szczególnej wartości (UNESCO i Pomników Historii - w tym też zespołu zamkowego w Łańcucie), zahamowania procesu degradacji zabytków i dążenia do poprawy ich stanu zachowania, wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych, wzmocnienie poziomu ochrony zabytków przemysłu, tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

- Priorytet III *Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości*

zawiera 3 kierunki działań oraz działania. Uwzględnione w tym priorytecie kierunki działań i zadania służyć mają przede wszystkim szeroko rozumianemu badaniu, dokumentowaniu oraz rozpoznaniu i dokumentacji zabytków; wykorzystaniu zabytków dla potrzeb edukacyjnych i turystycznych oraz zachowaniu i kultywowaniu tradycji. Zarówno wyszczególnione w tym priorytecie kierunki działań, tj.: rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach, działania szkoleniowe oraz edukacja i promocja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu, ochrona kultury ludowej (w tym wartości niematerialnych), tworzenie tematycznych szlaków turystycznych jak i wiele konkretnych zadań stanowią ważne odniesienie dla *Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta*. Bezpośrednio do dziedzictwa kulturowego odnosi się w Kierunku działań 3 - Tematyczne szlaki turystyczne, gdzie wymienia m.in. proponowane szlaki do utworzenia (w skali województwa) - Szlak Ordynacji Potockich. W tym też Kierunku postuluje się utrzymanie i promowanie istniejących szlaków m.in. Szlaku Chasydzkiego, Szlaku Gniazd Rodowych Lubomirskich.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020 (SRW) jest dokumentem, który wyznacza kierunki polityki regionalnej mającej na celu rozwój województwa w czterech podstawowych zakresach działania. SRW została opracowana na lata 2007-2020, następnie aktualizowana w 2010 r. Obecny dokument jest kolejną aktualizacją wynikłą ze zmieniających się uwarunkowań w skali kraju oraz Unii Europejskiej. Przeprowadzono analizę dotychczasowych działań i funkcjonujących zapisów.

Autorzy SRW przeprowadzając Analizę SWOT dla Dziedziny działań strategicznych 2: Kapitał ludzki i społeczny jak mocne strony wymienili m.in. taki walor jak:

- historyczna wielokulturowość województwa oraz duży zasób obiektów o znacznej wartości historycznej i artystycznej oraz o cennych walorach krajobrazowych w tym obiektów wpisanych i pretendujących do wpisu na listę UNESCO, pomników historii oraz wyjątkowy w skali europejskiej zasób sakralnej architektury drewnianej i budownictwa drewnianego,

Natomiast wśród zagrożeń:

- pogłębiający się zanik tradycyjnych krajobrazów kulturowych, różnorodności kulturowej, w tym etnograficznej i architektonicznej,

Kolejny etap analizy, która dotyczyła Dziedziny działań strategicznych 3: Sieć osadnicza, wymieniał jako jedno z zagrożeń: - wymagające rewitalizacji obszary miast.

Autorzy SRW scharakteryzowali województwo podkarpackie biorąc pod uwagę kontekst innych regionów w Unii Europejskiej oraz w skali kraju. W tym pierwszym województwo nasze charakteryzuje się m.in. „bogatym dziedzictwem kulturowym wieloetnicznego pogranicza oraz unikatowymi walorami przyrodniczymi i leczniczymi (uzdrowiska)”. Na tle Polski cech związanych z dziedzictwem kulturowym nie wyszczególniono.

Po analizie zostały sprecyzowane Wnioski i rekomendacje dla Dziedzin działań strategicznych, a w nich zostały zawarte również zapisy odnoszące się do interesującego nas tematu w zakresach:

1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka:

Wnioski z diagnozy	Rekomendacje
Potencjalne duże walory środowiskowe i kulturowe dla rozwoju turystyki, rozpoznawalność turystyczna województwa przy jednoczesnej niewystarczającej infrastrukturze turystycznej, zwłaszcza przy uwzględnieniu różnych segmentów rynku turystycznego, (...)	Konieczność tworzenia kompleksowych produktów turystycznych w różnych segmentach rynku turystycznego uwzględniających konieczność konkurowania w tym względzie z innymi regionami oraz rozwój oferty usług czasu wolnego

2. Kapitał ludzki i społeczny:

Wnioski z diagnozy	Rekomendacje
Historyczna wielokulturowość województwa przejawia się w znaczącym potencjale dziedzictwa kulturowego.	Dziedzictwo kulturowe stanowi potencjał dla rozwoju turystyki, wymaga jednak nowego podejścia do jego wykorzystania poprzez przygotowanie odpowiednich produktów turystycznych

SRW zakłada cel główny jaki zamierza osiągnąć rozwijające się w nadchodzącej perspektywie województwo, a jest nim: „Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców.”

Następnie określony został *Układ celów strategicznych, Dziedzin działań oraz Priorytetów tematycznych*. Określono cztery Dziedziny działań strategicznych (Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, Kapitał ludzki i społeczny, Sieć osadnicza i Środowisko i energetyka), każdej przypisując cel do osiągnięcia poprzez realizację poszczególnych priorytetów. Zapisy odnoszące się do dziedzictwa kulturowego znalazły się w następujących miejscach:

Działanie strategiczne 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka

1.3 Turystyka – cel: 1 *Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu*

Kierunki działania:

1.3.1 Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej

Zakładane efekty realizowanych działań (m.in.):

- poprawa dostępności i ekspozycji turystycznej terenów, miejsc, obiektów oraz zbiorów mających charakter ogólnopolskich oraz ponadregionalnych

atrakcji turystycznych lub reprezentujących unikatowe dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe regionu (w tym poprzez wykorzystanie ICT),

1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa

„(...) kluczowe znaczenie mają działania, które posłużą poprawie konkurencyjności obecnych na rynku ofert turystycznych, a także przygotowaniu i komercjalizacji nowych produktów turystycznych (...)”

Zakładane efekty realizowanych działań:

- wyższa konkurencyjność produktów turystycznych regionu jako efekt rozwoju doradztwa prowadzonego przez instytucje otoczenia biznesu turystycznego oraz dostępności instrumentów wsparcia finansowego,
- wprowadzone na rynek nowe, innowacyjne produkty turystyczne oparte na wynikach badań ruchu turystycznego w województwie i trendach rozwoju turystyki międzynarodowej,
- poprawa jakości obsługi ruchu turystycznego poprzez doształcanie i szkolenie kadr sektora turystycznego (zwłaszcza tzw. pierwszego kontaktu) oraz transfer dobrych praktyk z krajów i regionów o rozwiniętym rynku turystycznym.

1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa.

„Wzmocniona zostanie także działalność Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej (PROT)”.

Dla kierunku działania 1.3.2. obszarem strategicznej interwencji objęto głównie południową i centralną część województwa, w tym powiat łańcucki. Pozostałe czyli 1.3.1 i 1.3.3. obejmują całe województwo.

Zasadnicze dla omawianego tematu zapisy znajdują się w następnym działaniu:

Działanie strategiczne 2. Kapitał ludzki i społeczny

2.2 *Kultura i dziedzictwo kulturowe – cel: 1 Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu*

Kierunki działania:

2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu

„Dziedzictwo kulturowe powinno być z jednej strony przedmiotem ochrony i opieki, z drugiej zaś potencjałem, który winien zostać wykorzystany dla rozwoju województwa i budowania kapitału społecznego. Konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć, ukierunkowanych zarówno na kompleksową ochronę i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego (m.in. poprzez zwiększenie funduszy na prace remontowo-konserwatorskie), jak również na jego odpowiednią promocję i wdrażanie nowoczesnego (efektywnego i racjonalnego) modelu zarządzania. Za istotne należy również uznać działania o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim skierowane do mieszkańców regionu. Przybliżenie walorów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, a także podniesienie świadomości ich wartości służyć będzie nie tylko ich zachowaniu

i lepszej ochronie, ale także może przyczynić się do wzrostu tożsamości regionalnej i lokalnej mieszkańców.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- kształtowanie krajobrazu kulturowego rozumiane jako zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie poprawy ładu przestrzennego i estetyki otoczenia; ochrona i kształtowanie zabudowy historycznych miast i miasteczek oraz układów ruralistycznych; zapobieganie degradacji i ochrona zasobów dziedzictwa przyrodniczego regionu,
- poprawa stanu zachowania i ochrona obiektów oraz miejsc cennych kulturowo, m.in. poprzez wykorzystanie narzędzi prawa miejscowego a także przeciwdziałanie procesowi ich dewastacji i degradacji,
- utrzymanie wielokulturowego bogactwa, tożsamości lokalnej i regionalnej m.in. poprzez działania o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim, w tym wspieranie folkloru i sztuki ludowej oraz ochronę wartości niematerialnych,
- stworzenie systemu i procedur w celu funkcjonalnego zarządzania kulturą, dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym, z uwzględnieniem rozwoju partnerstwa sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego, poprawy funkcjonowania instytucji kultury i ochrony zabytków,
- badanie i dokumentowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz jego upowszechnianie i promocja dla zastosowań użytkowych,
- utworzenie w woj. podkarpackim wyspecjalizowanej instytucji kultury, zajmującej się historią i dziedzictwem Kresów,
- wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzynarodowej w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego,
- promocja najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego z wykorzystaniem dostępnych w tym zakresie instrumentów typu kampanie informacyjne regionalne i ogólnopolskie, akcje promocyjne, konferencje, debaty, sympozja, eksperymenty, badania, publikacje.”

OSI dla kierunku działania 2.2.3. Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu - obszar całego województwa.

Działanie strategiczne 3. Sieć osadnicza

Do Łańcuta odnosi się podpunkt 3.5.4. Rewitalizacja oraz poprawa ładu przestrzeni, sprzyjające rozwojowi ośrodków miejskich

SRW na lata 2007–2020 jest dokumentem programowym, odnoszącym się do zrównoważonego rozwoju województwa, ujętego w sposób możliwie całościowy.

Istotną rolę w grupie podmiotów sektora publicznego, m.in. od których w różnym stopniu zależy realizacja SRW, „odgrywają samorządy lokalne oraz ich porozumienia i związki, bowiem procesy rozwoju regionalnego są silnie uwarunkowane rozwojem jednostek lokalnych. Sprzężenie tych procesów jest niezbędne do wdrażania zmian na poziomie regionu. Ponadto, efektywna współpraca samorządów powoduje z jednej strony

obniżenie kosztów ponoszonych nakładów zaś z drugiej efekt synergii i osiągnięcie zwiększonych efektów końcowych”.

Instrumentami wdrożeniowymi SRW będą:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2014 – 2020 (RPO WP 2014-2020)
- Podkarpackie Forum Terytorialne (PFT)
- Krajowe programy operacyjne
- Instrumenty prawno-administracyjne i planistyczne (m.in. plan zagospodarowania przestrzennego województwa, studia uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego itp.)
- Zintegrowane programy strategiczne: komplementarne w stosunku do SRW programy rozwoju społeczno-gospodarczego odnoszące się do konkretnego terytorium wyodrębnionego ze względu na jego specyfikę (np. Bieszczady, Błękitny San), stanowiące rozwinięcie i uszczegółowienie jej zapisów.
- Instrumenty finansowe (m.in. wieloletnie prognozy finansowe, pomoc finansowa udzielana jednostkom samorządu terytorialnego)
- Instrumenty informacyjno-promocyjne

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego, przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą nr XL VIII/522/02 z dnia 30 sierpnia 2002 r¹.

Kierunki polityki przestrzennej zawarte w tym *Planie* zostały powiązane z określonymi w strategii rozwoju województwa polami strategicznymi, priorytetami, celami i kierunkami działań. Wśród nich trzecie pole strategiczne to *Kultura, turystyka i ochrona środowiska*. W ramach tego pola za priorytet przyjęto *Rozwój kultury i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego*. Za jeden z trzech przyjętych w jego ramach celów strategicznych uznano *wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-kulturowych*. Jednym ze sposobów realizacji tego celu winna być *rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego*.

Ważne dla ochrony dziedzictwa kulturowego są przyjęte w *Planie* zasady, wśród których istotne znaczenie dla ochrony i opieki nad zabytkami mają przede wszystkim:

- *ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego,*
- *przeznaczanie obszarów predysponowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym*

¹ Obecnie trwają prace nad aktualizacją planu. W kwietniu 2014 r. zakończono cykl spotkań ramach konsultacji społecznych mających na celu prezentację projektu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko.

- reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję,*
- tworzenie spójnego systemu ekologicznego poprzez rozwój wieloprzestrzennych obszarów ochrony środowiska naturalnego i kulturowego,*
  - promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania,*
  - zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami,*
  - ograniczanie negatywnych skutków działalności urzędzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.*

W *Planie* zawarto też *Ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego*, w których określono i wymieniono m.in.: obszary szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego. Wskazano także na obiekty i zespoły obiektów wymagające stałej ochrony konserwatorskiej, istniejące i projektowane Szlaki kulturowe oraz określono zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego na obszarach szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, jak również zasady ochrony układów urbanistycznych objętych szczególną ochroną.

Wykonana metodą SWOT synteza uwarunkowań wśród mocnych i słabych stron województwa uwzględnia także problemy dotyczące dziedzictwa kulturowego.

Plan wskazuje także na konieczność wykonania studiów programowo-przestrzennych dla: wskazanych stref koncentracji walorów turystycznych, projektowanych parków i rezerwatów kulturowych, projektowanych szlaków kulturowych. Opracowanie ww. studiów określone zostało jako zadanie władz województwa. Uznano także za konieczne sporządzenie przez inne jednostki samorządowe miejscowych planów rewaloryzacji, rewitalizacji i zagospodarowania przestrzennego wybranych zabytkowych centrów miast historycznych oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów proponowanych Pomników Historii.

W *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego* zawarto także wykaz działań i zadań, w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym (między innymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego), których realizacja jest niezbędną dla osiągnięcia założonych w *Planie* celów.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

V.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta z dokumentami opracowanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych Miasta)

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łańcuta**
- **Strategia Rozwoju Miasta Łańcuta na lata 2015-2020**
- **Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Łańcuta na lata 2015-2020**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łańcuta jest dokumentem bardzo istotnym z punktu widzenia zadań wskazanych w niniejszym Programie opieki nad zabytkami. W uchwale Rady Miasta przyjmującej Studium „za podstawowe uwarunkowania polityki przestrzennej miasta służące określeniu jej głównych celów i kierunków” uznano m.in.: „1) istniejący układ głównych ciągów komunikacyjnych, 2) historyczny rozwój miasta w powiązaniu z Zamkiem Lubomirskich, 3) położenie miasta na pograniczu krain geograficznych, 4) istniejąca struktura własności poza terenami zainwestowanymi ukształtowana na bazie silnego rozdrobnienia gruntów rolnych (układy łąkowe, układy niwowe)”;

Za główne cele i kierunki polityki przestrzennej miasta Łańcuta przyjęto m.in.: 1) przekształcenie struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta służące podniesieniu rangi miasta w regionie i w Polsce, 2) udostępnienie przestrzeni miasta dla różnorodnych funkcji, w tym w szczególności dla usług turystycznych, 3) udostępnienie przestrzeni miasta dla inwestorów, 4) dostosowanie zasad zagospodarowania terenów do lokalnych uwarunkowań w zakresie fizjografii, walorów przyrodniczych i kulturowych.

Na obszarze miasta wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej :

- 1) Strefę A – pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej
- 2) Strefę B – ochrony zachowanych elementów zabytkowych
- 3) Strefę OW – obserwacji archeologicznej
- 4) Strefę E – ekspozycji zabytkowego zespołu miejskiego
- 5) Strefę K – ochrony krajobrazu

Ponieważ duża część obszaru miasta objęta jest różnego rodzaju ochroną konserwatorską warunkuje to określony sposób zagospodarowania przestrzennego.

W załączniku nr 21 do Uchwały zatytułowanym Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska kulturowego. Dziedzictwo historyczne i krajobraz kulturowy Łańcuta oprac.: Anna Raińczuk- główny projektant studium, oprac. merytoryczne: Jan Malczewski, Adam Pożarycki omówiono stanowiska archeologiczne, wartości przestrzenno-krajobrazowe oraz stan zachowania elementów układu przestrzennego, zabytkowej zabudowy oraz scharakteryzowano istniejącą zabytkową zabudowę.

W załączniku nr 25 do Uchwały Obszary objęte i wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych w zakresie dziedzictwa kulturowego (autorzy j.w.) „w wyniku przeprowadzonych analiz pod kątem wartości historyczno-urbanistycznych, kulturowych i architektoniczno-krajobrazowych”, wyznaczono i opisano wartości kulturowe na wskazanych obszarach stref ochrony konserwatorskiej, określając indywidualnie dla każdej z nich wytyczne konserwatorskie. W tekście Studium i na planszach wskazano następujące strefy ochrony konserwatorskiej A, B, E, K, OW do których sformułowano odpowiednie zapisy.

Strategia Rozwoju Miasta Łańcuta na lata 2015-2020

Dokument został opracowany w 2015 roku i uchwalony 28 stycznia 2016 r. Znajduje się w nim wiele fragmentów wprost lub bezpośrednio odnoszących się do zabytków, ich ochrony i zagospodarowania.

W pierwszej, diagnostycznej części opracowania scharakteryzowano różne obszary w tym Strefę przestrzenną a w niej znajduje się podpunkt:

3.1.6. Ochrona środowiska przyrodniczego - opisuje on zasób na terenie miasta, ale nie precyzuje wszystkich obszarów zabytkowej zieleni, które są wpisane do rejestru zabytków - jako taki wymienia wyłącznie park zamkowy.

W punktach 3.1.7. Zagospodarowanie przestrzenne i 3.1.8. Obszar rewitalizacji miast Łańcuta w skondensowany sposób opisano zasób dziedzictwa kulturowego miasta oraz zarysowano specyfikę terenu wyznaczonego do rewitalizacji. W obu w szczególności sposób podkreślono walory i znaczenie zabytkowego zasobu.

Natomiast w Strefie społecznej w punkcie 3.3.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe w sposób pobieżny opisano zasób zabytkowy. W kolejnym punkcie odnoszącym się do turystyki zaznaczono, że to zabytki stanowią największą atrakcję turystyczną Łańcuta, a w szczególności jest to zespół zamkowy.

Czwarta część opracowania to Analiza potrzeb rozwojowych; wśród wymienionych w niej Problemów z interesującego nas zagadnienia wymieniono:

- zły stan techniczny części obiektów zabytkowych oraz ich niewystarczające dostosowanie do pełnienia funkcji społecznych i gospodarczych,
- niedostateczny poziom zagospodarowania zieleni oraz terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych miasta.

Następnie przeprowadzono analizę SWOT gdzie wśród silnych stron wymieniono m.in. (wyartykułowano aspekty łączące się z dziedzictwem kulturowym) atrakcyjność turystyczną miasta i wysoki potencjał turystyczny; wśród słabych m.in. niedostateczna promocja miasta i jego walorów oraz słaby rozwój infrastruktury turystycznej; natomiast szansą Łańcuta jest wzrost popularności turystycznej Podkarpacia i rewitalizacja obszarów zdegradowanych. W posumowaniu analizy po raz kolejny podkreślono, że największym potencjałem Łańcuta jest jego duża atrakcyjność turystyczna.

Piąta część *Strategii rozwoju...* określa kierunki rozwoju miasta Łańcuta, w jej ramach zdefiniowano cztery cele strategiczne. Pierwszym i najważniejszym z punktu widzenia ochrony zabytków jest:

Cel strategiczny nr 1 *Ochrona i wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego do rozwoju gospodarczego oraz rozwoju turystyki* i określone w nim

„Kierunki działań:

- 1.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i konserwacja zabytków
- 1.2. Rewitalizacja obiektów o złym stanie technicznym
- 1.3. Rewitalizacja terenów zielonych
- 1.4. Rozwój istniejącej bazy turystycznej i okołoturystycznej
- 1.5. Budowa nowej infrastruktury okołoturystycznej
- 1.6. Promocja miasta, lokalnych produktów i tradycji
- 1.7. Kreowanie i promowanie lokalnych, regionalnych i ponadregionalnych przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych"

Pośrednio strefy zabytkowej dotyczy kolejny:

Cel strategiczny nr 2 *Kształtowanie przestrzeni miejskiej i ochrona środowiska naturalnego*, a w ramach niego konkretnie dwa z siedmiu kierunków działań tj:

- 2.1. Rewitalizacja i poprawa estetyki przestrzeni miejskich
- 2.2. Poprawa stanu istniejącej tkanki mieszkaniowej

Szósta część opracowania to szczegółowe określenie zadań do wykonania w ramach poszczególnych kierunków działań. Dla

Celu nr 1 są to (wybrano te dotyczące dziedzictwa kulturowego):

1. Utworzenie Parku Kulturowego w Łańcucie
(...)
4. Przebudowa, modernizacja i rewitalizacja budynków użyteczności publicznej w dawnej jednostce wojskowej
5. Przebudowa, modernizacja, rewitalizacja i konserwacja obiektów Muzeum Zamku w Łańcucie
6. Przebudowa, modernizacja, rewitalizacja obiektów parafii farnej w Łańcucie wraz z otoczeniem (kościół pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika, dawny zespół kościelny)
7. Przebudowa, modernizacja, rewitalizacja obiektów dawnego klasztoru poddominikańskiego wraz z otoczeniem
8. Renowacja, rewitalizacja i modernizacja Synagogi
9. Renowacja, rewitalizacja, przebudowa i modernizacja budynków publicznych zlokalizowanych w Śródmieściu
10. Renowacja, rewitalizacja, przebudowa i modernizacja zabytkowych kamienic, willi oraz budynków mieszkalnych zlokalizowanych w Śródmieściu i na terenach przyległych
11. Rewitalizacja i zagospodarowanie Lasu Bażantarnia
12. Rewitalizacja i zagospodarowanie Stawu Browarnego
13. Utworzenie Podziemnej Trasy Turystycznej
14. Utworzenie Trasy Turystycznej szlakiem łańcuckich zabytków i atrakcji kulturowych,
15. Promocja lokalnych tradycji i lokalnych produktów

16. Promocja miasta poprzez organizację cyklicznych imprez: Kulturalny Łańcut – muzyka i taniec, Kulinaryny Łańcut – tradycyjne smaki i napoje
17. Wdrożenie spójnego systemu oznakowania i informacji turystycznej.
18. Współpraca z Muzeum Zamkiem, Parafią Farną oraz innymi ośrodkami i placówkami w zakresie upowszechniania wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym
19. Organizowanie na terenie miasta ponadregionalnych wydarzeń kulturalnych i artystycznych.
(...)
21. Powstanie bezpiecznej ścieżki rowerowej umożliwiającej zwiedzenie Łańcuta, połączenie jej ze Wschodnim Szlakiem Rowerowym Green Velo.
(...)
23. Budowanie artystycznego i kulturowego wizerunku: Miasto Łańcut = Miasto Kultury i Artystów.
24. Stworzenie lokalnej marki turystycznej i budowa turystycznego wizerunku: Miasto Łańcut = Miasto Turystyczne
25. Prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkowych obiektach na Cmentarzu Komunalnym w Łańcucie

Celu nr 2 są to:

1. Przebudowa płyty i otoczenia Rynku wraz z plantami miejskimi
2. Rewitalizacja, modernizacja, przebudowa i budowa sieci wodociągowej na terenie miasta
(...)
10. Głęboka modernizacja energetyczna (termomodernizacja) budynków użyteczności publicznej w mieście (m.in. MDK, Urząd Miasta, budynek przy ul. Piłsudskiego 9, Przedszkola miejskie, budynek socjalny basenu odkrytego, budynek przy ul. Piłsudskiego 70, budynek przy ul. Danielewicza)
13. Uzbrojenie terenów pod budownictwo jedno i wielorodzinne, m.in. Księżę Górki – osiedle Jana Pawła II.
14. Wspieranie inicjatyw oddolnych poprawiających funkcjonalność i estetykę przestrzeni publicznej.
15. Opracowanie Miejskowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego.
(...)
18. Rewitalizacja wspólnych części budynków mieszkalnych i podwórek osiedlowych
(...)
21. Budowa przystanków i zatok autobusowych na terenie miasta
(...)
25. Rewitalizacja i zagospodarowanie Lasu Dębny, z zachowaniem różnorodności biologicznej.

Należy zauważyć, że opracowanie kładzie duży nacisk na zagospodarowanie dziedzictwa kulturowego Łańcuta, co w przypadku jego właściwej realizacji zasadniczo wpłynie na stan zachowania, zagospodarowanie i odbiór zabytków miasta.

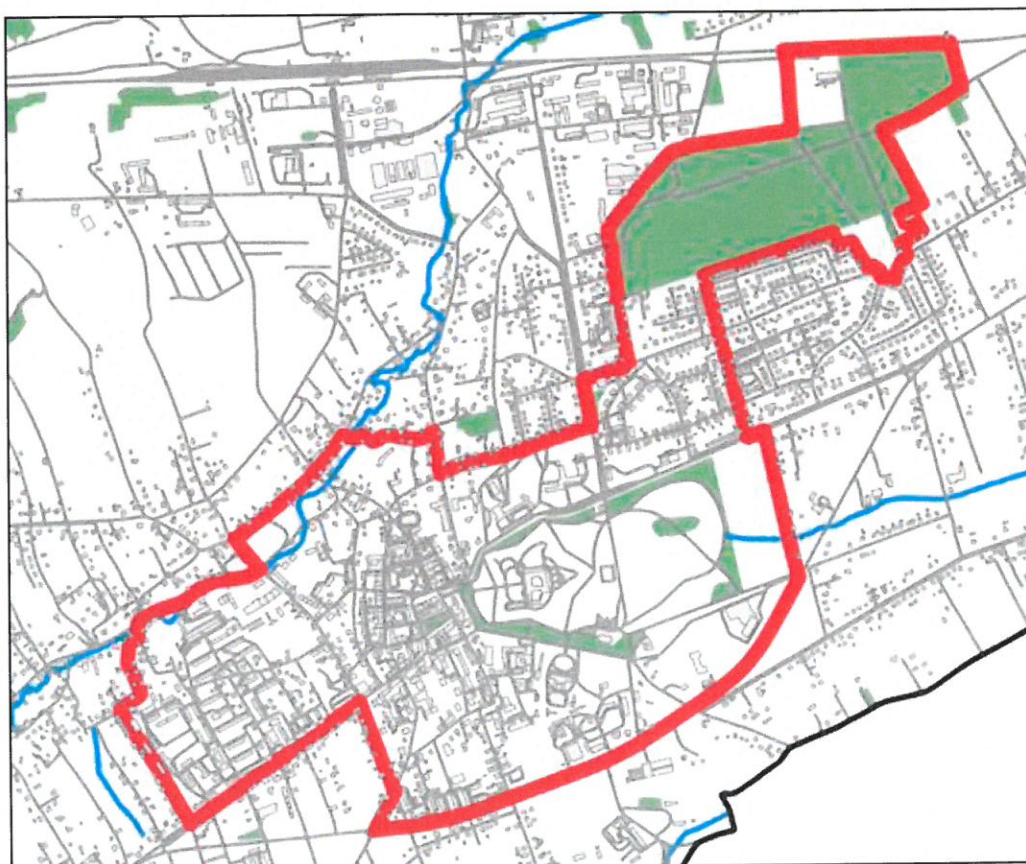

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Łańcuta na lata 2015-2020.

Opracowanie to powstało m.in. w nawiązaniu do omówionej powyżej *Strategii Rozwoju Miasta Łańcuta* rozwijając i uszczegóławiając zawarte w niej zapisy. *Lokalny Program Rewitalizacji* przewiduje realizację pięciu celów strategicznych, z których większość pośrednio lub bezpośrednio będzie odnosiło się do dziedzictwa kulturowego miasta. Brzmią one następująco:

- Poprawa warunków życia mieszkańców obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym, promocję integracji i włączenia społecznego oraz poprawę dostępności i jakości usług publicznych (sfera społeczna rewitalizacji).
- Racjonalne kształtowanie przestrzeni miejskiej oraz zapewnienie wysokiej dostępności i odpowiedniego standardu infrastruktury służącej zaspokajaniu potrzeb mieszkańców (sfera przestrzenno-funkcjonalna rewitalizacji).
- Rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz zwiększenie aktywności gospodarczej ludności (sfera gospodarcza rewitalizacji).
- Racjonalne korzystanie z zasobów naturalnych i poszanowanie środowiska przyrodniczego (sfera środowiskowa rewitalizacji).
- Zapewnienie wysokiego standardu i efektywności energetycznej budynków (sfera techniczna rewitalizacji).

Fragment Rysunku 1. LPR pt. *Obszar rewitalizacji (Śródmieście i tereny przylegające) w granicach Miasta Łańcuta*

Obszar, który został objęty rewitalizacją (na powyższej mapce) obejmuje zasadniczo większą część historycznego miasta oraz dużą część obszaru wpisanego decyzją o wpisie układu urbanistycznego miasta Łańcuta.

Zaznaczono, że miasto pełni ponadregionalną funkcję turystyczną z racji posiadania bogatego zasobu zabytkowego wraz z najważniejszym zabytkiem - zespołem zamkowo-parkowym uznanym za Pomnik Historii.

W podpunkcie 3.1.3. *Struktura funkcjonalno-przestrzenna Łańcuta* wspomniano, że tzw. „Bażantarnia” oraz Staw Browarny są objęte ochroną konserwatorską.

Natomiast w kolejnym 3.1.4. *Infrastruktura społeczna i techniczna* słusznie zauważono, że: „Poziom atrakcyjności turystyczno-kulturowej miasta związany jest w głównej mierze z historyczną rezydencją arystokratyczną – zamkiem rodu Lubomirskich i Potockich (Muzeum-Zamek w Łańcutcie). Kompleks zamkowy, zlokalizowany w centrum rewitalizowanego obszaru, stanowi istotny element w strukturze urbanistycznej miasta.” Dalej wymieniono obiekty infrastruktury rekreacyjnej, wśród których wymieniono Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Dołączony do tej części tekstu Rysunek nr 10 w schematyczny sposób prezentuje kilka wybranych obiektów, z tych które wchodzi w skład zespołu zamkowego.

Jednym z rozdziałów istotnych dla dziedzictwa kulturowego Łańcuta, a przez to ważnych dla niniejszego Programu jest podpunkt 3.1.6. *Dziedzictwo kulturowe*, któremu autorzy zauważając jego rangę w całości opracowania poświęcili także więcej miejsca. We wstępie zarysowano zabytkowy zasób poprzez podanie ile obiektów znajduje się na terenie miasta w rozbiciu na te wpisane do rejestru zabytków oraz te ujęte w gminnej ewidencji zabytków wg stanu na 2014 r. Następnie określono jaka ich liczba jest zlokalizowana na obszarze objętym rewitalizacją (stan na dzień 05.05.2010 r.). W tym miejscu zamieszczono także kilka rysunków, które na różnym poziomie prezentują częściowy zasób zabytków na terenie omawianym przez LPR.

Tematykę zabytkowej zieleni podejmuje podpunkt 3.2.7. *Szata roślinna*, gdzie zaznaczono, że na terenie miasta występują obszary o wysokich walorach środowiskowych, wśród których wymieniono część z zabytkowych układów zieleni jaki występują w Łańcutcie:

- Zespół Zamkowo-Parkowy,
- (...),
- Las Komunalny Dębnik,
- Las Komunalny Bażantarnia,
- Staw Browarny,
- Dawny Park Angielski przy Miejskim Domu Kultury.

Podkreślono, że najcenniejszym jest park zamkowy, z informacją, że znajduje się on pod ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. Następnie opisano tzw. bażantarnię, lecz już bez podobnej informacji.

Kolejny rozdział omawia tematykę zabytków m.in. w podpunkcie 4.1. Charakterystyka obszaru rewitalizacji. Jest w nim w skondensowany sposób opisany zespół zamkowy, Bażantarnia (wraz z podaniem informacji, że jest wpisana do rejestru), wymieniono również staw browarniany oraz zespół koszar 10 Płk Strzelców Konnych.

W następnym 4.2. Koncentracja zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji zwrócono uwagę na poza społeczne problemy omawianej części miasta, które m.in. odnoszą się do stanu niektórych zabytków Łańcuta na:

- zły stan techniczny części obiektów zabytkowych oraz ich niewystarczające dostosowanie do pełnienia funkcji społecznych i gospodarczych (zwłaszcza Zespół Klasztorny oo. Dominikanów oraz zabudowania dawnych koszar 10 Pułku Strzelców Konnych przy ul. Piłsudskiego), (...)
- niedostateczny poziom zagospodarowania Lasu Komunalnego Bażantarnia i Stawu Browarnego oraz ich niewystarczające dostosowanie do pełnienia funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych.

Jednak jak słusznie zwrócono uwagę w podpunkcie 4.3. Wewnętrzny potencjał rozwojowy obszaru rewitalizacji - pomimo stanu zachowania, w dziedzictwie kulturowym Łańcuta istnieje duży potencjał do wykorzystania. Zauważono, także że na obszarze objętym programem rewitalizacji znajduje się 2/3 zabytków wpisanych do rejestru oraz ponad połowa ujętych w GEZ. Autorzy opracowania szczególną wagę przywiązują do zespołu dominikańskiego, właściwie oceniają, że ten szczególnie ważny zabytek jest w niewielkim stopniu wykorzystany. Kolejnymi obiektami, których istotną rolę dla miast podkreślili autorzy są kościół parafialny i synagoga.

Podpunkt 4.5. Potrzeby w zakresie rewitalizacji określa konkretne potrzeby w formie dziewięciu podpunktów, a wśród nich istotną rolę odgrywają te dotyczące zasobu dziedzictwa kulturowego, tj:

- rozwój nowych oraz poprawa stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) istniejących przestrzeni publicznych i półpublicznych służących zaspokajaniu różnych potrzeb mieszkańców, a także ich szerszej integracji i aktywizacji (m.in. zagospodarowanie Rynku i otaczających go przestrzeni, rewitalizacja podwórek i przestrzeni międzyblokowych),
- poprawa stanu technicznego obiektów zabytkowych, a także ich adaptacja i przystosowanie do pełnienia nowych funkcji społecznych oraz gospodarczych (m.in. dawny Zespół Klasztorny oo. Dominikanów, zabudowania dawnych koszar 10 Pułku Strzelców Konnych).

Wynikiem działań przeprowadzonych w ramach rewitalizacji Łańcuta ma być wieloaspektowa poprawa warunków życia będąca w konsekwencji motorem rozwoju. Efekt ten ma być osiągnięty m.in. poprzez poprawę jakości wnętrz architektonicznych, stanu znajdujących się na tym obszarze zabytków oraz właściwego ich zagospodarowania. Zamierzenia rewitalizacyjne muszą być usystematyzowane dlatego autorzy określili cele oraz kierunki działań. Z punktu naszego opracowania niezwykle istotny jest:

- Cel strategiczny 2 (*sfera funkcjonalno-przestrzenna rewitalizacji*) *Racjonalne kształtowanie przestrzeni miejskiej oraz zapewnienie wysokiej dostępności i odpowiedniego standardu infrastruktury służącej zaspokajaniu potrzeb mieszkańców*, gdzie m.in. zapisano:

Cel szczegółowy 2.3. *Lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów w procesie rozwoju*
Kierunek działania 2.3.1. *Ochrona i udostępnianie dziedzictwa kulturowego*

Kierunek działania 2.3.2. *Ochrona i udostępnianie dziedzictwa przyrodniczego.*

W rozdziale siódmym *Lokalnego Programu Rewitalizacji* następuje szczegółowy opis planowanych przedsięwzięć. Został on podzielony na dwa podrozdziały, z których dla nas ważny jest ten pierwszy pod nazwą 7. 1.1. Projekty infrastrukturalne i wśród nich znajdują się te dotyczące łańcuckich zabytków.

W szczególności są to:

- Projekt nr 2 *Rewitalizacja Rynku i terenów przyległych oraz towarzyszącej infrastruktury dla potrzeb utworzenia traktów spacerowych, przestrzeni turystycznej, kulturalnej i edukacyjnej*
- Projekt nr 3 *Rewitalizacja, modernizacja i przebudowa budynku przy pl. Sobieskiego 19 w Łańcucie oraz nadanie mu nowych funkcji na potrzeby administracyjne, kulturalne i społeczne*
- Projekt nr 4 *Rewitalizacja, modernizacja i przebudowa budynku przy pl. Sobieskiego 18 w Łańcucie na potrzeby administracyjne i społeczne*
- Projekt nr 6 *Rewitalizacja zabytkowego klasztoru oo. Dominikanów w Łańcucie z przyległym terenem na potrzeby społeczne, kulturalne, edukacyjne, gospodarcze*
- Projekt nr 7 *Rewitalizacja zabytkowego kościoła p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika wraz z przyległym terenem dla potrzeb kultu religijnego, kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych i naukowych*
- Projekt nr 8 *Rewitalizacja zabytkowej Synagogi w Łańcucie dla potrzeb muzeum oraz centrum kulturalnego, edukacyjnego, turystycznego i naukowego*
- Projekt nr 9 *Rewitalizacji i zagospodarowanie Stawu Browarnego w Łańcucie dla potrzeb utworzenia Centrum Wypoczynku i Rekreacji*
- Projekt nr 10 *Rewitalizacja zabytkowego budynku przy ul. Piłsudskiego 70 w Łańcucie oraz nadanie mu nowych funkcji kulturalnych, edukacyjnych, rekreacyjnych i społecznych*
- Projekt nr 20 *Rewitalizacja i zagospodarowanie Lasu Bażantarnia w Łańcucie dla potrzeb Parku Wypoczynku i Rekreacji*
- Projekt 21 *Przebudowa, rozbudowa, nadbudowa i modernizacja zespołu kościelnego (dawne budynki gospodarcze i oświatowe) na potrzeby utworzenia centrum integracji społecznej, centrum aktywizacji i wsparcia dla osób bezrobotnych i wykluczonych, domu dziennego pobytu oraz centrum społeczne dla dzieci i młodzieży*

- Projekt nr 22 *Modernizacja budynku Środowiskowego Domu Samopomocy dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi w Łańcucie wraz z poprawą estetyki otoczenia oraz jego użyteczności*
- Projekt 23 *Modernizacja budynku przy ul. Piłsudskiego 70/26 wraz z poprawą estetyki otoczenia i nadanie nowych funkcji dla potrzeb pomocy społecznej*
- Projekt 24 *Modernizacja budynku nr 2 Domu Pomocy Społecznej przy ul. Piłsudskiego 72 wraz z poprawą estetyki oraz dostosowaniem otoczenia dla potrzeb społecznych*
- Projekt nr 25 *Modernizacja budynków Zespołu Szkół Technicznych w Łańcucie*
- Projekt nr 26 *Przebudowa, remont i modernizacja budynku przy ul. Cetnarńskiego na potrzeby Fundacji Semper Fidelis*
- Projekt nr 29 *Utworzenie terenów inwestycyjnych na terenie Miasta Łańcuta*
- Projekt nr 31 *Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Śródmieścia Łańcuta*
- Projekt nr 32 *Rewitalizacja wspólnych części budynków mieszkalnych (w tym zabytkowych domów, willi i kamienic) w Śródmieściu Łańcuta*
- Projekt 33 *Rewitalizacja, przebudowa i modernizacja wspólnych części wielorodzinnych budynków mieszkalnych na obszarze Śródmieścia i terenów przyległych w Łańcucie*
- Projekt 36 *Rewitalizacja, przebudowa i modernizacja budynków użyteczności publicznej w Łańcucie pełniących funkcje edukacyjne, kulturalne, zdrowotne i administracyjne, będących własnością podmiotów innych niż Miasto Łańcut (mogący dotyczyć m.in. Muzeum-Zamek w Łańcucie)*
- Projekt 37 *Utworzenie Trasy Turystycznej szlakiem łańcuckich zabytków i atrakcji kulturowych*

Inne projekty (np. nr 1, 11, 12, 34) są także istotne, ale w sposób pośredni. Dotyczą obiektów nie zabytkowych, ale znajdujących się na obszarze układu urbanistycznego wpisanego do rejestru zabytków, dlatego bardzo ważne będzie ich dostosowanie do zabytkowego otoczenia. W przypadku Projektów nr 13, 14, 15 istotnym będzie zapewnienia odpowiedniego nadzoru archeologicznego. Natomiast realizacja Projektów nr 38, 40 może korzystnie wpłynąć na zagospodarowanie, opracowanie i prezentację dziedzictwa kulturowego miasta.

W sumie określono 41 projektów, z których 21 bezpośrednio dotyczy zagospodarowania zabytkowego zasobu miasta łańcuta. Dodatkowo część z pozostałych projektów odnosi się do dziedzictwa kulturowego w sposób pośredni.

Poza głównymi projektami w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta łańcuta zdefiniowano także 9 projektów uzupełniających, które zlokalizowane są terenie całego miasta. Jednym z nich jest Projekt nr 48 *Prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkowych obiektach na Cmentarzu Komunalnym w łańcutie* oraz Projekt nr 52 *Rozwój innowacyjnego przemysłu oraz promocja tradycyjnych lokalnych produktów wytwarzanych w oparciu o historyczne receptury łańcutckie* (m.in. próba wykorzystania potencjału Muzeum Gorzelnictwa w łańcutie).

W kolejnym podrozdziale - 7.4 Charakterystyka pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych - zdefiniowano m.in. temat: *ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego i ich udostępnianie na cele społeczne i gospodarcze*.

Do opracowania dołączono Załącznik 2. Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji i rejestru zabytków miasta łańcuta, znajdujących się w obszarze Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Podsumowując *Lokalny Program Rewitalizacji* wyznacza kierunki uwzględniające poprawę części zabytkowego zasobu znajdującego się na terenie objętym tym opracowaniem. Należy zaznaczyć, że jego większa część znajduje się na obszarze zabytkowego układu urbanistycznego łańcuta wpisanego do rejestru zabytków, a prace na nim prowadzone wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

V.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta Łańcut

Autor niniejszego Programu... był również autorem poprzedniego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta, dlatego charakterystyka zasobu została w dużej mierze wykorzystana z poprzedniego opracowania. Poniższy tekst został częściowo przeredagowany oraz uzupełniony o nowe informacje nieznane autorowi w czasie pisania pierwotnej wersji.

V.2.1. Zarys historii miasta

Najstarsze formy osadnictwa na terenie obecnego Łańcuta, ich położenie i zasięg, właściwe przede wszystkim dla badań archeologicznych, omówione są w części opracowania dotyczącej zabytków archeologicznych.

Nieznany jest dokument lokacyjny Łańcuta, a pierwsza pewna informacja o miejscowości pochodzi z 1367 r. W tym roku, przebywający w Łańcutcie król Kazimierz Wielki, potwierdził sprzedaż Ottonowi z Pilczy dwóch okolicznych wsi. Z kolei pierwsza wzmianka świadcząca o miejskim charakterze miejscowości znajduje się w dokumencie lokacyjnym wsi Langenau (zapewne Husów) z 1381 r. Dokument ten ponadto określa znaczenie i – jak się wydaje – wysoką rangę miasta już w tym czasie, ponieważ użyto w nim określenia in districtu Lanssuth nostre civitatis, które niewątpliwie odnosi się do funkcji powiatu czy okręgu.

Proces powstawania miasta badacze dziejów Łańcuta dzielą na dwa etapy. Przypuszcza się, że pierwotna osada typu miejskiego usytuowana była na obszarze dzisiejszego Placu Sobieskiego, ale już ok. poł. XIV w. wytyczono nowy plan i połączono stary organizm miejski z nowym, funkcjonującym do dzisiaj. Wiązano to z przyjętą w miejscowej tradycji datą powstania parafii w 1349 r. oraz przypuszczalnym nadaniem przez Kazimierza Wielkiego okręgu łańcutckiego Ottonowi z Pilczy herbu Topór, staroście generalnemu ziemi ruskiej i wojewodzie sandomierskiemu. Po śmierci Ottona z Pilczy w 1384 roku klucz łańcutcki objęła jego córka Elżbieta, która poślubiła Wincentego Granowskiego herbu Leliwa, a po jego śmierci w 1414 roku została trzecią żoną króla Władysława Jagiełły. W 1378 r. w mieście osiedlili się dominikanie, a od 1395 r. zorganizowano szpital św. Ducha i wzniesiono przy nim kościół pod tym samym wezwaniem (od 1403 r. murowany). Ten nieistniejący dzisiaj zespół szpitalny położony był na północ od łańcutckiej fary na tzw. Przedmieściu Polskim Dolnym, za mostem na Mikoście, u zbiegu ulic Dominikańskiej, Konopnickiej i Kraszewskiego. Warto wspomnieć, że już w XV w. w Łańcutcie działało osiem branż rzemieślniczych.

W posiadaniu spadkobierców Ottona z Pilczy dobra łańcutckie znajdowały się przez ponad 200 lat. Ostatnim właścicielem dóbr łańcutckich z rodu Pileckich był Krzysztof (1568-1596). Około 1586 r. Pileccy, chcąc wyrwać z długów, zamienili dobra łańcutckie ze Stanisławem Stadnickim (ok. 1551-1610).

W okresie władania Pileckich miasto zostało obwarowane wałami ziemnymi i parkanem, a wjazdów strzegły co najmniej dwie bramy (Górna – przemyska i Dolna – rzeszowska). Obwarowania miasta ukształtowały się jednak ostatecznie dopiero około połowy XVI wieku. Przyjmuje się, że zasięg ówczesnych wałów i fos miejskich wyznaczają

dzisiejsze ulice: Podwale, Wałowa, 3 Maja, Zamkowa i Jagiellońska. Głównym punktem obronnym był w czasach Pileckich drewniany kasztel położony prawdopodobnie na wysuniętym ku północy wzniesieniu (tzw. Łysej Górze), będącym jednym z najwcześniejszych punktów osadniczych w Łańcucie. W 1488 r. w mieście wzniesiono murowany kościół parafialny, a w 1491 r. murowany kościół i klasztor Dominikanów. W 1569 r. Krzysztof Pilecki zamienił farę na zbór protestancki. Podobny los spotkał zespół klasztoru dominikanów, który Stanisław Stadnicki oddał w 1586 r. kalwinom.

Krótki okres władania Stadnickich (1586-1626) był dla Łańcuta rujnujący. Miasto było rabowane i palone podczas prywatnych wojen jakie Stadniccy toczyli z sąsiadami w l. 1608, 1614 i 1624 oraz podczas napadu tatarskiego w 1624. W 1608 r. zburzony został murowany zamek, wzniesiony przez Stanisława Stadnickiego (prawdopodobnie na miejscu starego, drewnianego kasztelu Pileckich), a dawna fara, zamieniona jeszcze w 1569 r. przez Krzysztofa Pileckiego na zbór protestancki również uległa zniszczeniu.

W 1626 roku Stanisław Stadnicki, ostatni żyjący syn Stanisława „Diabła” Stadnickiego sprzedał część dóbr łańcuckich Stanisławowi Lubomirskiemu (zm. 1649), hetmanowi polnemu, wojewodzie ruskiemu i krakowskiemu, jednemu z najbogatszych magnatów Rzeczypospolitej XVII w., a w trzy lata później Lubomirski został prawnym właścicielem zamku, miasta i klucza łańcuckiego. Wraz z objęciem dóbr łańcuckich przez Lubomirskich rozpoczyna się nowy okres rozwoju miasta. Po śmierci Stanisława Lubomirskiego w 1649 r. dobra łańcuckie były we władaniu rodziny przez ponad sto lat. W 1745 r. ich właściciel Kacper Lubomirski przekazał Łańcut bratu stryjecznemu Stanisławowi Lubomirskiemu. Stanisław Lubomirski (zm. w 1783 r.), marszałek wielki koronny, w 1753 roku poślubił Izabellę z Czartoryskich, najbogatszą panną w ówczesnej Rzeczypospolitej.

Po przejęciu Łańcuta od Stadnickiego i usunięciu z miasta kalwinów Stanisław Lubomirski w 1633 zwrócił dominikanom odbudowany klasztor, a w 1643 r. gruntownie przebudowany kościół pod zmienionym wezwaniem śś. Piotra i Pawła. Parafia farna otrzymała od Lubomirskiego teren dawnego zamku Pileckich (na którym w późniejszym czasie powstała plebania), a dawny kościół szpitalny św. Ducha został odnowiony i erygowany pod wezwaniem św. Rocha. Rozebrano go w 1781 r.

W l. 1629-1641 Stanisław Lubomirski podjął się budowy położonego na południowy wschód od miasta zamku w twierdzę w typie palazzo in fortezza chroniącą Łańcut od strony południowej i częściowo wschodniej. W trakcie przebudowy i rozbudowy wytyczono m. in. fortyfikacje bastionowe typu staroholenderskiego. Całość została sprzężona kompozycyjnie z pobliskim miastem. Niedługo później, w czasach Jerzego Sebastiana Lubomirskiego, fortyfikacje zamkowe zostały jeszcze zmodernizowane zapewne przez wybitnego architekta i inżyniera wojskowego Tylmana z Gameren. Dopełnieniem tych prac przy zamku było jak się wydaje utworzenie na północ od niego, na terenie późniejszego Folwarku na Dolnem, obszernego założenia ogrodowego złożonego z ogrodu włoskiego i zwierzyńca.

W okresie „potopu” ten nowoczesnie ufortyfikowany przez Lubomirskich zamek oparł się wojskom szwedzkim, a także dwa lata później oddziałom siedmiogrodzkim Rakoczego. Niestety Siedmiogrodzianie spalili wtedy słabo ufortyfikowane miasto niszcząc m. in. dawny dwór obronny Pileckich i Stadnickich oraz farę i zespół dominikański. W 1661 r. Jerzy Sebastian Lubomirski odbudował spalony przez wojsko Rakoczego kościół farny

oraz kościół i klasztor dominikanów (częściowo go rozbudowując).

Powstanie dużego kompleksu obronno-rezydencjonalnego w bezpośredniej bliskości miasta zaważyło w bardzo dużym stopniu na jego układzie urbanistycznym i kierunkach rozwoju przestrzennego Łańcuta. Prawie cały obszar wokół fortyfikacji miejskich i zamkowych ze względów obronnych na długo wyłączono z lokalizacji jakiegokolwiek zabudowy co niewątpliwie wymusiło zagospodarowywanie i urbanizację terenów bardziej odległych, położonych głównie na północny wschód od miasta, wzdłuż Mikołki w kierunku dzisiejszego dworca kolejowego i Podzwierzyńca. Odstępstwem od tego zakazu zabudowy było planowe (za zgodą Stanisława Lubomirskiego) wytyczenie parceli dla tkaczy za fortyfikacjami miejskimi od zachodu, na pograniczu z Przedmieściem (dzisiejsze ul. Tkacka i Cetnarskiego).

W 1695 r. miasto dotknęła klęska pożaru, a dopełnieniem rujnacji było jego regularne pustoszenie w przeciągu kilku lat przez oddziały saskie, polskie i szwedzkie w okresie wojny północnej (1702-1704).

W XVIII w. miasto posiadało już kilka potwierdzonych źródłowo przedmieść: Przedmieście Dolne i Przedmieście Górne, Powale vel Podwale, Połać za wałem, Pod Tkaczami, Połać za klasztorem OO Dominikanów, Kąty rzeźnicze, Wola Dalsza. Na przedmieściach usytuowane były prawie wszystkie obiekty przemysłowe – młyny, cegielnie, browary itp. Ponadto w XVIII w. powoli zaczęło kształtować się osiedle o nazwie Podzwierzyńiec położone na północny wschód od Ogródu Włoskiego i Zwierzyńca. Należy tu jeszcze wspomnieć o dużych obszarach miasta, które należały do kościołów tj. parafialnego i szpitalnego oraz klasztoru oo. Dominikanów. Do kościoła farnego należał folwark plebański (usytuowany u podnóża Księżych Górek, na północ od dzisiejszej ul. Konopnickiej), Księża Pola i Księża Łąki.

Czasy ostatnich Lubomirskich (1745-1816) – Stanisława (zm. 1783) i jego żony Izabelli z Czartoryskich Lubomirskiej to dla zamku oraz związanych z nim folwarków okres znacznych przemian i przekształceń. W l. 1760-1770 urządzono na nowo Ogród Włoski na Dolnem. To ciekawe założenie, jak wynika z zachowanych materiałów archiwalnych, m. in. mapy z 1759 r., połączone było systemem alei i kanałów z położonym obok niego Zwierzyńcem oraz z zamkiem. W tym okresie powstał również tzw. Dębnik, którego pozostałością są dęby zachowane w północno-wschodniej części miasta (za torami kolejowymi).

W tym czasie zamek przekształcono w rezydencję pozbawioną już charakteru obronnego. Prace przy przebudowie zamku rozpoczęto już po I rozbiorze, kiedy Łańcut znalazł się w zaborze austriackim. Zasadnicze zmiany w otoczeniu zamkowym i samym zamkiem dokonały się na przełomie XVIII i XIX w. Wzniesiono wówczas oranżerię, zameczek romantyczny, a na terenie ograniczonym pozostałościami fortyfikacji (fosami) stworzono nieregularny, romantyczny park angielski. Zlikwidowano pozostałości obwałowań, rozebrano główną bramę wjazdową z mostem zwodzonym oraz oficyny znajdujące się wzdłuż wału od zachodu.

Do istotnych przekształceń miasta przyczyniły się na przełomie XVIII i XIX w. austriackie inwestycje rządowe. W l. 1795-1807 wybudowano tzw. cesarską drogę poprowadzoną z Bielska przez Kraków, Rzeszów, Łańcut i Przemyśl do Lwowa. W trakcie budowy gościńca nastąpiła częściowa likwidacja umocnień miasta. Nowa trasa przecięła układ pól Przedmieścia (obecna ul. Piłsudskiego), a na obszarze samego miasta

skierowano ją po linii przebiegu dawnej fosy (którą wcześniej zasypano) obecną ulicą Królowej Elżbiety do rynku i następnie wzdłuż obecnego parku (ul. Kościuszki).

Po śmierci Izabelli z Czartoryskich (zm. 1816) olbrzymi majątek Lubomirskich odziedziczyli jej wnukowie Alfred i Artur Potoccy, synowie Julii z Lubomirskich i Jana Potockiego. W 1823 r. bracia dokonali podziału dóbr, w wyniku którego klucz łańcucki i dobra podlwowskie przejął starszy Alfred (1786-1862). Po nim spadkobiercami zostali: syn, także Alfred (zm. 1889), następnie Roman (zm. 1915) i w końcu Alfred (zm. 1958).

Alfred I Potocki, podjął się dzieła koncentracji dóbr skutecznie zabiegając na dworze habsburskim o pozwolenie na utworzenie ordynacji, która powstała w 1830 roku.

W 1820 r. miał miejsce wielki pożar, który strawił część zabudowy Przedmieścia oraz centrum miasta nie oszczędzając ratusza, kościołów i klasztoru OO Dominikanów. Ocalała częściowo południowa pierzeja rynku, kilka budynków w pierzei wschodniej, zachodnia pierzeja ulicy Wałowej oraz pojedyncze domy przy obecnej ul. Dominikańskiej i Grunwaldzkiej.

Pożar kościoła i klasztoru Dominikanów przyspieszył kasację łańcuckiego konwentu. Budynki klasztorne zostały w 1823 r. przebudowane na stajnie i koszary wojskowe, a ostatecznie zaadaptowane na szpital wojskowy.

Po pożarze opracowany został plan regulacyjny, którego realizacja spowodowała prawie całkowite wyeliminowanie drewnianej zabudowy mieszkalnej z centrum miasta. Plan ten nie zmienił, jak się wydaje, średniowiecznego układu Łańcuta. W tym czasie ukształtował się powtórnie Plac Sobieskiego, w obrębie którego doszło do zmiany przebiegu linii zabudowy w pierzei południowej.

Po wspomnianym pożarze miasta odbudowany został ratusz (1844), wzniesiono nową plebanię (1842 r.), a z fundacji Alfreda Potockiego ok. 1834 r. powstała w pobliżu synagogi murowana ujeżdżalnia dla austriackiego pułku kawalerii nazywana powszechnie Reitschule.

Na rozwój miasta korzystnie wpływały realizowane z rozmachem przez Potockiego inwestycje gospodarcze i przemysłowe. Położony na południowy wschód od zamku Folwark na Górnem, założony zapewne jeszcze w XVII w. i produkujący dla niego żywność został mocno rozbudowany. W l. 1831-48 wzniesiono tu m.in.: kurnik, cieplarnię, cytryniarnię i dom ogrodnika, stajnię zwaną tyrolnią, areszt i gorzelnię, magazyn gorzelnicy oraz zachowane do dzisiaj: wozownię, spichlerz, kancelarię i mieszkanie administratora (mocno przekształcone). Szereg budynków gospodarczych powstało w 2 ćw. XIX w. również na Dolnem. Zbudowano tu m. in. browar i cukrownię (1834-36). Do dzisiaj zachował się m.in. budynek komisariatu dóbr łańcuckich (1833-35). W II poł. XIX w., za rządów Alfreda II Potockiego, zlikwidowany został Ogród Włoski a na jego miejscu zbudowano rafinerię spirytusu i częściowo dworzec kolejowy. Likwidacji uległ również Zwierzyniec, przekształcony jeszcze za czasów Izabelli Lubomirskiej w park krajobrazowy.

W 1853 Łańcut stał się ośrodkiem administracji lokalnej w związku z utworzeniem tutaj siedziby powiatu. W mieście zaczęto budować gmachy użyteczności publicznej i okazałe budynki mieszkalne. Miały tu siedzibę urzędy i instytucje mające pozytywny wpływ na jego rozwój takie jak Sąd Powiatowy, garnizon wojskowy, szkoły, instytucje kredytowe. Pewien wpływ na ożywienie miasta mogła też mieć linia kolejowa przechodząca od 1859 r. przez dobra Ordynacji. Po reformach administracyjnych z 1867 r. w Łańcucie zaczęła działać rada miejska pochodząca z kurialnych wyborów.

W roku 1869 założono w Łańcucie Kasę Zaliczkową, w 1876 r. powstała Ochotnicza Straż Pożarna, w 1884 r. Towarzystwo Handlu Skór, w roku 1890 Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, a cztery lata później założono Stowarzyszenie Mieszczan „Gwiazda”.

W 1889 roku właścicielem Ordynacji został Roman Potocki, który jeszcze w tym samym roku rozpoczął gruntowną przebudowę, rozbudowę i modernizację zamku i jego otoczenia trwającą do roku 1904. Na przełomie XIX i XX w. na zewnątrz zamku zburzono starą prochownię i wycięto zastaniające zamek drzewa, założono nowy park angielski, nazwany Elizinem, przebudowano gruntownie budynek Stajni Cugowych (1892), wzniesiono Powozownię (1902) i ogrodzono cały teren. W obrębie parku wzniesiono nowe budowle: Kordegardę, Portiernię, Dom Zarządcy Ogrodów, Storczykarnię (ok. 1897-1904), Palmiarnię (1893-1896, zniszczona w okresie I wojny światowej), pawilon Elizin, bramy i mosty. Obszar parku został powiększony prawie dwukrotnie. Obecną postać parku zamkowy zawdzięcza w dużej mierze podjętym wówczas działaniom.

W l. 1896-1900 przebudowany został kościół parafialny, który przybrał dzisiejszą formę architektoniczną.

Za Romana Potockiego rozbudowany został również Folwark na Górnem. Powstał tu m. in. nowy budynek administracyjny (1898) i magazyn (1885) Wytwórni Rossolisów i Substancji Smakowo-Zapachowych oraz wiele innych budynków ordynacji łańcuckiej: Dom Zarządu Dóbr Ordynacji (k. XIX w., obecnie mocno przebudowany), budynek Elektrowni (1906) wytwarzającej prąd elektryczny dla zamku i budynków administracyjnych.

W Folwarku na Dolnem w l. 1907-11 przebudowano na gorzelnię przemysłową zaprojektowany jeszcze w 1830 r. budynek cukrowni. W początkach XX w. folwark został rozbudowany na potrzeby fabryki wódek i likierów, którą przeniesiono tu w 1912 r. z Folwarku na Górnem. W końcu XIX w. (w 1898 r.) zbudowano na terenie folwarku niewielki dworek dla zarządcy dóbr hrabiego Potockiego tzw. Trześnik. W miejsce dawnych kanałów założono, częściowo zachowane do dzisiaj, aleje łączące zamek z Bażantarnią.

Spadkobiercą Romana Potockiego, po jego śmierci w 1915 r., został syn Alfred Potocki – ostatni właściciel Ordynacji.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. miasto nadal pełniło funkcję siedziby powiatu. W 1925 r. do miasta przyłączono Przedmieście i Podzwierzyniec. W okresie międzywojennym na terenie miasta prowadzono zdecydowanie mniej inwestycji budowlanych. Były to głównie nadbudowy i rozbudowy istniejących już budynków (np. ul. Farna 8, Rynek 6, 3 Maja 1), choć powstawały również nowe budynki. Dużo mniejszy ruch budowlany, w porównaniu do okresu wcześniejszego, można zaobserwować także na terenach Ordynacji. Na terenie zespołu zamkowego urządzono korty tenisowe, a na terenie dawnego Folwarku na Dolnem wzniesiono w 1919 roku nowy budynek likierni, kilka budynków przy likierni i rafinerii spirytusu oraz piętrowy budynek mieszkalny dla pracowników. W tym czasie funkcjonowała w Łańcucie elektrownia miejska.

We wrześniu 1939 r. władzę w mieście przejęli Niemcy. W wyniku nowego podziału administracyjnego, powiat łańcucki stał się częścią starostwa powiatowego Jarosław.

Tuż po II wojnie światowej na Podzwierzyniu zbudowana została Łańcucka Fabryka

Śrub (1950 r.), uruchomiona w 1957 r. W 1955 roku w obszar miasta włączono część Woli Małej (ul. Wiejska) oraz przysiółek Krzemienicy „Grabskie”. W l. 1952-1955 zbudowano w mieście blokowe osiedle mieszkaniowe przeznaczone dla pracowników Łańcuckiej Fabryki Śrub. Kolejne osiedle blokowe zbudowano w 1965 r. przy obecnej ulicy Armii Krajowej. Na przełomie lat 60. i 70. XX w. między obecną ulicą Piłsudskiego, a Przedmieściem i zespołem koszar powstało kolejne, fatalnie zlokalizowane osiedle blokowe. Budownictwo blokowe zawitało także na łańcucką Starówkę (np. ulica Królowej Elżbiety).

Zamek łańcucki z częścią parku już w 1944 r. został zamieniony na muzeum. W okresie powojennym w zachodniej części ogrodów na Górnem wzniesiono liczne budynki szpitalne, które w dużym stopniu spowodowały zniszczenie dawnego założenia zieleni. Destrukcji uległa także południowo-wschodnia część ogrodów stanowiąca kiedyś centrum zabudowań folwarcznych gdzie również wybudowano liczne nowe budynki (Technikum Mechanizacji Rolnictwa). Do destruktacji dawnych ogrodów kwaterowych przyczyniła się także budowa południowej obwodnicy miasta (ul. Armii Krajowej) co spowodowało całkowite oderwanie tej części ogrodów od całości założenia. W okresie tym zlikwidowano także park angielski usytuowany między ulicami Kościuszki i Sikorskiego.

Z założenia ogrodowego na Dolnem do dzisiaj zachowały się jedynie jego relikty w postaci obszarów leśnych - Dębnik (obecnie Las Komunalny), Bażantarnia oraz pozostałości dawnych alei.

V.2.2. Krajobraz kulturowy

Miasto Łańcut położone jest w obrębie dwu mezoregionów zaliczanych do podprovincji Kotliny Sandomierskiej: Pradoliny Podkarpackiej i Podgórze Rzeszowskiego. W Pradolinie Podkarpackiej zlokalizowana jest dolina Wisłoka. Północna część Łańcuta leży w obrębie terasy nadzalewowej porozcinanej starorzeczami Wisłoka. Północną granicę miasta wyznacza tzw. „Stare Wisłoczysko”. Większa część miasta leży na terenie Podgórze Rzeszowskiego lekko falistego, wznoszącego się w kierunku południowym, porozcinanego dolinami Mikołki i Sawy. Położenie Łańcuta na obszarze przejściowym pomiędzy wyżynnym a terasowo-dolinnym sprawia, że jest to teren urozmaicony, pocięty parowami, bardzo atrakcyjny krajobrazowo.

Łańcut to miasto o średniowiecznej genezie z zachowanym, choć przekształconym w późniejszych wiekach układem urbanistycznym, na który składają się: duży, trapezoidalny plac rynkowy z nieregularnym układem ulic, Plac Sobieskiego (zwany pierwotnie Starym Rynkiem) oraz sprzężony z miastem od połowy XVII wieku nowożytny zamek usytuowany na wschód od rynku. W bezpośrednim sąsiedztwie rynku, w jego pn.-zach. narożniku zachowały się zabudowania dawnego kościoła i klasztoru OO. Dominikanów o średniowiecznym rodowodzie. Co najmniej od końca XV wieku istniał też w mieście murowany kościół parafialny położony na północ od Rynku. Wielokrotnie niszczone, odbudowywany i restaurowany obecną swą formę architektoniczną zawdzięcza gruntownej przebudowie z końca XIX wieku wg projektu znanego krakowskiego architekta Teodora Talowskiego. Wśród sakralnych zabytków Łańcuta ważne miejsce zajmuje także synagoga pochodząca z 2 poł. XVIII w. z zachowanym, wyjątkowo bogatym wystrojem

wnętrza.

Niewątpliwie o specyfice krajobrazu kulturowego miasta decyduje założenie rezydencjonalne, na które składają się: dawny zamek (następnie przekształcony na pałac) otoczony fortyfikacjami, położony w rozległym parku z licznymi budowlami (m.in. Oranżeria, Ujeżdżalnia, Zameczek Romantyczny, Storczykarnia, budynek d. Zarządu Ogrodów Łańcuckich). W różnym stopniu czytelne są także pozostałości, związanych niegdyś z nierozzerwalnie z zespołem zamkowym, dawnych folwarków: położonego na południe od zamku Folwarku na Górnem z zachowanymi licznymi budowlami i Folwarku na Dolnem (na północ od zamku, przy dawnym trakcie do Leżajska).

O wyrazie architektonicznym miasta decydują też stosunkowo liczne obiekty użyteczności publicznej pochodzące głównie z XIX i pocz. XX w.: gmach Towarzystwa Kasynowego Ordynacji Potockich, budynek dawnej kasy Oszczędnościowo-Zaliczkowej (obecnie Starostwo Powiatowe), zespół budynków koszarowych, budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, gmach sądu, obiekty szkolne (zespół budynków dawnego gimnazjum klasycznego, dawna szkoła tkacka, szkoła ludowa i inne), dawne budynki żydowskie – łaźnia i dom ludowy. Obiekty te wznoszone były w okresie autonomii galicyjskiej, kiedy to galicyjskie miasteczka przeżywały okres znacznego rozwoju gospodarczego, na co w Łańcucie dodatkowo nałożyło się pozytywne oddziaływanie wynikające z funkcjonowania ordynacji.

Mówiąc o obiektach zabytkowych miasta wspomnieć też należy o mieszczańskim budownictwie skoncentrowanym w centrum Łańcuta. Zachowane do dziś kamienice przyrynkowe oraz zlokalizowane przy głównych ulicach miasta o wyrazie architektonicznym charakterystycznym dla wieku XIX i pocz. XX, choć o wcześniejszej (XVII i XVIII-wiecznej genezie) były obiektami typowymi dla XIX-wiecznego krajobrazu małych i średnich miast Galicji.

Łańcut to także miasto zabytkowej zieleni: tej związanej z rezydencją magnacką – park zamkowy, założenia leśne dawnego Zwierzyńca i Bażantarni, zabytkowe aleje, lecz także cmentarz komunalny, dawne ogrody przy zabytkowych willach.

Funkcjonowanie w Łańcucie okazałej magnackiej rezydencji i dobrze prosperujących folwarków, produkcji przemysłowej i gospodarczej pozostawało nie bez wpływu na rozwój ekonomiczny, przemiany urbanistyczne, architektoniczne i krajobrazowe miasta. Pomijając w tym miejscu aspekty ekonomiczne i gospodarcze wskazać należy na licznie powstające w mieście w końcu XIX i na początku XX w. wille i domy w ogrodzie, wznoszone przez miejscowych architektów i budowniczych, którzy zdobywali doświadczenia pracując przy inwestycjach zamkowych i związanych z rozwojem ordynacji Potockich. Zamożni obywatele miasta budowali na obrzeżach niewielkiego centrum swe siedziby, których forma stylistyczna oscylowała wokół popularnego wówczas naśladownictwa stylów minionych epok. Sprzyjało to ukształtowaniu krajobrazu kulturowego odpowiadającego popularnym na przełomie XIX i XX w. ideom miast - ogrodów i związanych z nimi koncepcjami jednorodzinnych domów w ogrodzie. To w dużej mierze dzięki tym indywidualnym mieszczańskim inwestycjom Łańcut zyskał swój własny, odczuwalny do dziś, niepowtarzalny charakter „zielonego” miasta rozwijającego się w cieniu, ale i pod przemożnym wpływem wielkiej rezydencji. Należy podkreślić, że zabudowa willowa Łańcuta jest oprócz zespołu zamkowego jednym z ważniejszych wyróżników miasta w skali województwa.

V.2.3. Zabytki nieruchome z wyszczególnieniem obiektów o istotnej wartości i znaczeniu dla miasta.

Architektura sakralna

Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława biskupa

Uznaje się, że parafia łańcucka powstała w 1349 r., ale najstarszy dokument poświadczający jej istnienie pochodzi z 1377 r. Pierwotny kościół drewniany p.w. św. Barbary wzmiankowany w 1394 r. Nowy murowany już kościół powstał w 1488 r. Krzysztof Pilecki zamienia świątynię na zbór protestancki w 1594 r. i ten stan trwa do 1621 r., od kiedy z powrotem pełni swoją pierwotną funkcję. Odbudowany w 1628 r. przez Stanisława Lubomirskiego, w 1630 konsekrowany. Zniszczony w czasie najazdu wojsk Rakoczego w 1657 r., odbudowywany jako kościół dwuwieżowy przez Tylmana z Gameren, który zaprojektował do niego także ołtarz główny oraz boczne. W 1699 r. następuje kolejna konsekracja. Na początku XVIII w. rozbudowany o dwie kaplice. Świątynia spaliła się 1733 r., następnie została rozbudowana o nawy boczne, pomieszczenia pomocnicze przy prezbiterium, babiniec; odnowiono także wieże. W 1744 r. konsekrowany przez bpa Wacława Hieronima Sierakowskiego. Remontowany w 2 poł. XVIII w., a w l. 80. rozbudowany o kaplicę grobową. W 1821 r. kolejny właściciel łańcuta Alfred Potocki sprowadza do parafii jezuitów, którzy administrują parafią w l. 1835-1887 r. Kościół remontowany w l. 1847, 1871-2. W l. 90 XIX w. przystąpiono do kompleksowej przebudowy fary, projekt przebudowy przygotował znany architekt Teodor Talowski, niestety został zrealizowany w drugiej dużo uboższej wersji. Przy powstałej w l. 1896-1900 świątyni pracowali budowniczowie łańcuccy Stanisław i Jan Cetnarscy oraz arch. lwowski Dionizy Krzyczkowski – autor wybudowanej wieży. W tym samym czasie wg projektu Talowskiego przebudowano krypty grobowe Potockich i wybudowano kruchtę wejściową od wschodu kościoła.

W wyniku przebudowy powstała świątynia o cechach neogotyckich, neoromańskich, której wyróżnikiem jest portal prowadzący do krypt Potockich. Orientowana, murowana z cegły, trzynawowa pseudobazylika transeptowa o trójbocznie zamkniętych ramionach transeptu i prezbiterium; poprzedzona wyniosłą wieżą od frontu; z kryptami pod prezbiterium i transeptem. Od wschodu dekoracyjna kruchta. Wnętrze świątyni sklepienie sklepieniem gwiazdzistym na gurtach, w oknach witraże. Wyniesiony teren, na którym stoi fara otoczony jest murem obronnym z XVII w. Murowany z cegły i kamienia, oszkarpowany, z otworami strzelniczymi, został pod k. XIX przebudowany – pierwotnie obiegał cały teren, a w czasie remontu świątyni południowa fosa została zasypana.

W skład zespołu kościelnego wchodzi także usytuowane na północ od świątyni, dostępne poprzez zabytkowy most zabudowania plebańskie: plebania, przebudowany lamus oraz obora. Plebania o cechach klasycystycznych elewacji frontowej została wybudowana wg projektu Jana Tokarskiego w 1842 r. z fundacji Alfreda Potockiego.

Zespół klasztorny OO. Dominikanów

Konwent zgromadzenia św. Dominika w łańcucie powstał pomiędzy 1375 a 1378 r. ponieważ jego istnienie potwierdzał dokument papieski z 1378 r. Pod względem chronologii był to drugi dom tego zgromadzenia na terenie ówczesnej diecezji

przemyskiej; a także jeden z najstarszych wśród zakonów na tym obszarze. W 1586 r. zakonnicy zostali usunięci przez Stanisława Stadnickiego. Wrócili do Łańcuta w l. 20. XVII w. dzięki Stanisławowi Lubomirskiemu. W 1820 r. kościół się spalił, co było jedną z przyczyn opuszczenia przez Dominikanów Łańcuta i przeniesienia się do Dzikowa (ob. część Tarnobrzega). Pierwotny kościół drewniany p.w. Błogostawionej Marii Dziewicy z XIV w. Murowany budowany w dwóch etapach: ok. 1491 r. prezbiterium, natomiast trzynawowy korpus powstał w 1 poł. XVI w. Zniszczony podczas nieobecności zakonników, odbudowany w ok. 1630 r. Ponownie zniszczony przez wojska Rakoczego w 1657 r. oraz spalony przez wojska koronne w 1733 r. Odrestaurowany przez Teodora Lubomirskiego w 1742 r., palił się po raz kolejny w 1820 r. Po ostatniej pożodze przestaje pełnić funkcje sakralne i zostaje przebudowany na koszary – zniesiono szczyt, wewnątrz podzielono na dwie kondygnacje. Wyposażenie świątyni zostaje przeniesione do pobliskich kościołów w Albigowej i Krzemienicy. Kolejny remont czekał budynek w 1910 r., kiedy to zaadaptowano zespół na szpital wojskowy. W 1966 r. przeprowadzono prace remontowo-adaptacyjne na Dom Wycieczkowy. W obecnej formie jest to budynek murowany, orientowany, na planie prostokąta, o elewacji frontowej akcentowanej parami pilastrów, kryty dachem czterospadowym. Pierwotnie była to świątynia jednonawowa z półkoliście zakończonym prezbiterium.

Pierwsze budynki klasztorne były zapewne drewniane. Klasztor murowany wzniesiony ok. 1491 r. z fundacji Stanisława Pileckiego, a po opuszczeniu przez braci zakonnych w l. 1586-1622 użytkowany przez Stadnickich jako mennica. Po powrocie dominikanów odbudowany staraniem Stanisława Lubomirskiego. Po raz kolejny zniszczony w czasie najazdu Rakoczego. W 1661 r. odbudowany; w 1742 r. budowa nowego lub kompleksowa przebudowa budynku klasztornego. Zabudowania klasztorne zostały opuszczone przez Dominikanów w 1820 r. po pożarze zespołu i kasacie konwentu. Po 1820 r. budynek zamieniony na koszary a następnie po 1910 r. pełnił funkcję szpitala wojskowego. Remontowany w 1966 r. na potrzeby Domu Wycieczkowego. Jest to budynek murowany z cegły, na planie podkowy, dostawiony od południa do kościoła, z wewnętrznym wirydarzem. Piętrowy, kryty dachem dwuspadowym. Elewacja frontowa (wsch.) dekorowana na osi pseudoryzalitem, z boniowanym portalem, zwieńczonym trójkątnym szczytem. Elewacje obwiedzione gzymsem koronującym; wschodnia i południowa dekorowana płaskimi pilastrami, które w elewacji wschodniej dodatkowo ozdobione kampanullami i ornamentem wstęgowym.

Obecnie w budynku kościoła mieści się siedziba miejscowego koła PTTK, w klasztorze prowadzona jest m.in. działalność gospodarcza.

Synagoga

Pierwsze wzmianki o społeczności żydowskiej w Łańcutie pochodzą z 1566 r. a pod koniec XVII w. ich liczba dochodzi do 30. Mieli swoją synagogę, wybudowaną z drewna, usytuowaną w pd.-wsch. kwartale miasta. W 1726 r. kahał rozpoczyna starania o wybudowanie nowej synagogi i takie pozwolenie od księcia Stanisława Lubomirskiego, ówczesnego właściciela miasta, otrzymał. Warunkiem było wybudowanie obiektu murowanego, co było spowodowane zagrożeniem pożarowym. Synagoga powstała w 1761 r., jej wnętrze uwiecznił Zygmunt Vogel na rycinie z 1800 r. Budynek remontowany w l. 1896 r., 1909-1910, został podpalony przez Niemców w czasie II wojny

światowej. Udało się synagogę uratować dzięki interwencji hr. Alfreda Potockiego, jednak pożar strawił drewniany babiniec oraz większość wyposażenia. Na planie prostokąta, przekryta czterospadowym dachem, o skromnym detalu architektonicznym urzeka, jednym z nielicznych zachowanych w takim stanie po zawierusze wojennej, wnętrzem dekorowanym sztukateriami i polichromią. Wnętrze z wydzieloną salą męską z poprzedzającym ją przedsionkiem i salą kahalną nad którymi schody i babiniec. Sala męska na planie kwadratu, dwukondygnacyjna z centralnie usytuowaną bimą, ściany pokrywają malowidła – sceny biblijne, przedstawienia święt żydowskich, teksty modlitw z nazwiskiem fundatora, znaki zodiaku, przedstawienia roślinne i zwierzęce. Polichromia powstawała etapami, pierwsze malowidła prawdopodobnie powstały w 2 poł. XVIII w., następnie nowe w połowie XIX w., odnawiane w 1896 r., kolejne prace trwały w l. 1909-1910 i 1912 r., kiedy to powstały również nowe malowidła.

Obecnie gospodaruje nim Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego.

Zespół zamkowy wraz z zabudową towarzyszącą

Wyjątkową wartość zabytkową o randze ogólnopolskiej posiada zespół zamkowo-parkowy. W skład zespołu Muzeum-Zamku w Łańcucie wpisanego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na listę Pomników Historii wchodzi następujące obiekty:

- Zamek - dawna rezydencja Lubomirskich i Potockich
- Oranżeria
- D. fortyfikacje bastionowe
- Park wewnętrzny z elementami architektury ogrodowej
- Zameczek Romantyczny
- Ujeżdżalnia
- Storczykarnia
- Budynek d. Zarządu Ogrodów Łańcuckich
- Wartownia z bramą główną, Portiernia, brama północna
- Stajnie Cugowe i Powozowni
- Park z obiektami architektury ogrodowej (m.in. pawilon Elizin) oraz zespół rzeźby parkowej.

Zespół zamkowo-parkowy w Łańcucie jest wyjątkową w skali Polski wielką rezydencją magnacką wyróżniającą się zarówno rozmachem kompozycji przestrzennej, wysoką klasą artystyczną zabytkowych budynków wchodzących w skład zespołu reprezentujących różne style architektoniczne, jak również wyjątkowym wystrojem i wyposażeniem wewnątrz oraz unikatowymi zbiorami muzealnymi (kolekcja pojazdów konnych, przedmiotów codziennego użytku, zbiorów judaiców, zbiorów sztuki cerkiewnej).

Zamek w Łańcucie wzniesiony został wraz z otaczającymi go fortyfikacjami w l. 1629-1641 dla Stanisława Lubomirskiego, wojewody ruskiego i krakowskiego, jednego z najznamienitszych magnatów polskich XVII wieku. Ówczesny zamek oparty na schemacie „palazzo in fortezza” jako czteroskrzydłowa budowla z czterema wieżami w narożach, wpisany został w pięciobok bastionowych fortyfikacji typu staroholenderskiego. Taka opinia dominuje w literaturze przedmiotu (A. Miłobędzki, B. Majewska-Maszkowska). Według hipotezy J. Bogdanowskiego zamek zbudowany został za Stadnickich ok. 1620 r., a następnie rozbudowany za S. Lubomirskiego. Badacze

architektury XVII-wiecznej wskazują, iż tradycyjne formy ówczesnego zamku jak czworoboczny plan z wewnętrznym dziedzińcem, wieże (baszty) typu *puntone* połączono w Łańcucie z nowatorskimi włoskimi założeniami „palazzo in fortezza”, a plan fortyfikacji sprzężony został kompozycyjnie nie tylko ze wzniesioną wewnątrz siedzibą magnacką, ale także z miastem. Za budowniczego zamku uznaje się Macieja Trapolę - nadwornego architekta Lubomirskich (autora m.in. rozbudowy siedziby Lubomirskich w Wiśniczu). Prace przy fortyfikacjach przypisuje się natomiast Krzysztofowi Mieroszewskiemu.

W literaturze wskazuje się na znakomity detal architektoniczny proveniencji północnowłoskiej występujący także w innych XVII-wiecznych realizacjach Lubomirskich oraz na elementy architektonicznego podziału elewacji mające swe odpowiedniki w italianizującej architekturze Pragi początku XVII wieku. Zastosowane w Łańcucie nowatorskie wówczas formy wczesnobarokowe współistniały z elementami manierystycznymi.

Z XVII-wiecznego założenia zamkowego zachował się trójkondygnacyjny korpus główny, złożony z czterech skrzydeł zgrupowanych wokół prostokątnego dziedzińca, wczesnobarokowe wejście z portalem głównym (1629-1641) wraz z wielką sienią i niektóre elementy dekoracji architektonicznej. Pierwotny układ zachowała też klatka schodowa pn.-wsch. Do wybitnych XVII-wiecznych realizacji z okresu wczesnego baroku należy też zachowana do dziś sztukatorska dekoracja sklepienia „Sali pod Zodiakiem” której autorstwo przypisuje się tzw. Mistrzowi Kaplicy Czarneckiego w Kościele śś. Piotra i Pawła w Krakowie, artyście działającemu w kręgu Falconiego. Poza wymienionymi stiukami z pierwotnej dekoracji wewnątrz zamkowych przetrwało niewiele² - są to przede wszystkim malowane belki stropowe w „Sali pod Stropem” i malowidła w wieży pn.-zach.

Zamek i fortyfikacje przebudowane zostały w 2. połowie XVII wieku, zapewne przy udziale związanego z Lubomirskimi Tylmana z Gameren. Fortyfikacje zmodernizowano, a przebudowa zamku dokonana po 1688 r., ukierunkowana została - zgodnie z duchem sarmatyzmu - na podkreślenie rezydencjonalno-rodowego charakteru zamku. Z osobą Tylmana wiąże się też projekty baniastych hełmów wież frontowych (zachodnich) oraz domniamaną przebudowę paradnej klatki schodowej od strony dziedzińca o stylistyce typowej dla okresu dojrzałego baroku.

Czasy ostatnich Lubomirskich - Stanisława Lubomirskiego, marszałka wielkiego koronnego i jego żony Izabelli z Czartoryskich Lubomirskiej to dla Łańcuckiego zamku etap wielkich przemian i przekształceń. W trakcie kilkudziesięcioletniego okresu ich panowania (1745-1816) zamek w Łańcucie stracił swój obronny charakter, stając się rezydencją o charakterze typowo pałacowym, otoczoną rozległym krajobrazowym parkiem angielskim, z powstałymi w tym czasie licznymi, typowymi dla tej epoki budowlami ogrodowymi. Z okresu przebudowy pałacu przez Stanisława Lubomirskiego i jego żonę Izabellę z Czartoryskich w l. 1745-1786 (I etap) i w l. 1791-1816 (II etap) pochodzą przede wszystkim: parterowy trakt przy wewnętrznej elewacji skrzydła pn., pawilon Biblioteki, budynek przy skrzydle pd., mieszczący się w II kondygnacji teatr oraz dobudówka mieszcząca na piętrze tzw. później Apartament Chiński i skrzydło dziedzińca gospodarczego mieszczące tzw. Białą Jadalnię.

² Obecnie w zamku trwają zakrojone na szeroką skalę prace remontowo-konserwatorskie, których wynikiem mogą być nowe ustalenia dotyczące historii budowy zamku.

Dużym zmianom poddane też zostały wnętrza pałacu, w celu dostosowania ich do najbardziej nowoczesnych wówczas rozwiązań. Przebudowa łańcuckiej rezydencji dokonana została przede wszystkim z inicjatywy Izabelli z Czartoryskich, która po 1791 r. obrąta łańcucką posiadłość na swą główną rezydencję. Zakres wykonanych wówczas prac był olbrzymi: obok rozbudowy pałacu i wykonania nowych aranżacji wewnątrz, przystąpiono do przekomponowania parku i częściowej niwelacji fortyfikacji ziemnych. W projektach wewnątrz dominował styl klasycyzmu. Powstały wówczas zachowane do dziś czołowe dzieła klasycystyczne (np. niepowtarzalna realizacja dekoracji Salonu Kolumnowego) autorstwa wybitnych artystów: Szymona Bogumiła Zuga, Jana Chrystiana Kamsetzera, Jana Griesmeyera. Spotykamy też realizacje inspirowane wpływami orientalnymi (Apartament Turecki, Apartament Chiński), a także wciąż jeszcze wówczas obecne kompozycje rokokowe.

Księżna Izabella zatrudniła też w Łańcucie wybitnego architekta klasycyzmu - Chrystiana Piotra Aignera oraz sztukatora Fryderyka Baumana. Zrealizowane wówczas wnętrza Sali Balowej, Białej Jadalni, Teatru i kaplicy należą do najwybitniejszych przykładów klasycyzmu w Polsce. Według projektu Aignera i przy udziale Baumana wzniesiono kilka nowych budowli: Oranżerię, Glorietę, Zameczek Romantyczny. Oranżeria - o harmonijnych, utrzymanych w wielkim porządku elewacjach, wzniesiona w stylu klasycystycznym w l. 1799-1802, przebudowana za Elżbiety i Romana Potockich na przełomie XIX i XX wieku. W l. 50. XX wieku przebudowano piętro i dokonano remontu parteru połączonego z adaptacją na Ogród Zimowy. Zameczek Romantyczny wybudowany na przełomie XVIII i XIX w., zaliczany (przez T. Jaroszewskiego) do „grupy pałaców z rotundą w narożu”, łączy romantyczną nieregularność i surowość bryły z klasycystyczną sztukatorską dekoracją wewnątrz. Jak wskazuje T. Jaroszewski dzięki mecenatowi Lubomirskiej przeniesione zostały na prowincję osiągnięcia warszawskiego środowiska architektów, przy czym pod względem poziomu artystycznego Zameczek nie ustępował wzorcom warszawskim. Przemawia za tym przede wszystkim wysokiej klasy dekoracja sztukatorska F. Baumana.

W tym czasie dokonano też przekształcenia elewacji zachodniej (frontowej) zamku w stylu neogotyckim (realizacja niezachowana). Po przebudowie tej, zapewne wg projektu Aignera, Łańcut stał się wielką reklamą neogotyku. Była to bowiem największa w owym czasie neogotycka realizacja na ziemiach polskich, stając się inspiracją dla innych architektów. W okresie panowania Izabelli Lubomirskiej całkowitej zmianie uległo też otoczenie pałacu. Poza wzniesieniem na terenie parku nowych budowli przeprowadzono też na szeroką skalę prace ogrodnicze. Zatrudnieni liczni ogrodnicy stworzyli, zgodnie z upodobaniami Izabelli, nieregularny, romantyczny park angielski skomponowany wg modnych wzorów europejskich i polskich (Arkadia, Puławy). Niwelując częściowo fortyfikacje zaadaptowano je jako element krajobrazowy parku. Zachowane widoki zamku z pocz. XIX wieku oraz przekazy archiwalne dają wyobrażenie o ówczesnym znaczeniu i randze łańcuckiej posiadłości. Jak wspomina przedwojenny monografista łańcuckiego zamku J. Piotrowski, opierając się na źródłowych przekazach „już w XVIII wieku był zamek łańcucki znaną i niemałą atrakcją, albowiem ks. marsz. w. kor. Stan. Lubomirski wydał polecenie zezwalające na zwiedzanie go przez zgłaszających się przybyszów krajowych i obcych.”

Po śmierci I. Lubomirskiej w 1816 r. sukcesorami dóbr łańcuckich stali się jej

wnukowie: Artur i Alfred Potoccy. Po raz kolejny zamek i jego otoczenie uległy znacznym przekształceniom. W amfiladzie pokoi pierwszego piętra położono dekoracyjne, intarsjowane posadzki drewniane. Przed zamkiem zniwelowano całkowicie pozostałości po wałach ziemnych. W l. 1828-1830 na terenie obecnego parku wzniesiono klasycystyczny budynek Ujeżdżalni powstały wg projektu L. Bogochwalskiego.

Obecny wygląd zamku i parku jest wynikiem ostatniej wielkiej przebudowy, rozbudowy i modernizacji pałacu i jego otoczenia, przeprowadzonej w l. 1889-1912 z polecenia Romana Potockiego i jego żony Elżbiety z Radziwiłłów. Do prac tych zaangażowane zostały przede wszystkim firmy i architekci wiedeńscy. Nad całością prac czuwali sprowadzeni z Wiednia Amand Bauqué i Albert Pio. Pod ich kierunkiem pracowało wielu artystów i rzemieślników z kraju i zagranicy. Znane są wspomnienia E. Potockiej opisujące m.in. historię sprowadzenia do Łańcuta głównych twórców przekształcenia rezydencji na przełomie XIX i XX wieku: „Nathaniel Rotchild o tym czasie zbudował śliczny pałac we Wiedniu na Theresianumgasse i sprowadził do tego dwóch Francuzów, którzy osiedli we Wiedniu, jeden nazwiskiem Bauque był pierwszorzędny architektem i inżynierem, a drugi rodem z Genui (Mediolanu) na wpół Włoch był rysownikiem i miał nadzwyczajny gust i znajomość stylów i proporcji”. W trakcie przebudowy zamku przekształcono elewacje zamku, nadając im cechy neobaroku francuskiego. Jak wskazywał T. Jaroszewski po dokonanych przekształceniach elewacja wschodnia zamku nawiązywała wyraźnie do niezrealizowanego projektu zamku w Charleval autorstwa Jacquesa Androu et du Cerceau. Przebudowany został pawilon biblioteki, a od strony południowej dobudowano oficynę z wieżą. Całkowicie przekształcono większość pomieszczeń pozostawiając jedynie w stanie prawie nienaruszonym część najlepszych wnętrz z czasów księżnej Lubomirskiej.

Z okresu kolejnej gruntownej przebudowy z lat 1889-1914 zachowały się: wystrój elewacji, przelicowanych w tym okresie w stylu neorenesansu i neobaroku francuskiego, wieża Kurza Stopka, skrzydło tzw. Drugiego Stołu, nadbudowany na tarasie Pokój Werandowy przy wsch. części elewacji pd., przebudowany gruntownie pawilon Biblioteki. Prace objęły także otoczenie pałacu: urządzono nowe ogrody (Ogród Różany, Ogród Włoski Nowy, park zewnętrzny angielski) ogrodzono cały teren i wzniesiono wiele nowych budowli: bramy, kordegardy, budynek Zarządu Ogrodów Łańcuckich, Storczykarnię, pawilon Elizin oraz położone w zachodniej części Folwarku na Górnem - Stajnie Cugowe i Powozownię. Większość tych obiektów przetrwała do naszych czasów w nieprzekształconej formie. W stanie pierwotnym zachował się m.in. budynek dawnego Zarządu Ogrodów Łańcuckich. Wybudowany w 1899 roku, a przebudowany w 1913 roku wg projektu Amanda Bauqué, zachował do dziś cechy malowniczego eklektyzmu. Obszar parku został wówczas dwukrotnie powiększony.

Czwartym i ostatnim ordynatem był Alfred III Potocki, syn Romana i Elżbiety. Z jego inicjatywy w l. 20. XX w. kolejny raz przekształcono wnętrza zamkowe oraz przekomponowano korytarze II piętra wg projektu T. Stryjeńskiego.

Park zamkowy złożony jest obecnie z kilku części, powstałych w różnym okresie i zróżnicowanych stylistycznie. Park wewnętrzny w obrębie dawnych fortyfikacji bastionowych, założony w l. 70. XVIII w., powiększany w miarę niwelowania obwarowań, następnie przekształcany, z dominującymi cechami układu ukształtowanego na przełomie XIX i XX w. W granicach parku wewnętrznego znajduje się m.in. Ogród Różany i Ogród

Włoski. Ogród Różany usytuowany na południe od zamku, założony został ok. 1900 r. zapewne wg projektu wiedeńskiego ogrodnika Franza Majwalda. Ogród Włoski Nowy położony przed elewacją wschodnią zamku, założony został ok. 1900 r. wg projektu Alberta Pio.

Park zewnętrzny angielski w otoczeniu fortyfikacji o charakterze krajobrazowym założony został w l. 1890-1904. W jego obszarze występuje swobodny układ nieregularnych alei. Główne aleje obsadzone lipami to: aleja środkowa – dzieląca cały park zewnętrzny wzdłuż osi północ-południe; prostopadła do niej aleja wschodnia – biegnąca wzdłuż południowo-wschodniej części ogrodzenia i aleja zachodnia biegnąca po zewnętrznej stronie fosy.

Park zewnętrzny wschodni przylega od wschodu do alei lipowej łączącej Zameczek Romantyczny z Ujeżdżalnią. Ukształtowany został na przełomie XIX i XX wieku jako krajobrazowy, jednorodny w formie przestrzennej.

W parku występują nieregularne grupy drzew i krzewów z bogatym drzewostanem, m.in. lipy, buki, dęby, klony, jawory, sosny-wejmutki, jesiony.

Poza granicami obecnego zespołu zamkowo-parkowego zlokalizowane są dawne folwarki, niegdyś ściśle związane z zamkiem i będące częścią wielkiego kompleksu dóbr Lubomirskich i Potockich.

Folwark na Górnem

Na południowy wschód od zespołu zamkowo-parkowego zlokalizowany jest zespół dawnego folwarku „Na Górnem”, który obecnie ze względu na powojenne przekształcenia i zmiany własnościowe podzielony jest na kilka części i podzielony jest drogą krajową nr 94 - ul. Armii Krajowej.

Folwark Na Górnem istniał już w XVIII w. i pełnił funkcje zaplecza gospodarczego zamku. Z inicjatywy Izabelli Lubomirskiej został rozbudowany, otoczony parkiem angielskim i pełnił także funkcje wypoczynkowe. Pierwszy ordynat Alfred Potocki znacznie rozbudował folwark i przeznaczył go wyłącznie na cele gospodarcze.

Część zachodnia terenu dawnego Folwarku na Górnem częściowo użytkowana jest obecnie przez Muzeum-Zamek w Łańcucie. Do obiektów muzealnych należą m.in. dawna Powozownia i budynek Stajni Cugowych. Budynek Stajni Cugowych (obecnie mieszczący muzeum powozów) wzniesiony został w l. 1829-1831 przez L. Boguchwalskiego, lecz jego obecna neobarokowa forma architektoniczna pochodzi w zasadniczej części z okresu przebudowy i rozbudowy (dodanie skrzydeł bocznych) dokonanej w 1892 wg projektu Amanda Bauqué. Powozownia (w której obecnie mieści się Dział Sztuki Cerkiewnej) wzniesiona została w 1902 r. także wg projektu A. Bauqué. Oba te budynki poddano w l. 60-tych XX wieku gruntownej restauracji, w trakcie której zachowano formę architektoniczną z przełomu XIX i XX wieku. W trakcie tej powojennej adaptacji w budynku Powozowni nadbudowano piętro w jego części południowej.

W zachodniej części dawnego folwarku zachowało się także kilka innych zabytkowych budynków, obecnie pozostających w użytkowaniu Szpitala Miejskiego. Są to budynki: dawnej Wozowni (wzniesionej w l. 1828-29 wg proj. L. Boguchwalskiego, rozbudowanej w 1870 r. wg proj. Karola Richtera), Dom Zarządu Dóbr Ordynacji (wzniesiony w XIX w., przebudowany ok. 1913 r. zapewne wg proj. A. Bauqué i ok. 1948

r.), Elektrownia (wybudowana w 1906 r. wg proj. A. Bauqué). Powojenna adaptacja znajdujących się tam budynków na cele szpitalne spowodowała w znacznej mierze destrukcję substancji zabytkowej, a liczne przebudowy oraz wzniesienie kilku nowych budynków zatarły dawny układ założenia. Znaczej przebudowie i rozbudowie uległy m.in. dawny budynek Dyrekcji Zarządu Dóbr Ordynacji oraz dawne Garaże. Mniejszym przekształceniom uległy natomiast budynki Wozowni i Elektrowni.

Kilka budynków znajdujących się na terenie dawnego Folwarku na Górnem pozostaje w użytkowaniu Zespołu Szkół Mechanizacji Rolnictwa. Należą do nich między innymi dawny Pałacyk (Zameczek) oraz Kurnik. W I. 20-tych XX wieku całkowicie przebudowano dawny Kurnik, a na miejscu tzw. Pałacyku wzniesiono nowy, do dziś istniejący budynek, wykorzystując dawne fundamenty i piwnice. Ta oraz kolejne (w I. 60. XX w.) przebudowy tych obiektów spowodowały całkowitą utratę cech stylowych wymienionych budynków. Kolejny obiekt z zespołu Folwarku na Górnem, to wzniesiony za rządów Alfreda I Potockiego (w I. 1831-1832) budynek dawnej kancelarii i mieszkanie administratora zwane też rządówką, folwarkiem lub kancelarią. Przebudowany i znacznie rozbudowany w początku XX wieku, remontowany w I. 1945-48, w 1960 roku i ostatnio w 1995 roku nie reprezentuje obecnie cech stylistycznych typowych dla budownictwa okresu jego powstania (II ćw. XIX wieku). Inny obiekt z tego zespołu to wzniesiona zapewne ok. 1770 roku dawna stajnia zwana Tyrolnią, wykorzystywana następnie jako obora zwana Holendernią. Z pierwotnego barokowego budynku zachował się do dziś jedynie zewnętrzny obrys rzutu. Budynek ten został całkowicie przebudowany ok. 1895 roku, a w okresie powojennym (w I. 60. XX w.) budynek zmodernizowano, rozbudowano i podwyższono o piętro adaptując na cele oświatowe. W omawianym zespole pozostaje też dawny Spichlerz wzniesiony w I. 1831-32 i odbudowany po pożarze w 1852 roku. Przebudowany w początkach XX wieku (kiedy to rozebrano podcień od strony północnej), doczekał się w I. 90. XX w. rewaloryzacji w celu adaptacji na magazyn ikon Muzeum-Zamku.

Najdalej położoną od zespołu zamkowo-parkowego częścią składową dawnego folwarku są, położone po drugiej stronie drogi DK 94, w sąsiedztwie stawów, dwa budynki: wzniesiony w I. 1885-1892 dawny magazyn, a następnie Magazyn Likierów i Rossolisów, adaptowany przed I wojną światową na mieszkania oraz wzniesiony w końcu XIX wieku budynek administracyjny Wytwórni Likierów i Rosolisów, zachowany zasadniczo w stanie pierwotnym, zniekształconym jednak powojennymi przybudówkami.

Folwark na Dolnem

Na północ od miasta lokacyjnego zachowały się relikty dawnego folwarku „Na Dolnem”. Folwark ten istniał od poł. XVIII w., a w 2 w. XIX w. został rozbudowany z inicjatywy Alfreda I Potockiego z wykorzystaniem terenów, zlokalizowanego tu wcześniej (od XVII w.) Ogrodu Włoskiego. W XIX w. istniało tu wiele obiektów o charakterze przemysłowym i gospodarczym, m.in. fabryka cukru, owczarnia, kuźnia, spichlerze, stodoły, stajnia oraz dworek komisarza. Zaniedbany w końcu XIX wieku, na początku XX w. został rozbudowany na potrzeby fabryki wódek i likierów, którą przeniesiono w 1912 r. z terenu Folwarku na Dolnem. Obecnie teren ten jest mocno przekształcony, większość budynków nie przetrwało do naszych czasów. Z dawnego zespołu obiektów do dziś zachowały się jedynie:

- budynek dawnego Komisariatu Dóbr łańcuckich, obecnie Muzeum Gorzelnictwa – klasycystyczny, wzniesiony według projektu L. Bogochwalskiego w l. 1833-1835, wielokrotnie remontowany,
- zabudowania dawnej cukrowni, obecnie fabryki wódek, których wielokrotne przebudowy spowodowały zatarcie pierwotnych cech stylowych,
- barokowy XVIII-wieczny most przerzucony przez strumień Mikośka, prowadzący prawdopodobnie do dawnego Ogrodu Włoskiego,
- dworek tzw. „Trześnik”, wzniesiony w końcu XIX wieku dla zarządcy dóbr hrabiego Potockiego.

Budynki użyteczności publicznej

Zachowana do dzisiaj na terenie łańcuta stosunkowo liczna grupa budowli użyteczności publicznej w swym zasadniczym zrębie pochodzi z okresu autonomii galicyjskiej. Tylko nieliczne zachowane obiekty posiadają starszą metrykę. Nie zachował się niestety budynek ratusza wzniesiony w rynku zapewne jeszcze w XVII w. i pochopnie rozebrany w 1913 r. Jego miejsce miał zająć nowy gmach, ale wybuch wojny udaremnił realizację planów.

Najstarszym zachowanym obiektem publicznym jest prawdopodobnie dawny zajazd przy ul. Piłsudskiego 9. Budynek ten, wzniesiony ok. 1800 r., pełnił wielorakie funkcje. Wg tradycji w 2 ćw. XIX w. znajdowała się tutaj poczta, a następnie zajazd. W II poł. XIX w. został przejęty przez Towarzystwo Zaliczkowe, a od 1895 r. był siedzibą Kasy Zaliczkowej i Oszczędności. Po II wojnie światowej mieściła się tu siedziba Rady Narodowej, a obecnie pełni funkcje administracyjno-biurowe. Przebudowa z k. XIX w. zmieniła pierwotny wygląd elewacji budynku.

Kolejny zachowany budynek z I poł. XIX w., prawdopodobnie również pełniący funkcję zajazdu znajduje się przy ul. Królowej Elżbiety 5-7.

Przed 1843 r. z fundacji Potockiego wzniesiono u zbiegu ulic 3 Maja i Paderewskiego, na wprost synagogi, murowaną C.K. Reitschule jako ujeżdżalnię dla austriackiego pułku kawalerii.

Do grupy budowli użyteczności publicznej licznie reprezentowanych w łańcutcie należą szkoły. Pierwsza z nich, czterowydziałowa szkoła ludowa została otwarta w roku 1876. Mieściła się ona w piętrowym budynku przy ulicy Piłsudskiego 7. W okresie międzywojennym budynek ten został powiększony przez nadbudowanie drugiego piętra. Obecnie znajduje się tu Gimnazjum Publiczne nr 1. Drugą szkołę założyły w łańcutcie siostry boromeuszki w 1887 r. Była to prywatna żeńska szkoła wydziałowa. Dla jej potrzeb Stanisław Cetnarski wznosił dwa budynki, które zachowały się do dzisiaj bez większych przekształceń. Pierwszy budynek, wzniesiony w 1897 r., znajduje się przy ul. Farnej 10 (ob. Liceum Ekonomiczne), drugi, z 1902 r. przy ul. Grunwaldzkiej 9 (ob. Zespół Szkół im. J. Korczaka). Kolejną szkołą, która została założona pod koniec XIX w. była szkoła tkacka. Piętrowy budynek szkolny został wzniesiony ok. 1904 r. przy ul. Cetnarskiego 17/19. Przy budowie szkoły był prawdopodobnie zaangażowany Jan Cetnarski. W tym samym czasie przy ul. Matejki 1 wzniesione zostały również warsztaty szkoły tkackiej. Obecnie oba budynki są nieużytkowane. Przy ul. Żardeckiego (nr 5, 6 i 8) znajdują się trzy parterowe budynki, które wykorzystywane były przez założone w 1907 r. prywatne gimnazjum klasyczne, upaństwowione jako gimnazjum realne w 1910 r. Dwa z tych budynków

udostępnił szkole Galicyjski Bank Ziemi, a trzeci Stanisław Cetnarski. Ich budowę przypisuje się S. Cetnarskiemu (projektantem budynku przy ul. Żardeckiego 5 był prawdopodobnie Antoni Dąbrowski). Obecnie wszystkie te budynki pełnią funkcję mieszkalną.

Wprowadzenie w Galicji autonomii sprzyjało powstawaniu licznych instytucji finansowych, stowarzyszeń kulturalnych i społecznych, które z czasem zaczęły wznosić swoje własne gmachy. Dużą aktywność w tym względzie wykazały zwłaszcza towarzystwa gimnastyczne i kasy oszczędności.

W l. 1893-1894 zbudowany został dla Towarzystwa Kasynowego z fundacji Potockich gmach Kasyna Urzędniczego (ulica Kościuszki 2), skupiającego urzędników Ordynacji. Budynek powstał na miejscu pierwszej łańcuckiej poczty. Obecnie po gruntowym remoncie mieści Muzeum Miasta i Regionu działające w ramach Muzeum-Zamek w Łańcucie.

Innym wyróżniającym się budynkiem, użytkowanym obecnie przez Starostwo Powiatowe jest dawny gmach Kasy Oszczędnościowo-Zaliczkowej utworzonej w Łańcucie w 1870 r. Usytuowany przy ul. Mickiewicza 2 gmach został wzniesiony w 1895 r. Oprócz biur Kasy w budynku tym mieściła się również Rada Powiatowa.

W 1896 roku powstał przy ulicy Sokoła 13 skromny gmach Towarzystwa Gimnastycznego Sokół. W okresie międzywojennym budynek został rozbudowany a po drugiej wojnie światowej przebudowany i zmieniony na kino „Znicz”. W ostatnich latach budynek został całkowicie rozebrany, a tylko część frontowa została odtworzona. Pozostała część budynku jest nową kreacją powstałą w nawiązaniu do dawnego budynku. Mieści się w nim hotel. Swoje budynki posiadało również utworzone w 1894 r. Stowarzyszenie Mieszczan „Gwiazda”, które przystosowało do swoich potrzeb niewielki, parterowy budynek rzeźni miejskiej wzniesiony ok. 1880 r. przy ulicy Danielewicza 8. Adaptacji obiektu dokonał Stanisław Cetnarski w 1910 r. Obecnie mieści się w nim Biblioteka Pedagogiczna.

Z innych budowli użyteczności publicznej wzniesionych na terenie miasta należy wymienić duży budynek łaźni żydowskiej wybudowany ok. 1910 r. na gruntach gminy izraelskiej przy ulicy Ottona z Pilczy 2.

Warto jeszcze wspomnieć o zachowanym budynku elektrowni miejskiej wzniesionym w roku 1911 przy ul. Łysa Góra 6.

Innym rodzajem budynków licznie wznoszonych w. XIX w. i na pocz. XX w. były budowle administracji państwowej oraz koszary dla garnizonów wojskowych. Nadmienić należy, że budowle te obwarowane były ścisłymi przepisami i nadzorowane z urzędu przez państwowych budowniczych.

Jednym z takich budynków wzniesionych w Łańcucie był gmach Sądu Powiatowego zbudowany w l. 1910-13 wg projektu Antoniego Dąbrowskiego znajdujący się przy ulicy Grunwaldzkiej 8.

Wartościowym przykładem architektury militarnej jest kompleks koszar kawaleryjskich zlokalizowany przy ul. Piłsudskiego. Koszary w tym miejscu datuje się na pocz. XIX w. (wtedy była to jeszcze wieś Przedmieście). Były one przebudowane w połowie XIX w. i następnie w k. l. 70. XIX w. – wtedy też powstał zespół koszar typowo kawaleryjskich. Składał się on m.in. ze stajni, budynków mieszkalnych dla kawalerzystów, oficerów i podoficerów, magazynów, wozowni, łaźni, budynku dowództwa, wartowni,

budynku sztabowego oraz placów ćwiczeń. W okresie międzywojennym w łańcuckich koszarach został zakwaterowany słynny 10 Pułk Strzelców Konnych. Część budynków koszarowych została zmodyfikowana pod koniec I. 30. XX w., kiedy to stacjonująca w nich jednostka została zmotoryzowana. Dzisiaj teren ten jest zaniedbany, jednakże dawny układ przestrzenny koszar nie uległ zatarciu.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego ruch budowlany znacznie osłabł w porównaniu do okresu wcześniejszego. Wzniesiono wówczas zaledwie dwie szkoły oraz kilka innych budowli publicznych, z których warto wymienić Ludowy Dom Żydowski wybudowany ok. 1930 r. (ul. Ottona z Pilczy 12) i Kasę Chorych (ul. Mickiewicza 8).

Pierwszy z budynków szkolnych wystawionych w okresie dwudziestolecia międzywojennego to trzykondygnacyjne Gimnazjum Realne, zbudowane w l. 1923-25, usytuowane przy ul. Mickiewicza 3. W 1953 r. budynek ten został częściowo przebudowany. Obecnie mieści się w nim I Liceum Ogólnokształcące. Drugi budynek szkolny, wzniesiony w 1926 roku przy ulicy Grunwaldzkiej nr 11, należał do zespołu Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego SS Boromeuszek.

Zabudowa mieszczańska

Najstarsze zachowane w łańcucie kamienice lub ich fragmenty datuje się na przełom XVI i XVII w. Trudno jednak dzisiaj cokolwiek powiedzieć o ich pierwotnym układzie wnętrza ponieważ wszystkie uległy znacznym przekształceniom i nadbudowom w przeciągu XIX i XX w. Do najstarszych kamienic łańcuckich, powstałych w XVI, XVII i XVIII w. należą budynki położone przy Rynku nr 1, 3, 5, 12, 15, 20, 21, 26, 27, 29, 30, 31. Do pożaru miasta w 1820 r. zabudowa miejska była w zdecydowanej większości drewniana. Nieliczne murowane kamienice zlokalizowane były przede wszystkim wokół rynku – w południowej i wschodniej pierzei. One też, a właściwie ich mury, w większości przetrwały pożar z 1820 r. (stan ten obrazuje dobrze plan miasta wykonany po ww. pożarze).

Nowa zabudowa po pożarze z 1820 r. powstawała zapewne przy częściowym wykorzystaniu fragmentów ocalałych murów ww domów. Wznoszono też nowe trój- lub czteroosiowe kamieniczki w zwartej zabudowie, w większości z sienią przelotową na osi, najczęściej jednopiętrowe, przekrywane dachami dwuspadowymi. Na tyłach działek siedliskowych powstały oficyny i inna zabudowa gospodarcza. Podobne domy, jednak usytuowane kalenicą równoległe do ulicy i zredukowane tylko do jednej kondygnacji, z gospodarczymi bramami przejazdowymi prowadzącymi w głąb działki siedliskowej, powstawały również w zwartej zabudowie w bocznych blokach ulicznych (np. ul. Danielewicza 3, 11, 13, 15 – powstałe w I poł. XIX w., ul. 3 Maja 5, 7, 9, 11 – powstałe w II poł. XIX w. i pocz. XX).

Pewne ożywienie gospodarcze, jakie daje się obserwować w czasach autonomii galicyjskiej miało swoje odbicie we wzmożonym ruchu budowlanym. W tym czasie powstało wiele nowych kamienic, a starsze obiekty poddawano przebudowom i nadbudowom, nakładając na elewacje nowy, dekoracyjny kostium. Większość łańcuckich kamienic z tego okresu utrzymana jest w konwencji eklektyzmu bazującego na formach klasycznych. Z budynków wzniesionych bądź przekształconych przed I wojną światową, dekorowanych detalem historyzującym warto wymienić obiekty zlokalizowane przy ul. Cetnarskiego (nr 6), Danielewicza (nr 2, 4), Kościuszki (nr 7), Piłsudskiego (nr 5, 10, 12),

Rzeźniczej (nr 2, 8, 14), Rynek (nr 10, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 29), Słowackiego (nr 12), pl. Sobieskiego (nr 20, 21). Wiele kamienic otrzymało w tym czasie handlowe i usługowe partery.

Charakterystyczny jest w przypadku Łańcuta prawie brak budynków o cechach modernistycznych. Jedyny z kilku tego typu jest stosunkowo dobrze zachowana kamienica przy pl. Sobieskiego 19.

Zabudowa willowa

Istotnym elementem historycznego ukształtowania Łańcuta są obszary z domami w ogrodach oraz zabudową willową pochodzącą z okresu autonomii galicyjskiej, uzupełnianą także później, w okresie międzywojennym. Budowle te, o eklektycznym charakterze z przewagą cech stylowych neorenesansu i neobaroku i w mniejszej skali neoklasycyzmu i neogotyku, często posiadające charakter reprezentacyjny, powstawały głównie dla potrzeb okazałego aparatu administracyjnego – miejscowych urzędników tak ordynackich jak i powiatowych, lekarzy, nauczycieli a także rzemieślników. Wznosili je głównie liczni miejscowi budowniczowie i majstrzy (m. in. Cetnarscy, Pelcowie, Lencznarowicze), jak i architekci pracujący dla Potockich. Powszechnie podpatrywano budynki wznoszone dla potrzeb ordynacji, dlatego w projektach domów często pojawiają się wieżyczki, skomplikowane formy dachów, bogaty detal architektoniczny. Budynki te powstawały tak na planach prostokątnych o symetrycznym układzie, z gankiem od frontu jak i na planach nieregularnych, z narożnymi wielobocznymi lub prostokątnymi wieżami. Cechowała je ogromna różnorodność form, wariantów kompozycyjnych bryły z akcentem dekoracyjno-malarskim. Elewacje zdobiono sztukateriami, boniowaniem, różnobarwną cegłą ceramiczną.

W większości te wolnostojące budynki mieszkalne otaczał obszerny ogród. Powszechna w tym czasie moda na zakładanie ogrodów i sadów okalających zabudowania mieszkalne w przypadku Łańcuta spotęgowana była chęcią naśladowania zamkowego założenia ogrodowego. Doprowadziło to do wytworzenia się krajobrazu architektoniczno-przyrodniczego porównywalnego do angielskiej idei miasta-ogrodu głoszonej przez E. Howarda u schyłku XIX w.

Z licznie zachowanych willi i domów w ogrodach na szczególną uwagę zasługują budynki usytuowane przy ul. Bohaterów nr 4, ul. Cetnarskiego nr 27, 29, 31, 33, ul. Danielewicza nr 21, ul. Dominikańskiej nr 17, ul. Dolniańskiej nr 2, ul. Grunwaldzkiej nr 7, 15, 17, 51, 70, ul. Jagiellońskiej nr 13, ul. Kraszewskiego nr 14, 42, ul. Mickiewicza nr 12, 14b, 18, ul. Mościckiego nr 17, ul. Paderewskiego nr 18, ul. Piłsudskiego nr 11, 39, 51, ul. Sienkiewicza nr 5, ul. Sokoła 4, ul. Żardeckiego 12.

Zespoły zabytkowej zieleni

Ważnym historycznym elementem w strukturze przestrzennej miasta, zachowanym do dnia dzisiejszego, choć w dużym stopniu zaniedbanym i zdegradowanym są zabytkowe zespoły zieleni: Dębnik (obecnie las komunalny), Bażantarnia (obecnie las komunalny) i zespół zabytkowych alei. Te zabytkowe zespoły zieleni stanowią pozostałość dawnego kompleksu terenów zielonych dawnych Ogrodów na Dolnem (zlikwidowanych w dużej części już w 2 poł. XIX w.) W skład tego kompleksu wchodziły Ogród Włoski (na terenie

obecnego Polmosu) oraz Zwierzyniec. Zespół ten składał się z terenów parkowych, ogrodowych oraz sieci alei i kanałów.

Dębnik położony na północ od rezydencji, na wschód od traktu leżajskiego stanowi część historycznego założenia Zwierzynca. Powstawanie Dębника notuje się od 1758 r., tj. od wydania przez Lubomirskiego dekretu, w którym nowożeńcy zobowiązani byli do zasadzenia drzewka dębu. Dziś jest to częściowo naturalny las grądowy ze skupiskiem sosny, świerka i pojedynczymi jodłami. Zachowało się około 45 pomnikowych dębów szypułkowych. Obecnie na terenie Dębника istnieje starodrzew dębowy. Wewnątrz lasu znajduje się staw będący pozostałością starorzecza Wisłoka.

Bażantarnia, położona na północ od zespołu zamkowo-parkowego zanotowana została na planie miasta ok. 1830 r. w formie zagajnika, który w końcu XIX w. z inicjatywy Romana Potockiego został powiększony i rozpoczęto w nim hodowlę bażantów. Obecnie obszar ten jest porośnięty przez: brzozę brodawkowatą, lipę szerokolistną, buka i klona zwyczajnego, jesion wyniosłego, a w jej południowo-zachodniej części występuje zgrupowanie kilkunastu dębów. Jest to teren o dużych walorach historycznych, krajobrazowych i rekreacyjnych.

Aleje założone zostały w XVIII i XIX w. wzdłuż dróg dojazdowych do miasta oraz łączących rezydencję z folwarkami (w tym m.in. z Ogrodem Włoskim, Bażantarnią i Zwierzyncem). Obecnie pełnią rolę ulic położonych na wschód i północ od zamku z zachowanym częściowo drzewostanem. Do dnia dzisiejszego w dość dobrym i średnim stanie zachowały się m.in.:

- aleja kasztanowa wzdłuż ul. Kasprowicza,
- aleja grabowa przy ul. Piekarskiej
- aleje jesionowe wzdłuż ul. Kopernika, Sowińskiego
- aleje lipowe wzdłuż ul. Reja
- aleja dębowe przy ul. Ogrodowej,

Aleje zachowane w formie szczątkowej, zdegradowane częściowo lub całkowicie to:

- pozostałości alei topolowej przy ul. Składowej,
- pozostałości alei jesionowej przy ul. Kazimierza Wielkiego, Orzeszkowej
- pozostałości po dawnej alei jesionowej przy ul. Bema (nowe nasadzenia – rekonstrukcja częściowa)

Cmentarze i sztuka sepulkralna

Na terenie miasta Łańcuta znajdujemy nekropolię rzymsko-katolicką, kirkuty żydowskie oraz cmentarze wojskowe polskie i ukraińskie. Pierwszym cmentarzem był cmentarz przykościelny, który został zamknięty dekretem cesarskim z 1783 r. likwidującym takie usytuowanie pochówków ze względów sanitarnych. Kolejnym chronologicznie była nekropolia przy obecnej ulicy Mickiewicza założona w 1800 r., lecz ta z czasem się zapełniła i w 1862 r. otworzono nowy, obecnie funkcjonujący. Cmentarze łańcuckie pierwotnie zarządzane były przez parafię, a od 1985 r. rolę tę przejęło Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej.

Nekropolia łańcucka usytuowana jest na południe od miasta, na niewielkim wzniesieniu, po wschodniej stronie ul. I. Mościckiego. Cmentarz podzielony aleją na część wschodnią i zachodnią, posiada bardzo bogaty zasób zabytkowych, historycznych

nagrobków. W przestrzeni cmentarza dominują trzy kaplice – cmentarna, w wschodniej części nekropolii oraz dwie grobowe: rodziny Reichardów i Madeyskich. Natomiast główną przestrzeń cmentarza zajmują nagrobki. Analizując formy pomników możemy prześledzić ich rozwój historyczny, a także rozpoznać większość typów nagrobków występujących w sztuce sepulkralnej. Wyróżnimy typologicznie: duże grobowce rodzinne w dwóch typach; nagrobki w formie stell, obelisków; cokołów z krzyżami; rzeźb figuralnych oraz nieliczne nagrobki żeliwne. Pierwszy wymieniony typ - grobowce rodzinne występują 1. na rzucie prostokąta, przekryte płytą z dekoracyjnie rozwiązany frontem z tablicami (grobowiec Edwarda Witkowskiego, rodziny Uberman), 2. na rzucie prostokąta przekrytego sklepieniem odcinkowym, z dekoracyjnie rozwiązany frontonem w formie fasady parawanowej (grobowiec Bojarskich, Dublerów, Sobierajów, Cetnarskich).

Najliczniejszą grupę tworzą nagrobki w formie cokołów z krzyżami, wśród których możemy wymienić charakterystyczne z krzyżem oplecionym liną z kotwicą oraz dekorowanym sercem; w postaci drzewa życia na kamiennym cokole (Marii Kramerowej); cokoł może również przybierać formy neogotyckie (Stanisława Jankiewicza, NN Gołąb).

Liczną grupą są także stelle występujące w różnych formach. Zachowało się kilka o cechach klasycystycznych (ks. Franciszka Romana) oraz charakterystyczne dla warsztatu Janika – z płaskorzeźbioną głową Jezusa w tondzie (nagrobek Sobolewskich).

Występują także nagrobki w formie obelisków – ciekawy obelisk o podstawie trójkąta (Dobrowolskich); nagrobek poświęcony zmarłym żołnierzom z 10 pułku Strzelców Konnych w formie wysokiego obelisku na postumencie; czy pomnik Józefa Kaczorowskiego, gdzie przed nie wysokim obeliskiem umieszczono na konsoli urnę.

Najbardziej ekspresyjne w swoim wyrazie są rzeźby figuralne – na zróżnicowanym poziomie artystycznym, niemniej jednak zaakcentować należy te najciekawsze: przy głównej alei na wysokim postumencie widzimy rzeźbę putta nostalgicznie opartego o urnę i gaszącego pochodnię; rzeźba płaczki wspartej o kolumnę (Adeli Soldatówny); występują także rzeźby Marii w typie Niepokalanie Poczętej (nagrobek rodziny Peszkowskich), Chrystusa, oraz putta (ks. Ludwika Peszkowskiego). W południowej części cmentarza dominantę stanowi monumentalny pomnik Bolesława Żardeckiego z ponadnaturalnych rozmiarów rzeźbą siedzącego starca.

Rzeźby pojawiają się również na grobowcach rodzinnych, w rozbudowanej formie możemy to zaobserwować m.in. na grobowcu Kwiatków z rzeźbą płaczki; a także na grobowcu Fleszarów gdzie została umieszczona piękna rzeźba płaczki wspartej o kolumnę.

Jednym z ciekawszych jest nagrobków jest usytuowany przy alei pomnik E. Sirkoveta - klasycystyczny postument z symbolami vanitas. Wiele nagrobków otacza metalowa, kuta, często bogato dekorowana balustrada.

Wśród sygnowanych dzieł sztuki sepulkralnej na łańcuckiej nekropolii prym wiedzie pracownia Tadeusza Janika z Rzeszowa, bardzo popularnego w owym czasie, którego pracownia wykonała kilkaset nagrobków w miejscowościach w promieniu kilkudziesięciu kilometrów od Rzeszowa. Pomniki na łańcuckiej nekropolii pochodzą także z innych rzeszowskich pracowni – Kazimierza Mitasińskiego (ks. Józefa Wojtechowskiego), Jana Czuby (Aleksandra Bardla), ale odnaleziono tylko pojedyncze ich przykłady. Ciekawostką jest nagrobek z lokalnego warsztatu, na dodatek dość oddalonego od łańcuta jakim jest stella Zofii Nowakowej wykonany przez Priana z Fryszta.

Na terenie łańcuckiej nekropoli znajdują się również kwatery wojskowe poświęcone poległym w czasie pierwszej i drugiej wojny światowej.

Ludność żydowska chowała swoich zmarłych na dwóch kirkutach. Starszy położony jest pomiędzy ulicami Moniuszki i Grunwaldzką i datowany na pocz. XVII w. (wiemy, że już w tym czasie istniał w Łańcucie cmentarz żydowski). Zachowały się na nim tylko nieliczne macewy lub ich destrukty oraz dwa ohele. Większy, południowy ohel Naftalego Cwi Horowica z Ropczyc (zm. 1827 r.), jednego z najbardziej znanych cadyków Galicji, ucznia Elimelecha z Leżajska, który zmarł w Łańcucie będąc w drodze do Lublina. Drugi ohel Eleazara z Łańcuta (zm. 1841 r.), od 1841 r. będącego cadykiem łańcuckim. Oba zostały odbudowane staraniem rabina Mendla Reichberga, dzięki któremu przywrócono świetność wielu miejscom pamięci społeczności żydowskiej. Drugi cmentarz powstał w 1860 r. przy ul. Traugutta i został doszczętnie zniszczony przez Niemców w czasie II wojny światowej.

V.2.4. Zabytki ruchome

Poza nielicznymi kapliczkami zasób zabytków ruchomych Łańcuta to wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława Biskupa. Wystrój to w większości kracja powstała pod koniec XIX w. na potrzeby gruntownie przebudowanej świątyni. Stanowi on przykład mecenatu kolatorów łańcuckiej parafii – rodziny Potockich. Późniejsze realizacje - z I. 30 XX w., oraz z 2 poł. XX w. dopełniają obraz wnętrza, które obecnie zwiedzającemu wydaje się zamkniętą całością.

Intrygującym jest fakt, iż niewiele pozostało w łańcuckim kościele elementów wyposażenia z wcześniejszych fundacji. Wielowiekowa historia pozostawiła swój skromny ślad w postaci otoczonego kultem, koronowanego wizerunku Matki Bożej Szkaplerznej z 1670 r. Kolejnym wiekowymi zabytkami są - barokowa chrzcielnica z XVII w. oraz także pochodzące z XVII w. tablica erekcyjna (1621 r.) i kartusz Lubomirskich (1628 r.).

Z czasu przebudowy (1896-1900) pochodzi neogotycki ołtarz główny autorstwa Kazimierza Mieczysława Chodzińskiego z wcześniejszym obrazem „Wskrzeszenie Piotrawina” (1860 r.) pędzla Józefa Reichana. Chodziński był również autorem neobarokowych ołtarzy: Najświętszego Serca Pana Jezusa, Matki Boskiej Szkaplerznej; ambony. Ciekawym przykładem rozwiązania struktury ołtarzowej są ołtarze w nawach bocznych: ś.ś. Moniki i Augustyna, św. Anny, św. Franciszka, Bożego Miłosierdzia powstałe w warsztacie Tomasza i Franciszka Pelców. Pozbawione właściwej nastawy, której funkcję przejmuje witraż będący zapleczem ołtarza, co jest rzadko stosowanym rozwiązaniem. O charakterze świątyni w dużym stopniu decyduje także zespół witraży wykonanych przez Teodora Zajdzikowskiego oraz w znanej w ówczesnym cesarstwie firmie Carla Geylinga z Wiednia. Warto również wymienić rzeźbę NMP Niepokalanie Poczętej Aleksandra Maillera oraz marmurowy pomnik Izabelli Lubomirskiej fundowane przez ordynatów łańcuckich. W 1939 r. powstały kolejne ołtarze Matki Boskiej Różańcowej oraz św. Sebastiana, nawiązujące stylistycznie do bocznych ołtarzy Chodzińskiego, których autorem był Edward Muchowicz.

Osobnym tematem jest wystrój kaplicy grobowej Potockich, mieszczącej się pod

prezbiterium łańcuckiej świątyni. Portal zdobi płaskorzeźba wspomnianego Chodzińskiego wg proj. Teodora Talowskiego – autora kaplicy. W wnętrzu głównym akcentem jest ołtarz z przejmującą Pietą dłuta wybitnego lwowskiego rzeźbiarza Antoniego Popiela. Natomiast ozdabiające okna witraże powstały w krakowskiej firmie Stanisława Żeleńskiego, sygnowane Jan Bukowski.

V.2.5. Zabytki w zbiorach muzealnych

W większości pomieszczeń Muzeum-Zamku zachował się oryginalny zabytkowy wystrój: parkiety, okładziny ścian w postaci boazerii, tapiserii; sztukaterie; polichromie. Wystrój ten utrzymany jest w różnorodnej stylistyce m.in.: baroku, klasycyzmu oraz neostylowej. Większość pomieszczeń posiada dekoracyjne kominki wykonane z białego, wiśniowego, szarego, czerwonego marmuru (w Sieni z piaskowca, w Apartamencie Chińskim ze stiuku, w Galerii Rzeźb sztukatorskie) lub/i piece bogato dekorowane. Część pomieszczeń jest polichromowana np. na parterze Apartament Brenny z dekoracją malarską autorstwa Vincenzo Brenny z XVIII w.; na I piętrze pokój we wieży pd.-wsch. z dekoracją Lucjana Smuglewicza. Interesujące są wnętrza łazienek, gdzie zachowane są prawie kompletne wyposażenia tych wnętrz. Na ekspozycji znajduje się wiele cennych rzeźb – Amor - Henryk Lubomirskim dłuta Antonia Canovy, 1786-1788; obrazów – Sofonisba Anquissola „Autoportret przy sztalugach”; rzemiosła artystycznego: meblarstwa – szafa kredensowa z I ćw. XVIII w. Zachowało się jedno z nielicznych w Polsce wnętrze teatru pałacowego z zabytkową scenografią. Zwraca również uwagę oryginalne wyposażenie biblioteki oraz witraże w oknach z kartuszami herbowymi. Bogate zbiory znajdujące się w łańcuckim Zamku posiadają liczną literaturę.

Muzeum Gorzelnictwa będące własnością Polmosu łańcut, a mieszczące się w zabytkowym, klasycystycznym dworcu gromadzi zbiory związane z przemysłem spirytusowym. Ta gałąź przemysłu ma bogatą tradycję na tym terenie związaną m.in. z działalnością „Fabryki Likierów Rossolisów i Rumu Hrabiego Alfreda Potockiego”. W muzeum możemy zobaczyć eksponaty związane z działalnością Fabryki – elementy linii produkcyjnych, naczynia, historyczne etykiety, zdjęcia, dokumenty, dyplomy. Charakter zbiorów oraz miejsce ich eksponowania czyni Muzeum jednym z nielicznych obiektów tego typu w kraju.

V.2.6. Zabytki archeologiczne

Miasto łańcut znajduje się na granicy Podgórze Rzeszowskiego oraz Pradoliny Podkarpackiej. Informacje, jakimi dysponujemy do rekonstrukcji pradziejów dla miasta łańcuta zawdzięczamy przede wszystkim badaniom powierzchniowym Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) oraz nielicznym badaniom wykopaliskowym.

Obszar, którego dotyczy niniejsze opracowanie, obejmuje 3 niepełne „arkusze” AZP . Cały ten teren był penetrowany podczas badań powierzchniowo-poszukiwawczych w l. 80. oraz 90. XX w. Zlokalizowano tutaj łącznie 21 stanowiska archeologiczne (Aneks II). Z kolei numery stanowisk zamieszczone w tekście odpowiadają numerom porządkowym w tabeli. Numeracja w obrębie miejscowości, a także w obrębie arkuszy AZP jest

podawana zgodnie z dokumentacją konserwatorską (karty KESA).

Zarejestrowane stanowiska są bardzo zróżnicowane pod względem wartości poznawczej. Wiele z nich daje się bliżej datować dzięki występowaniu charakterystycznej ceramiki lub narzędzi krzemienych. Są jednak i takie, które ogólnie możemy dziś odnosić do pradziejów (w tabeli w rubryce chronologia, posiadają adnotację: pradziejowa nieokreślona). Te pierwsze pozwalają podzielić archeologię interesującego nas obszaru na poszczególne okresy chronologiczne.

Najstarszy odcinek dziejów człowieka stanowi epoka kamienia. Wraz z końcem epoki lodowej (IX/VIII tysiąclecie p.n.e.) nastąpiła znaczna zmiana klimatu. Wskutek ocieplenia na miejscu roślinności tundrowej pojawiły się lasy. Ludzie zajmowali się wtedy głównie zbieractwem, myślistwem oraz łowiectwem. Z obszaru miasta Łańcuta znane są ślady działalności człowieka datowane na przełom okresu paleolitu oraz mezolitu. Z tego właśnie czasu pochodzą znaleziska narzędzi krzemienych ze stanowiska Łańcut 8 (l.p. 8).

W najmłodszej fazie epoki kamienia, czyli neolicie (VI tys. lat temu), doszło do zasiedlenia interesującego nas obszaru, przez ludność osiadłą. Dokonał się wtedy ogromny skok cywilizacyjny określany niekiedy mianem „rewolucji neolitycznej”. Wiązał się on głównie z tym, iż ludność opanowała umiejętność uprawy roli a także hodowli zwierząt. Na dużą skalę zastosowano także ekstensywne rolnictwo wypaleniskowe. Wtedy też po raz pierwszy zaczęto wykonywać naczynia z gliny, które wypalano w ogniskach. Ze względu na bardzo charakterystyczne zdobienie naczyń ornamentem „rytej wstęgi”, pierwsza neolityczna kultura na ziemiach polskich nazywana jest kulturą ceramiki wstęgowej rytej. Ludność tej kultury preferowała najbardziej żyzne gleby lessowe i w ich obrębie zakładała rozległe osiedla z charakterystycznymi tzw. „długimi domami”. Na terenie miasta Łańcuta również dysponujemy stanowiskami, które reprezentują ten horyzont czasowy. Stanowiska te to stan. 2 (l.p. 2) oraz 3 (l.p. 3). Na stan. 3 prowadzone były w l. 1982-1990 wielosezonowe archeologiczne badania ratownicze. Autorka badań A. Gruszczyńska odkryła tam relikty osad neolitycznych (ślady domostw, obiektów gospodarczych a także liczny materiał ceramiczny oraz krzemieny i kamienny).

Drugi etap neolityzacji związany jest z falą ludności jak napłynęła z południa z tzw. cyklu lendzielsko-polgarskiego. Nastąpiły wtedy zmiany zarówno w zdobieniu naczyń jak i w technologii ich produkcji. Z kolei niewiele zmian obserwujemy w zakresie form gospodarowania. Materiały, które możemy wiązać z tym okresem czasu są zlokalizowane na stan. 3 oraz 10 w Łańcutcie (l.p. 3 oraz 10). To ostatnie stanowisko badane było w roku 1972 przez E. Waszkowską.

Podkreślić również należy, że z obszaru miasta Łańcuta znanych jest 5 stanowisk (stan. 4 – l.p. 4; stan. 5 – l.p. 5; stan. 12 – l.p. 12; stan. 15 – l.p. 15; stan. 21 – l.p. 21), które tylko ogólnie przypisać można epoce kamienia czy wiązać z okresem neolitu. Ze względu na mało charakterystyczne znaleziska nie jest do końca jasne z jakim okresem lub kulturą należy łączyć odkryte na tych stanowiskach zabytki.

W epoce brązu nastąpił kolejny ważny moment w dziejach ludzkości. Pojawiły się wówczas a także upowszechniły przedmioty wykonywane z brązu. Natomiast w ogólnym zakresie kultury i życia codziennego kontynuowano osiągnięcia neolitu, szczególnie w zakresie produkcji żywności. Z przełomem epoki kamienia oraz wczesną epoką brązu możemy identyfikować również stanowiska z terenu miasta Łańcuta np. stan. 16 (l.p. 16). Dysponujemy również stanowiskami, które można powiązać z konkretną kulturą

w ramach epoki brązu a mianowicie z kulturą protomierzanowicką (dawniej nazywaną kult. Chłopice-Vesele). Materiały związane z tą jednostką kulturową odkryto na stanowisku 3 (l.p. 3).

Wraz z wykształceniem się kultury łużyckiej w epoce brązu widoczna jest wyraźna intensyfikacja osadnictwa na terenie Polski. W młodszej i późnej epoce brązu oraz we wczesnej epoce żelaza Polskę południowo-wschodnią zamieszkiwała ludność określana mianem grupy tarnobrzeskiej (wchodzi ona w skład Kultury Łużyckiej). Okres jej istnienia przypadał zarówno na okres epoki brązu jak i na wczesną epokę żelaza (od XIII/XII w. p.n.e. do IV/III w. p. n. e.). Charakterystyczne było dla niej było grzebanie swoich zmarłych na dużych, płaskich cmentarzyskach po wcześniejszym skremowaniu zwłok. Z terenu miasta Łańcuta znane są 2 stanowiska związane z grupą tarnobrzeską. Pierwsze z nich (stan. 13 – l.p. 13) reprezentuje materiały z okresu brązu natomiast drugie (stan. 14 – l.p. 14) związane jest już z epoką żelaza.

Z terenu miasta Łańcuta nie są znane stanowiska, które można by wiązać z okresem lateńskim (ostatnie wieki p. n. e.).

Kolejna fala osadnictwa, jaka widoczna jest na obszarze interesującego nas miasta związana jest z okresem wpływów rzymskich. W ciągu czterech pierwszych wieków n.e. rozwijała się na terenie Polski kultura przeworska. To właśnie z nią można identyfikować 2 stanowiska z obszaru miasta Łańcuta. Materiały z okresu rzymskiego wystąpiły na stanowisku 17 (l.p. 17) oraz 18 (l.p. 18). To pierwsze jest nawet dokładniej datowane, ze względu na występowanie bardzo charakterystycznych naczyń, na późny okres wpływów rzymskich.

W okresie od 2 poł. IV w. n. e. do końca wieku V miały miejsce znaczne ruchy ludnościowe, określane jako tzw. wędrówki ludów. Na skutek tych przemieszczeń ludności napłynęła ze wschodu na ziemie Polski ludność słowiańska. Miało to miejsce na początku VI w. Na ten czas datuje się początek wczesnego średniowiecza, który trwał do połowy wieku XIII. Z obszaru miasta Łańcuta znane jest 1 stanowisko, które można wiązać z okresem wczesnego średniowiecza (stan. 20 – l.p. 20), niestety bez dokładnej lokalizacji.

Z okresem późnego średniowiecza (XIII-XIV w.) można by prawdopodobnie wiązać grodzisko na stan. 1 (l.p. 1). Obiekt zniszczony został na skutek budowy elektrowni na pocz. XX w. Obecnie zachowany jest w formie szczątkowej. Prace ratownicze przeprowadzili tam w roku 1907 M. Drewko oraz A. Dworaczyński. Według autorów badań w miejscu tym miał istnieć średniowieczny gródek pełniący funkcje strażnicze. Niestety hipoteza ta nie znajduje na razie potwierdzenia szczególnie, że J. Bogdanowski twierdzi, iż wyniesienie to jest formą naturalną.

Od XIV w. notuje się istnienie lokacyjnego miasta Łańcuta. Na obecny czas dysponujemy jednak niewielką liczbą stanowisk, które dotyczyłyby okresu powstawania miasta i pierwszych wieków jego funkcjonowania. W 1957 r. podczas prac w rejonie Rynku i Pl. Sobieskiego natrafiono na pozostałości spichlerza oraz studni z pnia drzewa, datowanej na pocz. I poł. XIV w. Z kolei w l. 60. XX w. podczas prac związanych z wykonywaniem kanalizacji na ul. Kościuszki, niedaleko wejścia do zamku, odkryto pozostałości po średniowiecznej drodze. Poza tym natrafiono również na tunele, piwnice i inne mury związane już z okresem nowożytnym. Z kolei przy ul. Grunwaldzkiej (od strony ul. Kościuszki) natrafiono na wbite pionowo belki drewniane, które mogły z dużym prawdopodobieństwem stanowić pozostałości ziemno-drewnianych umocnień obronnych

miasta Łańcuta.

Z okresem nowożytnym wiązać należy zespół pałacowy (stan. 6 – l.p. 6), który czytelny jest obecnie jako zespół architektoniczny. W jego obrębie, w roku 1967 zostały przeprowadzone badania wykopaliskowe podczas których pozyskano m.in. ceramikę oraz kafle.

Na okres XIV-XVII w. datowany jest materiał pochodzący ze stan. 11 (l.p. 11), który stanowił prawdopodobnie punkt osadniczy.

Stanowiska znane z informacji jakie znaleźć można w literaturze lub w zbiorach archiwalnych placówek archeologicznych są to stanowiska odkryte podczas penetracji terenu przeprowadzonych przed właściwą akcją Archeologicznego Zdjęcia Polski. Część z tych stanowisk nie została pozytywnie zweryfikowana podczas AZP lub nie posiada dokładnej lokalizacji. Bez dokładnej lokalizacji pozostaje stanowisko nr 19 (l.p. 19).

Obszar miasta Łańcuta charakteryzuje się występowaniem bardzo interesujących stanowisk archeologicznych. Niektóre z nich już zostały przebadane wykopaliskowo. Jednak takie prace powinny zostać przeprowadzone również na innych stanowiskach, które z całą pewnością dostarczą bardzo ważnych i ciekawych materiałów zabytkowych. Dzięki takim pracom możliwa będzie m.in. pełniejsza charakterystyka pradziejów i wczesnego średniowiecza, w tym także tak interesujących zagadnień jak kwestie stosunków gospodarczych, wierzeń i obrządku pogrzebowego, obcych oddziaływań oraz infiltracji kulturowych.

Jak już wspomniano, na terenie miasta Łańcuta zewidencjonowanych jest 21 stanowisk archeologicznych. W związku z intensywną uprawą gruntów wszystkie są narażone na potencjalne zniszczenia. Jednak ze względu na różny stopień zagrożeń i wartość poznawczą stanowisk należałoby je rozróżnić i odpowiednio z nimi postępować.

W przypadku pojedynczych śladów osadnictwa, w momencie prowadzenia w ich rejonie jakichkolwiek prac ziemnych, należy zapewnić nadzór archeologiczny nad tymi pracami. W przypadku stanowisk rozległych, z bardzo licznym materiałem powierzchniowym (co świadczy o postępującej jego degradacji) służba konserwatorska, powinna wpisywać je do rejestru zabytków. W przypadku stanowisk zagrożonych czynnikami naturalnymi (erozja, głęboka orka) należy typować je w pierwszej kolejności do badań wykopaliskowych. Szczególną jednak ochronę konserwatorską należy zastosować do stanowisk narażonych na zniszczenie przez inwestycyjną działalność człowieka. W tych przypadkach, już na etapie wykonywania projektów, odpowiednie służby i inwestorzy powinny zwrócić się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wydanie opinii. Wojewódzki Konserwator Zabytków może nakazać zmianę lokalizacji, wcześniejsze przeprowadzenie badań wykopaliskowych lub tylko nadzór archeologiczny w trakcie trwania prac ziemnych. Podkreślić należy, że koszty tych badań pokrywają poszczególni inwestorzy.

Na szczególną uwagę zasługują stanowiska charakteryzujące się dużą oceną wartości poznawczej. Należą do nich przede wszystkim stanowiska nr: 1, 2, 3, 6, 9, 10 (l.p. 1, 2, 3, 6, 9, 10).

Plan zagospodarowania przestrzennego powinien zwrócić uwagę właścicielom terenów, na których znajdują się stanowiska archeologiczne i przyszłym inwestorom na obowiązki wynikające z ustawowej ochrony zabytków archeologicznych oraz konieczność

uzyskania zezwoleń na przeprowadzenie prac w strefie obserwacji archeologicznej i w rejonie oznaczonych stanowisk archeologicznych. W razie potwierdzenia w wyniku badań archeologicznych w miejscu prowadzonej inwestycji cennych obiektów archeologicznych, może zaistnieć konieczność przemianowania tej strefy w części lub w całości w strefę ścisłej ochrony reliktywów archeologicznych, co może w konsekwencji pociągnąć za sobą na części tego obszaru zakaz wszelkiej działalności budowlanej. Biorąc powyższe pod uwagę proponuje się minimum inwestowania na tym terenie. Z tego też względu postuluje się nadzór archeologiczny wszelkich prac ziemnych prowadzonych na wymienionych wyżej obszarach a o planowanych tego typu działaniach należy powiadomić Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Rzeszowie.

Kompleksowo problem rozwoju historycznego i powstawania zespołu urbanistycznego interesującego nas miasta, jak też sposób ochrony wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej, ujęty został w studium opracowanym przez zespół pod kier. J. Malczewskiego (*Studium historyczno-urbanistyczne dla miasta Łańcuta do studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego*, Rzeszów 1997). Jak wynika z przedstawionych wyżej informacji (ujętych także w/w opracowaniu) wiele kwestii dotyczących osadnictwa przede wszystkim samego miasta Łańcuta nie jest do końca jasnych. Wiele informacji wymaga weryfikacji m.in. archeologicznej. Należy tu podkreślić, że w niektórych sytuacjach pewne wyjaśnienia można uzyskać tylko dzięki wspomnianym badaniom wykopaliskowym. Ze względu na niewątpliwą obecność starszego osadnictwa postuluje się ścisły nadzór archeologiczno-konserwatorski następujących obszarów:

- terenu miasta lokacyjnego – całego obszaru Rynku, rejonu ulic: Kościuszki, Pl. Sobieskiego oraz ul. Grunwaldzkiej;
- okolic ul. Kraszewskiego, gdzie stwierdzono relikty osady kult. lędzielskiej;
- stanowisk wpisanych do rejestru zabytków: stan. 1 (dec. A-862), stan. 2 (dec. A-407), stan. 3 (dec. A-854), stan. 9 (dec. A-485), stan. 11 (dec. A-493), stan. 14 (dec. A-863), stan. 16 (dec. A-864);
- zespołu pałacowego

Dodatkowo ścisłą obserwację archeologiczną, połączoną z zakazem działalności budowlanej (nie dotyczy to rewaloryzacji zabytkowych reliktywów) odnieść należy przede wszystkim do:

- obszaru miasta lokacyjnego wraz z dawnym wzgórzem zamkowym (obecnie plebańskim) a także wyniesieniem, na którym znajduje się domniemane grodzisko
- obszaru stan. nr 3, ze względu na obecność pradziejowego osadnictwa
- terenu obejmującego stan. 6 – zespół pałacowy;

Prace ziemne na wszystkich wymienionych wyżej obszarach powinny być prowadzone bezwzględnie pod nadzorem archeologicznym. W razie odkrycia reliktywów starszego osadnictwa prace te powinny zostać bezzwłocznie przerwane a teren należy poddać gruntownym badaniom archeologicznym. Wynik tych badań zadecyduje o dalszych możliwościach inwestycyjnych tego terenu.

Tego rodzaju ochrona z pewnością przyczyni się do powiększenia bazy źródłowej,

a co za tym idzie stanu wiedzy na temat historycznego rozwoju miasta. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że niepowtarzalną okazją do badań archeologicznych są każde prace związane z modernizacją czy przebudową (budowa domów, małych żwirowni, prace melioracyjne, a szczególnie wielkie inwestycje – drogi, zbiorniki wodne i budowa zakładów przemysłowych).

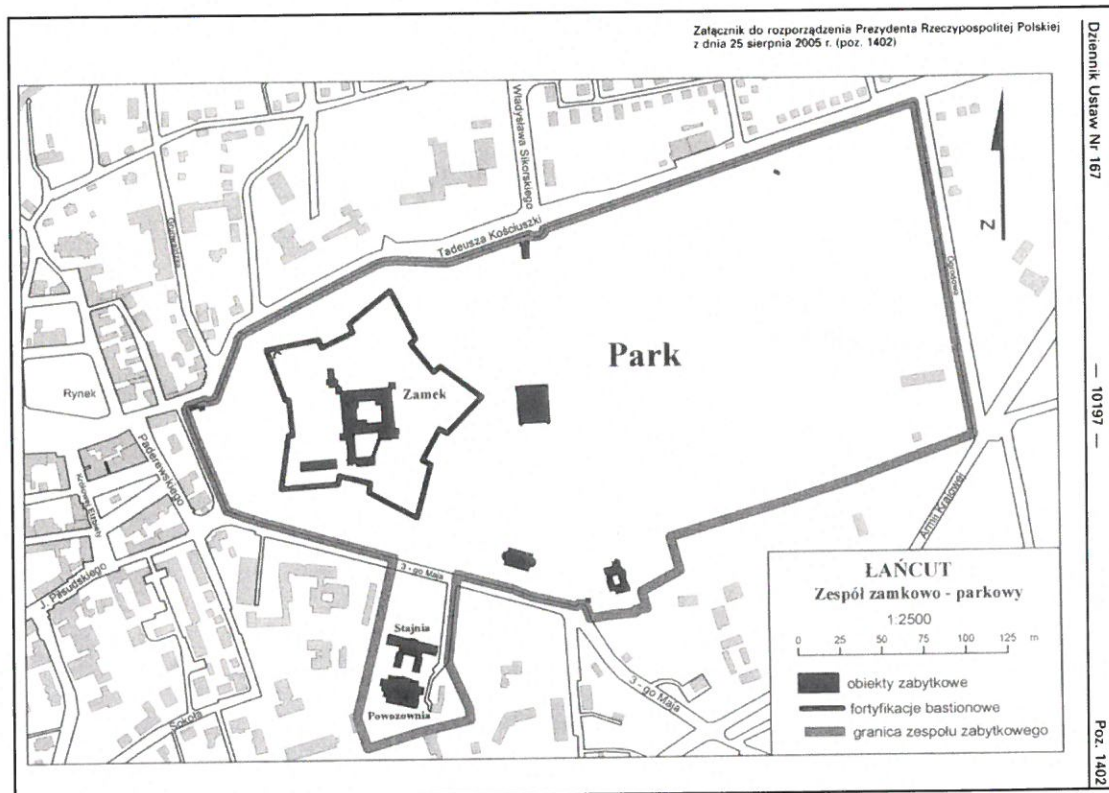

V.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

V.3.1. Zabytki nieruchomości objęte prawnymi formami ochrony

Przed przystąpieniem do omówienia podstawowych form ochrony obiektów zabytkowych należy także zaznaczyć, iż na terenie miasta nie występują obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO.

Łańcut poszczycić się może obiektem wpisanym na listę Pomników Historii. Został na nią wpisany zespół zamkowo-parkowy zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta RP z dn. 25.08.2005 r.

Rejestr zabytków

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Dla województwa podkarpackiego jest nim Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków, mający swą siedzibę w Przemyślu, dysponujący delegaturami w Krośnie, Rzeszowie i Tarnobrzegu. Odpowiednim terytorialnie dla miasta Łańcuta jest Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków – Delegatura w Rzeszowie. Wpis do rejestru odbywa się na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydanej z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub posiadacza wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W tym samym trybie do rejestru może być też wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków zostały wyszczególnione w wykazie

zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków załączonym do niniejszego opracowania jako Aneks nr I.

Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków należy do obowiązków gminy. Ewidencję tę prowadzi się w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (Art.22.p.4 Ustawy o ochronie zabytków). Wpis zabytków nieruchomych do gminnej ewidencji zabytków jest podstawą do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w MPZP. Ewidencja zabytków jest też podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami, a ustalenia tego programu uwzględnia się zarówno w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, jak i w mpzp. Gminna Ewidencja Zabytków miasta Łańcuta - Aneks nr I - została opracowana przez miasto w 2008 r. i jest na bieżąco aktualizowana.

W wyniku weryfikacji GEZ przeprowadzonej na potrzeby niniejszego opracowania stwierdzono, że obecną listę obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji należy poszerzyć o obiekty wartościowe dla zasobu zabytków Łańcuta oraz takie które są wpisane do rejestru zabytków, a nie zostały dotychczas wprowadzone do GEZ. Wykaz tych obiektów znajduje się w Aneksie nr 3. Natomiast Aneks nr 4 zawiera listę budynków, które zostały przekształcone w taki sposób, że utraciły wartości zabytkowe lub już fizycznie nie istnieją – te obiekty należy usunąć z Gminnej Ewidencji Zabytków.

V.3.2. Zabytki ruchome objęte prawnymi formami ochrony

Zabytki ruchome na terenie miasta Łańcuta wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela zabytku. W przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia, lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę wojewódzki konserwator zabytków może wpisać zabytek ruchomy do rejestru zabytków z urzędu. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Na terenie miasta cały zasób obiektów wpisanych do rejestru zabytków ruchomych województwa podkarpackiego zgromadzony jest w kościele parafialnym/farnym p.w. św. Stanisława; decyzja B-531 (d. B-222) z dn. 22.05.1986 r. obejmująca wyposażenie i wystrój świątyni, łącznie 90 obiektów.

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Mocne strony:

- zespół zamkowo-parkowy wpisany na listę Pomników Historii, zabytek o dużym znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym
- duży i zróżnicowany zasób cennych zabytków
- zachowana synagoga z cennymi polichromiami
- cenny i wyróżniający się w skali województwa zespół zabudowy willowej
- duży potencjał związany z dziedzictwem materialnym i niematerialnym znamienitych rodów magnackich - właścicieli Łańcuta
- różnorodne i bogate zbiory Muzeum-Zamek w Łańcucie
- wieloaspektowa działalność Muzeum-Zamek w Łańcucie
- unikatowe Muzeum Gorzelnictwa
- zasób zabytków militarnych oraz związanych z nimi sławnych jednostek wojskowych
- duże kompleksy zabytkowej zieleni
- z racji ukształtowania terenu duże walory krajobrazowe
- stosunkowo dobry stan zachowania najważniejszych zabytkowych obiektów
- dobry dojazd do miasta, na przecięci szlaków komunikacyjnych, a w najbliższym czasie także połączenie autostradowe
- sąsiedztwo Rzeszowa, dla którego Łańcut jest naturalnym miejscem do zwiedzania
- rozwijająca się baza noclegowa i turystyczna
- istnienie imprezy o charakterze międzynarodowym - Festiwal Muzyczny w Łańcucie
- miasto jako cel ruchu turystycznego, ale również baza wypadowa do zwiedzania okolicy (np. Muzeum w Markowej)

Słabe strony:

- znaczna ilość nieremontowanych zabytkowych budynków (zwłaszcza z. dominikański, synagoga, zabudowa przyrynkowa)
- brak właściwego wykorzystania zespołu poddominikańskiego – obiektu o dużym potencjale
- zaniedbany budynek synagogi
- często niewłaściwa lokalizacja i forma nowej zabudowy na obszarze zabytkowego zespołu urbanistycznego
- brak właściwego zagospodarowania zabytkowego zasobu np. zespołu willi, zespołu koszarowego

- często remonty zabytkowych budynków wykonywane są bez poszanowania oryginalnej formy i substancji
- brak systemowej ochrony zabytków w działaniu Miasta w formie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie
- utrudniony dostęp do Muzeum Gorzelnictwa
- brak kompleksowej polityki dotyczącej estetyki przestrzeni miejskiej
- brak zewnętrznej informacji turystycznej (tablice informacyjne, nośniki danych, oznakowanie zabytkowych, ciekawych obiektów)
- brak wystarczających nakładów na ochronę zabytków i prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych oraz na kulturę i dziedzictwo narodowe
- średnia promocja walorów kulturowych i turystycznych

Szanse – czynniki pozytywnego oddziaływania na środowisko kulturowe:

- opracowanie programu rewitalizacji Łańcuta, który w dużej mierze odnosi się do zabytkowego zasobu miasta
- po zakończeniu remontu zamku nowa powstanie nowa oferta turystyczna, która może przełożyć się na zwiększenie ruchu turystycznego
- powstawanie nowych miejsc generujących ruch turystyczny w okolicy (Muzeum w Markowej)
- uruchomienie szlaku rowerowego Green Valeo
- możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł: państwowe, samorządowe, prywatne, wyznaniowe, środki UE i in.
- korzystne warunki dla rozwoju turystyki z wszechstronnym wykorzystaniem zasobu i wartości dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego
- stopniowa poprawa stanu substancji zabytkowej
- współpraca z Rzeszowem oraz sąsiednimi gminami przy opracowywaniu kompleksowych ofert turystycznych
- oddanie do użytku połączenia autostradowego może przyczynić się do wzrostu ruchu turystycznego

Zagrożenia – czynniki negatywnego oddziaływania na środowisko kulturowe:

- brak realizacji programu rewitalizacji
- stopniowa degradacja części zabytkowego zasobu (w szczególności z. dominikański, synagoga, część willi)
- zmniejszenie dotacji na konserwację zabytków
- nieumiejętne prace remontowe często niszczące zabytki

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Wymienione w tym rozdziale zadania są działaniami, których realizacja przewidziana jest na okres wieloletni. Możliwość ich realizacji zależy od możliwości i środków wygospodarowanych przez Miasto. Część z postulatów może powtarzać się z tymi zawartymi we wcześniejszym *Programie opieki...* ponieważ nie straciły one swojej aktualności.

VII.1. Priorytet: Ochrona dziedzictwa kulturowego i układu urbanistycznego

VII.1.1. Rozważenie możliwości powołania parku kulturowego, który może przyczynić się do ochrony dziedzictwa kulturowego Łańcuta.

VII.1.2. Uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy dziedzictwa kulturowego, a w szczególności:

- obiektów zabytkowych - zarówno wpisanych do rejestru zabytków jak i wszystkich obiektów zabytkowych ujętych w zaktualizowanej Gminnej Ewidencji Zabytków
- zapisów dotyczących ochrony zabytków zawartych w niniejszym *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta*
- ochrony w obszarach stref ochrony konserwatorskiej – wskazanej w opracowaniu *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łańcuta*

VII.1.3. Rewaloryzacja terenów (punkt do realizacji w przypadku odstąpienia od opracowanego kompleksowego programu rewitalizacji miasta):

- Rynku
- założenia zespołu koszarowego
- zespołów zabytkowej zieleni

VII.1.4. W miarę możliwości dążenie do opracowywania MPZP dla obszarów, które ich nie posiadają. W pierwszej kolejności dla terenów o stosunkowo dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (historyczne centrum, tereny folwarków) lub ważnymi dla ochrony dziedzictwa kulturowego ze względu na sąsiedztwo ważnych części układu urbanistycznego.

VII.1.5. Realizacja programu rewitalizacji z poszanowaniem zabytkowych form i oryginalnych struktur zabytków.

VII.2. Priorytet: Opieka nad zabytkami nieruchomymi, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla Łańcuta

VII.2.1. Zagospodarowanie i przeprowadzenie kapitalnego remontu kamienicy przy pl. Sobieskiego 19 z poszanowaniem jej modernistycznej elewacji (jeden z nielicznych przykładów w skali Łańcuta). Przeprowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy kaplicach cmentarnych.

VII.2.2. Prowadzenie bieżących prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkowych obiektach należących do Miasta.

VII.2.3. Podjęcie inicjatyw zmierzających do wpisania do rejestru zabytków obiektów posiadających wartości architektoniczne, historyczne lub artystyczne, które dotychczas nie figurują w rejestrze. Dotyczy to m.in. następujących obiektów:

- Zespół kościelno-plebański (z wyłączeniem kościoła)
- Zespół koszar 10 Pułku Strzelców Konnych
- Kamienica, ul. Cetnarskiego 6
- Dawna szkoła tkacka, Cetnarskiego 17
- Willa, ul. Dolniańska 2
- Dawne Seminarium Nauczycielskie SS. Boromeuszek, ul. Grunwaldzka 9
- Dawne Seminarium Nauczycielskie SS. Boromeuszek, ul. Grunwaldzka 11
- Willa, ul. Konopnickiej 29
- Dom, ul. Mościckiego 15
- Dom, ul. Mościckiego 17
- Dawny Żydowski Dom Ludowy, ul. Ottona z Pilczy 12
- Kamienica, ul. Sobieskiego 18
- Willa, ul. Żardeckiego 12

VII.2.4. Wspieranie działań zmierzających do powstrzymania procesu niszczenia oraz działań ratunkowych w stosunku do obiektów zabytkowych o dużych walorach architektonicznych lub historycznych, nie będących własnością Miasta, korzystając z możliwości dofinansowania prac przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. W szczególności należy zwrócić uwagę i wspomagać remonty zabytkowych willi – są one bardzo istotnym wyróżnikiem Łańcuta.

VII.2.5. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami m.in. poprzez podejmowanie działań zmierzających do pozyskania środków zewnętrznych na działania konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych.

VII.2.6. Wspieranie prac konserwatorskich zabytkowych kapliczek kubaturowych. Zwracanie uwagi w trakcie wykonywania remontów zabytkowych kapliczek na zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, formy, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego itp. – pomocne mogą być

fotografie archiwalne ze zbiorów Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków - Delegatury w Rzeszowie

VII.2.7. Rozważenie możliwości utworzenia Miejskiego Funduszu Odnowy Zabytków, który dofinansowałby prace konserwatorskie podejmowane przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością gminy. Sugeruje się dofinansowywanie (refundowanie) kosztów tylko tych prac, które zyskują akceptację WUOZ Delegatura w Rzeszowie

VII.3. Priorytet: Opieka nad zabytkami ruchomymi.

VII.3.1. Konserwacja i zabezpieczenie przed zniszczeniem zabytkowych nagrobków na cmentarzach będących w gestii Miasta.

VII.3.2. Podjęcie działań zmierzających do objęcia ochroną polegającą na wpisie do rejestru zabytków ruchomych najcenniejszych nagrobków znajdujących się na cmentarzu komunalnym.

VII.3.3. Wspieranie prac konserwatorskich przy wystroju i wyposażeniu kościoła farnego w Łańcucie w miarę potrzeb i możliwości.

VII.3.4. Wspieranie prac konserwatorskich przy zabytkowych kapliczkach. Zwracanie uwagi w trakcie wykonywania remontów zabytkowych kapliczek na zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, formy, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego itp. – pomocne mogą być fotografie archiwalne ze zbiorów WUOZ Delegatura w Rzeszowie.

VII.4. Priorytet: Opieka nad zabytkami archeologicznymi.

VII.4.1. Zintegrowana ochrona stanowisk archeologicznych:

- konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach stanowisk archeologicznych objętych ochroną określoną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego
- zapobieganie inwestycjom na terenie stanowisk archeologicznych bez nadzoru konserwatorskiego

VII.4.2. Dostęp do informacji o archeologicznym dziedzictwie kulturowym miasta - np. udostępnienie danych o archeologicznych zabytkach miasta na stronie internetowej miasta wraz z mapkami oraz podstawowymi informacjami dla inwestorów planujących inwestycje na obszarach stanowisk archeologicznych.

VII.4.3. Wspieranie działań zmierzających do realizacji ratowniczych badań wykopaliskowych w obrębie stanowisk szczególnie narażonych na zniszczenie oraz

wspieranie badań prowadzących do rozpoznania istotnych zagadnień związanych z pradziejami regionu.

VII.4.4. Informowanie potencjalnych inwestorów o realizacji inwestycji w obrębie stanowisk archeologicznych, już na etapie koncepcyjnym.

VII.4.5. Podejmowanie działań na rzecz oznakowania najbardziej wartościowych stanowisk archeologicznych.

VII.5. Priorytet: Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach.

VII.5.1. Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków:

- prowadzenie monitoringu dotyczącego stanu zachowania obiektów zabytkowych, prowadzonych prac remontowych i konserwatorskich;
- w porozumieniu z WUOZ Delegatura w Rzeszowie wyłączenie z Gminnej Ewidencji Zabytków obiektów nieistniejących oraz przekształconych, które utraciły wartości zabytkowe – Aneks nr 4
- w porozumieniu z WUOZ Delegatura w Rzeszowie uzupełnienie Gminnej Ewidencji Zabytków wg wykazu załączonego do niniejszego Programu – Aneks nr 3

VII.5.2. Wprowadzenie obiektów znajdujących się w GEZ do Systemu Informacji Przestrzennej Łańcuta.

VII.5.3. Wspieranie inicjatyw zmierzających do upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy np. w postaci publikacji przewodnikowych, popularnonaukowych i albumowych.

VII.6. Priorytet: Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego – rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne itp.

VII.6.1. Intensywna promocja zasobu dziedzictwa kulturowego Miasta jak również regionu w porozumieniu z sąsiednimi samorządami.

VII.6.2. Nawiązywanie współpracy z sąsiednimi gminami i próba inicjowania działań o charakterze regionalnym, np.:

- tworzenia regionalnych szlaków tematycznych, tras rowerowych, jednolitych informacji przestrzennych o zabytkach.
- zapewnienie oznakowania stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz zainstalowanie tablic informacyjnych przy nich.
- tworzenie szlaków lub ścieżek edukacyjnych związanych z archeologią

VII.6.3. Identyfikacja zabytków w terenie i tworzenie szlaków turystycznych po mieście po

najważniejszych zabytkach lub tematycznie – Szlakiem Ordynacji, Szlak willi i ogrodów.

VII.6.4. Zorganizowanie konkursów o zabytkach w szkołach podległych Miastu.

VII.6.5. Zainteresowanie szkół ideą adopcji zabytku.

VII.6.6. Współpraca z Muzeum-Zamek w Łańcucie przy działaniach dotyczących dziedzictwa kulturowego miasta.

VII.6.7. Opracowanie map, przewodników po Łańcucie ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego i różnego rodzaju tras turystycznych.

VII.6.8. Wspieranie działań w zakresie popularyzacji akcentującej walory kulturowe i przyrodnicze turystyki pieszej i rowerowej na terenie samego miasta i jego okolic oraz rozwijanie towarzyszącej im infrastruktury (ścieżki rowerowe, sezonowe wypożyczalnie sprzętu, punkty widokowe, tablice informacyjne itp.).

VII.6.9. Upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp. poprzez działalność wydawniczą (regionalia), prowadzenie lekcji nt. przeszłości i kultury regionu, organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji itp. – w tym względzie wspieranie działań szkół, Miejskiego Domu Kultury czy Biblioteki.

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI I ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁAŃCUTA

Instrumentami wdrażania *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta* dysponują wszystkie podmioty zobowiązane do działań zapisanych w *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Władze samorządowe mają do dyspozycji liczne instrumenty bezpośredniego i pośredniego oddziaływania, w tym:

- finansowe wspieranie określonych przedsięwzięć – możliwość ujmowania w rocznych budżetach środków finansowych na zagadnienia związane z ochroną zabytków,
- sporządzanie i aktualizowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- inspirowanie działań niezależnych podmiotów społecznych, gospodarczych i politycznych, stymulowanie powstawania zrzeszeń publiczno-prywatnych, informowanie środowisk, opinii publicznej, władz państwowych itp.,
- stymulowanie działań właścicieli obiektów zabytkowych do ich utrzymywania w należytym stanie,
- promowanie pozytywnych działań w ochronie zabytków np. przez fundowanie nagród, nagłaśnianie przez media, przyznawanie dyplomów itp.

Zakłada się, że zadania określone w *Programie* będą realizowane w wyniku następujących działań:

1. Wspólne działania władz samorządowych z WKZ oraz z: właścicielami i posiadaczami obiektów, diecezjami, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi;
2. Działania własne władz samorządowych:
  - a) prawne – np. wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów, które winny być objęte ochroną;
  - b) finansowe – należyte utrzymywanie, wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy oraz dotacje, nagrody, zachęty dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
  - c) programowe – realizacja projektów i programów regionalnych,
  - d) inne – działania stymulujące, promocyjne, edukacyjne itp.
3. działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej.

Zgodnie z *Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie z realizacji *Programu*, które przedstawia Radzie Gminy. Postuluje się, by sprawozdania te przekazywane były do wiadomości Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatura w Rzeszowie oraz do Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Oddział Terenowy w Rzeszowie.

IX. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŁAŃCUTA

Przedstawione poniżej informacje są wskazaniem możliwości finansowania w różnorodnych obszarach działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Nie stanowią jednak bezpośredniego wskazania sposobów finansowania poszczególnych zadań. Ponieważ opieka i ochrona zabytków realizowana jest poprzez różnorodne działania - dotyczące zarówno sfery materialnej (np., konserwacja i renowacja zabytków, zabezpieczenia) jak i niematerialnej (np. edukacja i popularyzacja wiedzy) - system finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce złożony jest z wielu różnorodnych i niezależnych od siebie elementów. Zakłada się, że źródłem finansowania zadań wskazanych do realizacji w Programie, będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji lub w zasięgu władz samorządowych, jak również inne źródła (rządowe, prywatne, itp.)

Podstawowymi źródłami finansowania są:

- finanse publiczne:
  - krajowe (budżet państwa, budżety samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, fundusze celowe) Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:
    - Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) oraz innych ministrów
    - Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda)
    - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
    - Sejmik Województwa (budżet województwa)
    - Rady Powiatów (budżety powiatów)
    - Rady Miast (budżety miast),
  - zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne środki pomocowe)
- finanse prywatne (osób fizycznych i prawnych, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.)

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega m.in. na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, a także na prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz jego zabezpieczeniu, dla utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań także jest obowiązkiem podmiotu posiadającego tytuł prawny do zabytku - osób fizycznych, jednostek organizacyjnych - a więc właścicieli, trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Wsparciem w realizacji tych zadań mogą być środki publiczne przekazywane w formie dotacji celowej, udzielanej na wniosek właściciela, użytkownika lub osób przez nie upoważnionych.

X. ANEKSY

X.1. ANEKS nr 1 – Wykaz obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Łańcuta

L.p.	Nazwa obiektu	Ulica	Nr	Nr rejestru zabytków
1	Zespół zabytkowy miasta			A-320 z dn. 18.X.1969 r.,
2	Kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika	Farna	20	A-1273 z dn.19.12.1994r. obecnie A-967
3	Zespół Kościelny - Plebania	Farna	20	
4	Zespół Kościelny – Lamus (obecnie garaż)	Farna	20	
5	Zespół Kościelny – dawna obora (obecnie świetlica parafialna)	Farna	20	
6	Zespół Kościelny – most do probostwa (nad ul. Jagiellońską)	Farna	20	
7	Zespół Kościelny – mur obronny	Farna	20	
8	Figura Matki Bożej z Dzieciątkiem przy kościele parafialnym	Farna	20	
9	Kaplica cmentarna	Mościckiego		
10	Kaplica cmentarna rodziny Reichardów	Mościckiego		
11	Kaplica cmentarna rodziny Madeyskich	Mościckiego		
12	Zespół zamkowo-parkowy - Zamek	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „Łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
13	Zespół zamkowo-parkowy - Oranżeria	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „Łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
14	Zespół zamkowo-parkowy - Glorietta (Eksedra)	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r Pomnik historii „Łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r..
15	Zespół zamkowo-parkowy – Kordegarda (wartownia) przy bramie głównej	Zamkowa 1	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „Łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
16	Zespół zamkowo-parkowy – Zameczek Romantyczny	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „Łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
17	Zespół zamkowo-parkowy - Powozownia	3-go Maja	14	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „Łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
18	Zespół zamkowo-parkowy – Budynek stajni cugowych	3-go Maja	14	A-26 z dn. 30.VI.1948 r. Pomnik historii „Łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.

19	Zespół zamkowo-parkowy - Brama główna pfn.-zach.	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
20	Zespół zamkowo-parkowy - Brama wejściowa zach.	Zamkowa 1	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
21	Zespół zamkowo-parkowy - Brama przy Zameczku Romantycznym Pfn.	Kościuszki		A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
22	Zespół zamkowo-parkowy - Ujeżdżalnia	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
23	Zespół zamkowo-parkowy- Budynek Zarządu Ogrodów łańcuckich	3-go Maja	19	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
24	Zespół zamkowo-parkowy – Fortyfikacje bastionowe	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
25	Zespół zamkowo-parkowy – Most (Grobla)	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
26	Zespół zamkowo-parkowy - Pawilon Elizin	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
27	Zespół zamkowo-parkowy – Pergola i korty tenisowe	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
28	Zespół zamkowo-parkowy - Zespół szklarni – Storczykarnia-	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
29	Zespół zamkowo-parkowy – Portiernia przy bramie obok budynku Zarządu Ogrodów łańcuckich	3-go Maja	19	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
30	Zespół zamkowo-parkowy - Figura NMP	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
31	Zespół zamkowo-parkowy - Kapliczka z figurą Św. Jana Nepomucena	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
32	Zespół zamkowo-parkowy -Figura Św. Huberta	Zamkowa	1	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r. Pomnik historii „łańcut-zespół zamkowo-parkowy” Rozp. Prezydenta RP z dn. 25.08.2005r.
33	Ujeżdżalnia wojskowa tzw. Reitschule, Maneż	3-go Maja	10	A-1032 z dn. 6.VII.1979 r., obecnie A-837

34	Zespół Folwarku na Górnem - dawny pałacyk (Zameczek)	Armii Krajowej	51F	
35	Zespół Folwarku na Górnem – Dworek Dwernickiego	Paderewskiego	5	
36	Zespół Folwarku na Górnem - Dom Administracji Fabryki Likierów i Rosolisów	Armii Krajowej	50	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r.
37	Zespół Folwarku na Górnem - Magazyn Likierów i Rosolisów	Armii Krajowej	52	A-957 z dn. 5.IV.1976 r.
38	Zespół Folwarku na Górnem - Budynek Kancelarii i Mieszkanie	Armii Krajowej	51G	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r.
39	Zespół Folwarku na Górnem – Budynek Dyrekcji Zarządu Dóbr Ordynacji	Paderewskiego	5	
40	Zespół Folwarku na Górnem - Spichlerz	3-go Maja	31	A-317 z dn. 31.III.1969 r.
41	Zespół Folwarku na Górnem - Elektrownia	Paderewskiego	5	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r.
42	Zespół Folwarku na Górnem – Stajnia tzw. Tyrolnia	Armii Krajowej	51C	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r.
43	Zespół Folwarku na Górnem - Kurnik	Armii Krajowej	51E	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r.
44	Zespół Folwarku na Górnem – Garaż i mieszkania	Paderewskiego	5	
45	Zespół Folwarku na Górnem - Garaże II	Paderewskiego	5	
46	Zespół Folwarku na Górnem - Wozownia	Paderewskiego	5	A-714 z dn. 7.II.1973 r.
47	Zespół Folwarku na Górnem - Piwnica (obok d. elektrowni)	Paderewskiego	5	A-1023 z dn. 27.VIII.1979 r.
48	Zespół Folwarku na Górnem - Ogrodzenie	3-go Maja		
49	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Główny budynek sztabowy	Piłsudskiego	70d	
50	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Mieszkania Podoficerskie	Piłsudskiego		
51	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Budynek koszarowy	Piłsudskiego	72	A-1277 z dn. 24.V.1995 r., obecnie A-947
52	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Budynek koszarowy	Piłsudskiego	72a	A-1277 z dn. 24.V.1995 r. obecnie A-947
53	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Budynek koszarowy	Piłsudskiego	70e	
54	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Budynek koszarowy	Piłsudskiego	70a	
55	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Budynek koszarowy	Piłsudskiego	70c	
56	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Izba chorych	Piłsudskiego	70b	

57	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – budynek gospodarczy	Piłsudskiego		
58	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Kuchnia pułkowa, magazyn	Piłsudskiego		
59	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Rusznikarnia, magazyn	Piłsudskiego		
60	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Warsztat kowala	Piłsudskiego		
61	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych - Stalmarnia	Piłsudskiego		
62	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Magazyn żywności	Piłsudskiego		
63	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Stajnia chorych koni (tzw. marodnia)	Piłsudskiego		
64	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Budynek warsztatowy	Piłsudskiego		
65	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych - garaże	Piłsudskiego		
66	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych - Garaże	Piłsudskiego		
67	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych - garaże	Piłsudskiego		
68	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych - Stajnia	Piłsudskiego		
69	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Stajnia dla koni	Piłsudskiego		
70	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Stajnia	Piłsudskiego		
71	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – Stajnia dla koni podoficerskich	Piłsudskiego		
72	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – stajnia dla koni szeregowych	Piłsudskiego	30	
73	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – stajnia oficerska, magazyn paszy	Piłsudskiego		
74	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – stajnia dla koni szeregowych	Piłsudskiego	24	
75	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – stajnia dla koni szeregowych	Piłsudskiego		
76	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – stajnia i wozownia	Piłsudskiego		
77	Zespół Koszar 10 Pułku Strzelców Konnych – wozownia	Piłsudskiego		

78	Dom mieszkalny	Armii Krajowej	62	
79	Dom mieszkalny	Batorego	8	
80	Willa	Bohaterów	4	A-1104 z dn. 4.VIII.1981 r., obecnie A-916
81	Dom	Bohaterów	5	
82	Budynek mieszkalny	Cetnarskiego	4	
83	Kamienica	Cetnarskiego	6	
84	Dom	Cetnarskiego	7	
85	Budynek	Cetnarskiego	8	
86	Kamienica	Cetnarskiego	10	
87	Dom	Cetnarskiego	13	
88	Dawna Szkoła Tkacka	Cetnarskiego	17	
89	Zespół Szkoły Tkackiej - warsztaty	Matejki	1	
90	Dom	Cetnarskiego	21	
91	Willa	Cetnarskiego	27	A-1052 z dn. 15.XI.1979 r. obecnie A-945
92	Oficyna	Cetnarskiego	27	A-1052 z dn. 15.XI.1979 r., obecnie A-945
93	Willa	Cetnarskiego	29	A-1075 z dn. 12.II.1981 r. obecnie A-944
94	Willa	Cetnarskiego	31	A-1076 z dn. 5.III.1981 r., obecnie A-946
95	Oficyna	Cetnarskiego	31	A-1076 z dn. 5.III.1981 r.
96	Ogrodzenie przy willi	Cetnarskiego	31	A-1076 z dn. 5.III.1981 r.
97	Willa	Cetnarskiego	33	A-1077 z dn. 5.III.1981 r. obecnie A-808
98	Oficyna	Cetnarskiego	33	A-1077 z dn. 5.III.1981 r.
99	Ogrodzenie przy willi	Cetnarskiego	33	A-1077 z dn. 5.III.1981 r.
100	Kamienica	Danielewicza	2	
101	Kamienica	Danielewicza	3	
102	Kamienica	Danielewicza	4	
103	Dawna siedziba Stowarzyszenia Mieszczan „Gwiazda”	Danielewicza	8	
104	Dom	Danielewicza	10	
105	Kamienica	Danielewicza	11	
106	Budynek mieszkalny	Danielewicza	13	
107	Kamienica	Danielewicza	15	
108	Kamienica	Danielewicza	17	
109	Willa „Róża”	Danielewicza	21	
110	Willa	Daszyńskiego	3	
111	Dom	Daszyńskiego	4	
112	Dom	Daszyńskiego	5	
113	Dom	Daszyńskiego	7	
114	Dom	Daszyńskiego	8	
115	Dom	Daszyńskiego	9	
116	Dom	Daszyńskiego	10	
117	Dom	Daszyńskiego	12	
118	Dom	Daszyńskiego	14	
119	Dom	Daszyńskiego	16	
120	Dom	Dąbrowskiego	55	
121	Willa	Dolniańska	2	
122	Kapliczka p.w. św. Józefa	Dolniańska	2	

123	Dawny Kościół OO. Dominikanów	Dominikańska	1	A-316 z dn. 18.IV.1969 r., A-906
124	Dawny Klasztor OO. Dominikanów	Dominikańska	1	A-316 z dn. 18.IV.1969 r., obecnie A-906
125	Kamienica	Dominikańska	2	
126	Dom	Dominikańska	3A	
127	Dom	Dominikańska	5	
128	Dom	Dominikańska	6	
129	Dom	Dominikańska	11	
130	Willa	Dominikańska	12-14	
131	Dom	Dominikańska	16	
132	Willa	Dominikańska	17	A-1122 z dn. 25.XI.1982 r., obecnie A-1029
133	Dom	Dominikańska	19	
134	Dom	Dominikańska	29	
135	Kapliczka	Dominikańska	20	
136	Dom	Farna	3	
137	Kamienica	Farna	4	
138	Kamienica	Farna	6	
139	Kamienica	Farna	8	
140	Dawna Szkoła Wydziałowa Żeńska SS. Boromeuszek	Farna	10	
141	Klasztor SS. Boromeuszek	Farna	12	
142	Kapliczka	Głowackiego	8	A-1171 z dn. 22.VI.1987 r., obecnie A-969
143	Dom	Głowackiego	8	
144	Dom	Głowackiego	13	
145	Dom	Głowackiego	22	
146	Dom	Głowackiego	36	
147	Dom	Głowackiego	58	
148	Dom	Głowackiego	62	
149	Dom	Głowackiego	74	
150	Dom	Głowackiego	76	
151	Dom	Grunwaldzka	2	
152	Budynek sklepu	Grunwaldzka	4	
153	Budynek (dawna masarnia)	Grunwaldzka	6	
154	Willa	Grunwaldzka	7	A-1105 z dn. 4.VIII.1981 r., obecnie A-915
155	Ogrodzenie willi	Grunwaldzka	7	
156	Budynek Sądu	Grunwaldzka	10	A-1284 z dn. 28.III.1997 r.
157	Dawne Seminarium Nauczycielskie SS. Boromeuszek	Grunwaldzka	9	
158	Dawne Seminarium Nauczycielskie SS. Boromeuszek	Grunwaldzka	11	
159	Ogrodzenie dawnego Seminarium Nauczycielskiego SS. Boromeuszek	Grunwaldzka	11	
160	Willa	Grunwaldzka	15	A-103 z dnia 9.II.2005 r.
161	Willa	Grunwaldzka	17	A-1031 z dn. 4.VII.1979 r., obecnie A-919
162	Krzyż przydrożny	Grunwaldzka	19	
163	Dom	Grunwaldzka	20 (wł. 18)	
164	Willa	Grunwaldzka	23	
165	Budynek mieszkalny	Grunwaldzka	24	

166	Dom	Grunwaldzka	26	
167	Dom	Grunwaldzka	35	A-1210 z dn. 5.III.1990 r.
168	Dom	Grunwaldzka	37	A-1211 z dn. 7.III.1990 r., obecnie A-914
169	Dom	Grunwaldzka	39	
170	Willa	Grunwaldzka	42	
171	Dom	Grunwaldzka	43	
172	Dom	Grunwaldzka	44	A-1165 z dn. 5.IX.1986 r., obecnie A-923
173	Dom	Grunwaldzka	45	
174	Krzyż z kapliczką p.w. św. Rocha	Grunwaldzka		
175	Dom	Grunwaldzka	47	
176	Dom	Grunwaldzka	49	
177	Willa	Grunwaldzka	51	
178	Dom	Grunwaldzka	53	
179	Willa	Grunwaldzka	57	
180	Willa	Grunwaldzka	59	
181	Dom	Grunwaldzka	66	
182	Willa „Trzeźnik”	Grunwaldzka	70	A-38 z dn. 30.VI.2001 r.
183	Dawny folwark na Dolnem – dawny Komisariat Dóbr Łańcuckich	Grunwaldzka	79	A-385 z dn. 10.XI.1968 r., obecnie A-943
184	Dawny folwark na Dolnem – tzw. Portierówka – Dom Strażnika Zakładów Gorzelnicznych	Grunwaldzka	85	
185	Dawny folwark na Dolnem – Brama wjazdowa	Grunwaldzka		
186	Dawny folwark na Dolnem – most kamienny do dawnego ogrodu włoskiego	Grunwaldzka		
187	Dom	Jagiellońska	10	
188	Willa	Jagiellońska	11	
189	Dawna Fabryka Porcelany Flaig'a	Jagiellońska	12	
190	Willa	Jagiellońska	13	A-1264 z dn. 3.VIII.1993 r., obecnie A-913
191	Willa	Jagiellońska	25	
192	Dom	Kilińskiego	3	
193	Kapliczka nad potokiem Mikośka	Kochanowskiego		
194	Zespół Dworca Kolejowego - Dworzec	Kolejowa		
195	Zespół Dworca Kolejowego – Budynek administracyjny	Kolejowa	10 (wł. 12)	
196	Zespół Dworca Kolejowego - Budynek mieszkalny	Kolejowa	6	
197	Dawny budynek koszar austriackich	Konopnickiej	1	
198	Dom	Konopnickiej	2	
199	Willa	Konopnickiej	6	
200	Dom	Konopnickiej	13	
201	Dom	Konopnickiej	15	
202	Budynek mieszkalny	Konopnickiej	22	
203	Dom	Konopnickiej	23	
204	Dom	Konopnickiej	27	

205	Willa	Konopnickiej	29	
206	Dom	Konopnickiej	31	
207	Budynek zaplecza Dawnego Zajazdu	Kościuszki	1	
208	Kasyno Urzędnicze Ordynacji Łańcuckiej	Kościuszki	2	A-1016 z dn. 2.XI.1978 r., obecnie A-1032, Mppz uchwała Nr XXXIV/223/97 z dnia 18.07.1997 r. Rady Miasta Łańcuta
209	Kamienica	Kościuszki	7	
210	Dworek tzw. „Piktonówka”	Kościuszki	13	A-1060 z dn. 4.III.1980 r., obecnie A-1033
211	Ogrodzenie dworku	Kościuszki	13	A-1060 z dn. 4.III.1980 r., obecnie A-1033
212	Krzyż tzw. „Czarny Chrystus”	Kościuszki		
213	Dom	Kraszewskiego	1	
214	Dom	Kraszewskiego	2	
215	Dom	Kraszewskiego	7	
216	Dom	Kraszewskiego	8	
217	Figura Serca Jezusowego	Kraszewskiego	12	
218	Dom	Kraszewskiego	9	
219	Willa	Kraszewskiego	22	A-1121 z dn. 25.XI.1982 r., obecnie A-922
220	Ogrodzenie willi	Kraszewskiego	22	
221	Willa	Kraszewskiego	15	
222	Dom	Kraszewskiego	17	
223	Dom	Kraszewskiego	36	
224	Dom	Kraszewskiego	25	
225	Dom	Kraszewskiego	52	
226	Willa	Kraszewskiego	54	
227	Willa	Kraszewskiego	56	
228	Dom	Kraszewskiego	108	
229	Willa	Kraszewskiego	116	A-1116 z dn. 15.IX.1982 r.
230	Dom	Królowej Elżbiety	5-7	
231	Dom	Królowej Jadwigi	25	
232	Dom	Krótką	4	
233	Dom	29 Listopada	5	
234	Dom	29 Listopada	8	
235	Dom	29 Listopada	10	
236	Dom	29 Listopada	11	
237	Dom	29 Listopada	13	
238	Dom	29 Listopada	15	
239	Dom	29 Listopada (wł. ul. Wąska)	16 (wł. 5A)	
240	Budynek gospodarczy	29 Listopada	16	
241	Stodoła	29 Listopada (wł. ul. Wąska)	16 (wł. 5A)	
242	Dom	29 Listopada	25	
243	Dom	29 Listopada	28	
244	Dom	29 Listopada	29	
245	Dom	29 Listopada	35	
246	Niepubliczne Przedszkole Zgromadzenia SS Służebniczek NMP pod wezwaniem Św. Stanisława Kostki	29 Listopada	40	
247	Dom	29 Listopada	94	
248	Dom	29 Listopada	112	

249	Dom	29 Listopada	114	
250	Figura Matki Bożej Niepokalanej	29 Listopada		
251	Posterunek Energetyczny	Łysa Góra	6	
252	Dom	Łysa Góra	11	
253	Dom	Łysa Góra	12 (wł. 22)	
254	Kamienica	3-go Maja	5	
255	Kamienica	3-go Maja	7	
256	Kamienica	3-go Maja	9-11	
257	Dom	3-go Maja	20	
258	Willa	3-go Maja	21	
259	Dom	3-go Maja	22	
260	Dom	Matejki	4 (wł. 2)	
261	Dom	Matejki	6	
262	Dawna Kasa Oszczędności	Mickiewicza	2	
263	Dawne Gimnazjum Realne	Mickiewicza	3	
264	Willa	Mickiewicza	8	
265	Willa	Mickiewicza	12	A-677 z 27.10.2011
266	Willa	Mickiewicza	14B (wł. 16)	A-1001 z dn. 30.VI.1977 r.
267	Dom	Mickiewicza	16A (wł. 18)	
268	Willa	Mickiewicza	18 (wł. 22)	
269	Dom	Mickiewicza	30	
270	Dom	Moniuszki	3	A-1003 z dn. 29.VIII.1977 r.
271	Dom	Moniuszki	9	
272	Willa	Moniuszki	17	
273	Willa	Moniuszki	19	
274	Dom	Moniuszki	23	
275	Dom	Moniuszki	27	
276	Budynek mieszkalny	Mościckiego	6	
277	Dom	Mościckiego	13	
278	Dom	Mościckiego	15	
279	Willa	Mościckiego	17	
280	Dom	Mościckiego	23	
281	Dom	Mościckiego	25	
282	Dom	Mościckiego	26	
283	Dom	Mościckiego	28	
284	Dom	Mościckiego	35	
285	Dom	Mościckiego	42	
286	Dom	Mościckiego	48	
287	Kapliczka	Mościckiego		
288	Dom	Narutowicza	3	
289	Dom	Narutowicza	6	
290	Dom	Bohaterów Westerplatte	2	
291	Dom	Bohaterów Westerplatte	4	
292	Dawna łaźnia Żydowska	Ottona z Pilczy	2	A-1017 z dn. 6.XII.1978 r., obecnie A-1021
293	Kamienica	Ottona z Pilczy	3	
294	Kamienica	Ottona z Pilczy	4	
295	Kamienica	Ottona z Pilczy	5	
296	Kamienica	Ottona z Pilczy	6	

297	Kamienica	Ottona z Pilczy	7	
298	Budynek	Ottona z Pilczy	8	
299	Dawny Żydowski Dom Ludowy	Ottona z Pilczy	12	
300	Kamienica	Ottona z Pilczy	19 (wł. 13)	
301	Dom	Paderewskiego	10	
302	Budynek mieszkalny	Paderewskiego	12-14	A-958 z dn. 10.IV.1976 r.
303	Willa	Paderewskiego	18	A-1220 z dn. 17.IX.1990 r., obecnie A-918
304	Ogrodzenie przy willi	Paderewskiego	18	
305	Kamienica	Piłsudskiego	1	
306	Dawna Poczta	Piłsudskiego	3	A-1114 z dn. 15.IX.1982 r.
307	Dawny Magistrat	Piłsudskiego	5	
308	Szkoła Ludowa	Piłsudskiego	7	
309	Kamienica	Piłsudskiego	8	
310	Zajazd	Piłsudskiego	9	A-1283 z dn. 20.VIII.1996 r., obecnie A-940
311	Kamienica	Piłsudskiego	10	
312	Willa	Piłsudskiego	11	A-1266 z dn. 12.XI.1993 r., obecnie A-935
313	Kamienica	Piłsudskiego	12	
314	Kamienica	Piłsudskiego	14	
315	Kamienica	Piłsudskiego	16	
316	Kamienica	Piłsudskiego	22	
317	Kamienica	Piłsudskiego	24	
318	Dom	Piłsudskiego	29a i 29b	
319	Krzyż przydrożny	Piłsudskiego		
320	Willa	Piłsudskiego	43 (wł. 37)	
321	Dom	Piłsudskiego	38	
322	Willa „LUNA”	Piłsudskiego	45 (wł. 39)	A-1285 z dn. 30.IV.1997 r.
323	Dom	Piłsudskiego	47 (wł. 41)	
324	Dworek Brzezińskich	Piłsudskiego	53 (wł. 47)	
325	Kapliczka Chrystusa Ogrodnika	Piłsudskiego	53 (wł. 47)	
326	Willa	Piłsudskiego	59 (wł. 51)	A-1115 z dn. 15.IX.1982 r.
327	Dom	Piłsudskiego	67 (wł. 55)	
328	Willa	Piłsudskiego	73 (wł. 59)	
329	Dom	Piłsudskiego	61 (wł. 61)	
330	Młyn elektryczny	Piłsudskiego	73A	
331	Dom	Piłsudskiego	74	
332	Willa	Piłsudskiego	101	
333	Dom	Piłsudskiego	90	
334	Dom	Piłsudskiego	92	
335	Dom	Piłsudskiego	94 (wł. 84)	Wcześniej w GEZ był dom nr 84 (nieistnieje) a nie było nr 94. Obecnie nie ma budynku z numerem 94

336	Dom	Piłsudskiego	98 (wł. 88)	Wcześniej w GEZ był dom nr 88 (istnieje) a nie było nr 98. Dom nr 98 raczej nie jest budynkiem zabytkowym
337	Dom	Piłsudskiego	143-145	Pod tymi numerami są dwa osobne domy. Może chodzi o dom nr 101-103, kt był we wcześniejszym spisie ???
338	Budynek mieszkalny	Piłsudskiego	106	
339	Ogrodzenie	Piłsudskiego	106	
340	Budynek gospodarczy	Piłsudskiego	dz. nr 2849/2	
341	Dom (ob. budynek parafialny)	Piłsudskiego	128	
342	Dom	Piłsudskiego	138	
343	Dom	Piłsudskiego	158	
344	Dom	Piłsudskiego	192	
345	Dom	Podwale	23	
346	Dom	Podwale	25	
347	Budynek mieszkalny	Podzwierzyniec	1	A-1125 z dn. 25.XI.1982 r.
348	Budynek gospodarczy	Podzwierzyniec	1	A-1125 z dn. 25.XI.1982 r.
349	Budynek mieszkalny	Podzwierzyniec	8	
350	Budynek gospodarczy	Podzwierzyniec	8	
351	Budynek mieszkalny	Podzwierzyniec	22	
352	Dom	Podzwierzyniec	31	
353	Dom	Podzwierzyniec	47	
354	Dom	Podzwierzyniec	54	
355	Młyn i tartak	Podzwierzyniec	90	A-228 z dn. 5.09.2007 r.
356	Dom	10 Pułku Strzelców Konnych (wł. 29-listopada)	2 (wł. 9)	
357	Dom	10 Pułku Strzelców Konnych	3	
358	Dom	Rejtana	2	
359	Dom	Rejtana	4	
360	Kapliczka przy Starym Wisłoczysku	przedłużenie ul. Reymonta		
361	Kamienica	Rynek	1	
362	Kamienica	Rynek	3	
363	Kamienica	Rynek	5	
364	Kamienica	Rynek	10	
365	Kamienica	Rynek	12	
366	Kamienica	Rynek	13	
367	Kamienica	Rynek	14	
368	Kamienica	Rynek	15	A-428 z dn. 2.09.2010 r.
369	Kamienica	Rynek	16	
370	Kamienica	Rynek	17	A-1286 z dn. 6.X.1997 r.
371	Kamienica	Rynek	18	
372	Kamienica	Rynek	20	A-1074 z dn. 12.II.1981 r., obecnie A-1024
373	Kamienica	Rynek	21	
374	Kamienica	Rynek	22	
375	Kamienica	Rynek	23	
376	Kamienica	Rynek	24	
377	Kamienica	Rynek	26	
378	Kamienica	Rynek	27	
379	Kamienica	Rynek	29	
380	Kamienica	Rynek	30	

381	Kamienica	Rynek	31	
382	Kamienica (dawny zajazd)	Rynek	32	A-1209 z dn. 15.03.1990 r.
383	Kamienica	Rzeźnicza	2	
384	Kamienica	Rzeźnicza	4	
385	Kamienica	Rzeźnicza	8	
386	Kamienica	Rzeźnicza	12	
387	Kamienica	Rzeźnicza	14	A-1082 z dn. 5.III.1981 r., obecnie A-925
388	Dom	Sienkiewicza	3	
389	Willa tzw. „Reichardówka”	Sienkiewicza	5	A-1004 z dn. 27.X.1977 r., obecnie A-933
390	Dom	Sienkiewicza	7	
391	Kapliczka św. Nepomucena	Słowackiego		
392	Willa	Słowackiego	9	A-1078 z dn. 5.III.1981 r.
393	Kamienica	Słowackiego	10	
394	Kamienica	Słowackiego	11	A-1079 z dn. 5.III.1981 r.
395	Kamienica	Słowackiego	12	A-1080 z dn. 12.02.1981 r., obecnie A-936
396	Budynek mieszkalny	Słowackiego	13	A-1081 z dn. 5.III.1981 r., A-937
397	Dom	Słowackiego	15	
398	Dom	Słowackiego	18	
399	Kamienica	Pl. Sobieskiego	1	
400	Kamienica	Pl. Sobieskiego	2	
401	Kamienica	Pl. Sobieskiego	3	
402	Kamienica	Pl. Sobieskiego	4	
403	Kamienica	Pl. Sobieskiego	5	
404	Kamienica	Pl. Sobieskiego	6	
405	Kamienica	Pl. Sobieskiego	12	
406	Kamienica	Pl. Sobieskiego	13	Mpzp uchwała Nr XXXIV/223/97 z dnia 18.07.1997 r. Rady Miasta Łańcuta
407	Kamienica	Pl. Sobieskiego	15	Mpzp uchwała Nr XXXIV/223/97 z dnia 18.07.1997 r. Rady Miasta Łańcuta
408	Synagoga	Pl. Sobieskiego	6	A-315 z dn. 10.IV.1969 r. , obecnie A-1022, Mpzp uchwała Nr XXXIV/223/97 z dnia 18.07.1997 r. Rady Miasta Łańcuta
409	Kamienica	Pl. Sobieskiego	18	
410	Kamienica	Pl. Sobieskiego	19	
411	Kamienica	Pl. Sobieskiego	20	
412	Kamienica	Pl. Sobieskiego	21	
413	Kamienica	Sokoła	1	
414	Willa	Sokoła	4	A-1216 z dn. 7.IV.1980 r.
415	Ogrodzenie przy willi	Sokoła	4	A-1216 z dn. 7.IV.1990 r.
416	Dom	Sokoła	5	
417	Dom	Sokoła	3-9	
418	Dom	Sokoła	7	
419	Budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”	Sokoła	11	
420	Dom	Tkacka (wł. Piłsudskiego)	2 (wł. 13)	
421	Dom	Tkacka	4	

422	Dom	Tkacka	8	A-1154 z dn. 16.X.1986 r., obecnie A-934
423	Dom	Tkacka	10	
424	Dom	Tkacka	14	
425	Dom	Tkacka	16	
426	Willa	Tkacka	24	
427	Dom	Traugutta	12	
428	Dom	Wałowa	3	
429	Dom	Wałowa	5	
430	Dom	Wałowa	6 (wł. 2)	
431	Dom	Wałowa	11	
432	Dom	Wałowa	13-15	
433	Dom	Wałowa	21	
434	Dom	Wąska	3 B	
435	Dom	Wąska	5	
436	Dom	Wąska	16	
437	Dom	Wąska	18	
438	Dom	Wąska	26	
439	Dom	Wąska	28	
440	Kapliczka	Kard. St. Wyszyńskiego		
441	Dom	Kard. St. Wyszyńskiego	9	
442	Dom	Kard. St. Wyszyńskiego	14	
443	Dworek	Żardeckiego	2	A-293 z dn. 14.IX.1969 r., obecnie A-924
444	Dom	Żardeckiego	3	
445	Dom	Żardeckiego	4	
446	Dawny Zespół Gimnazjum Realnego	Żardeckiego	5	
447	Dawny Zespół Gimnazjum Realnego	Żardeckiego	6	
448	Dawny Zespół Gimnazjum Realnego	Żardeckiego	7	
449	Dawny Zespół Gimnazjum Realnego	Żardeckiego	8	
450	Dom	Żardeckiego	10	
451	Willa	Żardeckiego	12	
452	Cmentarz parafialny	Mościckiego		A-1129 z dn. 12.I.1983 r., obecnie A-928

X.2. ANEKS nr 2 - Wykaz stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na obszarze Miasta Łańcuta na podstawie AZP

L.p	Nazwa stanowiska	Nr stan. w miejscowości (nr na obszarze)	Obszar AZP	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
1.	Łańcut - Łysa Góra	1 (5)	102-78	Grodzisko	XIII-XIV w.	Obiekt zniszczony budową elektrowni na pocz. XX w. Zachowany w formie szczątkowej; Prace ratownicze przeprowadzał M. Drevko i A. Dworaczyński w 1907 r. ; wpis do rej. zab. A-862 z 1984 r.
2.	Łańcut	2 (6)	102-78	Osada	Kult. ceramiki wstęgowej rytej (wcz. neolit)	ul. M. Konopnickiej 3; Badania wykopaliskowe w 1956 r.; wpis do rej. zab. A-407 z 1968 r.
3.	Łańcut	3 (7)	102-78	<ul style="list-style-type: none"> • Osada • Osada • Osada 	Kult. ceramiki wstęgowej rytej – II faza (wcz. neolit) Kult. lendzielska Kult. protomierzanowicka (WEB)	Wykopaliska: Gruszczyńska, Janowski WA XXIV, s. 282; wpis do rej. zab. A-854 z 1982 r.
4.	Łańcut - Wisielówka	4 (12)	103-78	Osada	Młodsza epoka kamienia (Neolit)	
5.	Łańcut	5 (8)	102-78	Ślad osadnictwa	Neolit (?)	Teren szkoły podstawowej; odkrycie przypadkowe (znalezisko luźne)
6.	Łańcut	6 (9)	102-78	Zespół pałacowy	XVII-XIX w.	Badania wykopaliskowe – 1967 r. Stanowisko czytelne jako zespół architektoniczny;
7.	Łańcut - Podzwierzyniec	7 (10)	102-78	Cmentarzysko ciałopalne	Pradziejowa nieokreślona	Nad Starym Wiśłokiem
8.	Łańcut	8 (37)	102-78	Punkt osadniczy?	Paleolit/Mezolit	
9.	Łańcut	9 (11)	102-78	Miasto	Od XIV w.	Centrum Łańcuta, rejon ulic: Kwiatkowskiego, Kościuszki, Rynek, pl. Sobieski; badania wykopaliskowe J. Janowskiego 1957; badania ratownicze A.

Lp	Nazwa stanowiska	Nr stan. w miejscowości (nr na obszarze)	Obszar AZP	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Uwagi
						Kwolek 1963; wpis do rej. zab. A-485 z 1969 r.
10.	Łańcut	10 (12)	102-78	Osada	Kult. lądzielska	Ul. Kraszewskiego; Badania wykopaliskowe E. Waszkowskiej 1972 r.;
11.	Łańcut	11 (13)	102-78	Punkt osadniczy	XIV-XVII w.	Wpis do rej. zab. A-493 z 1969 r.
12.	Łańcut	12 (14)	102-78	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia (?)	
13.	Łańcut	13 (15)	102-78	Ślad osadnictwa	Kult. łużycka (EB)	
14.	Łańcut	14 (16)	102-78	Punkt osadniczy	Kult. łużycka (EŻ?)	Wpis do rej. zab. A-863 z 1984 r.
15.	Łańcut	15 (17)	102-78	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia (?)	
16.	Łańcut	16 (18)	102-78	Punkt osadniczy	Wcz. epoka brązu	Wpis do rej. zab. A-864 z 1984 r.
17.	Łańcut	17 (63)	102-79	Punkt osadniczy	Kult. przeworska (POWR)	
18.	Łańcut	18 (44)	102-79	Ślad osadnictwa	Kult. przeworska (OWR)	
19.	Łańcut	19 (32)	103-78	Ślad osadnictwa	Średniowiecze (?)	Brak dokładnej lokalizacji
20.	Łańcut - Wisielówka	20 (119)	103-78	Ślad osadnictwa	Pradziejowa nieokreślona	
21.	Łańcut	21 (38)	103-78	Osada	Neolit	koło starej cegielni

X.3. ANEKS nr 3 – Wykaz obiektów proponowany do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Łańcuta

Lp.	Ulica	Nr	Zespół	Obiekt	Materiał	Datowanie	Uwagi
1.	Jagiellońska	13	z. willi	Bud. gosp.	Drew.		Wpis. Dec. A-913
2.	Grunwaldzka	37	z. domu	stajnia	Drew.		Wpis. dec. A-914
3.	Piłsudskiego	11	z. willi	Altana	Drew.		Wpis. dec. A-935
4.	Piłsudskiego	11	z. willi	Ogród			Wpis. dec. A-935
5.	Sokoła	15		willa	mur	I. 30. XX w. (?)	Interesujący przykład architektury o cechach modernistycznych, jeden z nielicznych przykładów tego typu architektury na terenie Łańcuta. Budynek o oryginalnym wystroju elewacji z zachowaną stolarką zewnętrzną.
6.	Sienkiewicza	5	z. domu	Stajnia			Wpis. Dec. A-933
7.	Tkacka	3		Dom	Mur.	I.20-30 XX w.	
8.	Wyszyńskiego	20		Dom	mur	1930	Zabytkowy budynek pochodzący z 1930 r. (data na budynku), który zachował historyzującą dekorację architektoniczną elewacji.

X.3. ANEKS nr 4 – Wykaz obiektów proponowany do wyłączenia z Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Łańcuta

L.p.	Nazwa obiektu	Ulica	Nr	Uwagi
1.	Dom	Bohaterów Westerplatte	2	Nie istnieje
2.	Budynek	Cetnarskiego	8	Budynek przekształcony, podniesiony dach, wybite nowe drzwi, zlikwidowany ganek
3.	Dom	Cetnarskiego	21	Budynek w bardzo złym stanie. Stopień zniszczenia drewnianej substancji uzasadnia skreślenie z GEZ
4.	Ogrodzenie przy willi	Cetnarskiego	31	A-1076 z dn. 5.III.1981 r. nie istnieje
5.	Dom	Daszyńskiego	4	Budynek przekształcony, przebudowany utracił wartości zabytkowe
6.	Dom	Daszyńskiego	8	Budynek pozbawiony oryginalnego szalowania, wymieniona bez zachowania formy stolarka, przebudowany i zniekształcony ganek
7.	Dom	Głowackiego	13	Przekształcony, o bardzo niskich cechach zabytkowych
8.	Dom	Grunwaldzka	66	Nie istnieje
9.	Dworzec Kolejowy	Kolejowa		Budynek gruntownie przebudowany nie posiada cech zabytkowych
10.	Dom	Konopnickiej	23	Utracił cechy zabytkowe, zmieniono kolorystykę całego budynku, zmieniono pokrycie, zniszczono szalunek oraz wyjątkowo cenny ganek
11.	Dom	Kraszewskiego	17	Budynek pozbawiony cech zabytkowych
12.	Dom	Kraszewskiego	108	Nie istnieje
13.	Dom	Krótką	4	Nie istnieje
14.	Budynek gospodarczy	29 Listopada	16	Nie istnieje
15.	Dom	29 Listopada	94	Budynek po generalnym remoncie, zatracił cechy zabytkowe
16.	Dom	29 Listopada	112	Nie istnieje na jego miejscu nowy bud.
17.	Dom	3-go Maja	20	Nie istnieje
18.	Dom	Mościckiego	48	Nie istnieje
19.	Willa	Piłsudskiego	43	Obecnie istniejący budynek, oprócz częściowej formy bryły został pozbawiony cech zabytkowych, nie posiada oryginalnego ornamentu podziałów itp.
20.	Willa	Piłsudskiego	73 (wł. 59)	Nie istnieje
21.	Dom	Piłsudskiego	61 (wł. 61)	Nie istnieje
22.	Dom	Piłsudskiego	94 (wł. 84)	Wcześniej w GEZ był dom nr 84 (nieistnieje) a nie było nr 94. Obecnie nie ma budynku z numerem 94
23.	Dom	Piłsudskiego	158	Nie był wcześniej w GEZ. Budek nie posiada cech zabytku
24.	Dom	Piłsudskiego	192	Nie był wcześniej w GEZ. Budek nie posiada cech zabytku
25.	Dom	Podwale	25	Nie istnieje
26.	Kamienica	Rzeźnicza	12	To jest nowy budynek, w części zrekonstruowana fasada, która m.in. nie miała pierwotnie facjaty
27.	Dom	Tkacka	10	Częściowo zniszczony wystrój elewacji
28.	Dom	Traugutta	12	Nie istnieje

UZASADNIENIE

do uchwały Rady Miasta Łańcuta w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta na lata 2016-2019

Gmina zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016r. 446) w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 r. 1446 z późn. zm.).

Burmistrz Miasta Łańcuta w 2016 r. przystąpił do opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Łańcuta na lata 2016-2019.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności: włączenie ochrony zabytków do zadań strategicznych, uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi archeologicznej, zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego, podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, określenie warunków współpracy z właścicielami, podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Przemyślu pismem Nr UOZ-5.5120.5.2016 z dnia 5 lipca 2016 r. pozytywnie zaopiniował Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Łańcuta .

Przyjęcie niniejszego programu nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, a także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki.

Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.

WZ. BURMISTRZA MIASTA
Joanna Bupar
Zastępca Burmistrza Miasta